

ZBRODNIA KATYŃSKA

WIELKOPOLANIE W DOŁACH ŚMIERCI

KATYNIA, CHARKOWA, MIEDNOJE, BYKOWNI, ...

ORGANIZATOR / ORGANISER:

INSTYTUT PAMIĘCI NARODOWEJ
ODDZIAŁ W POZNANIU

INSTITUTE OF THE NATIONAL REMEMBRANCE
BRANCH IN POZNAŃ

**SCENARIUSZ WYSTAWY /
SCENARIO OF THE EXHIBITION:**

ALEKSANDRA PIETROWICZ

**KWERENDA IKONOGRAFICZNA I DOKUMENTALNA /
ICONOGRAPHY AND DOCUMENTARY SEARCH:**

ALEKSANDRA PIETROWICZ

PRZY WSPÓŁPRACY / WITH THE COOPERATION OF
WOJCIECHA ŚMIGIELSKIEGO I MARCINA PODEMSKIEGO

SKŁAD I ŁAMANIE / TYPESETTING AND PAGE MAKEUP:

MICHAŁ TRACZYK

TŁUMACZENIE / TRANSLATED BY

MACIEJ PROSTAK

KOREKTA TŁUMACZENIA / PROOFREAD BY

MARTIN COURT

FOTOGRAFIE I DOKUMENTY ZE ZBIORÓW

Instytutu Pamięci Narodowej (1), Instytutu Zachodniego w Poznaniu (10), Wielkopolskiego Muzeum Niepodległości w Poznaniu (22), Archiwum Państwowego w Lesznie (18), Archiwum Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu (12), Archiwum Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu (19), Pracowni Historii Psychiatrii Polskiej Instytutu Psychiatrii i Neurologii w Warszawie (8), Muzeum Katyńskiego w Warszawie (26), domeny publicznej (2); ze zbiorów prywatnych: Urszuli Bobowskiej (24), Zbigniewa Hardego (21), Anieli Kramarek (23), Zbigniewa Królikowskiego, Lecha Krzyżaniaka (28), Marcina Libickiego (15), Przemysława Majcherkiewicza (27), Andrzeja Mańczaka (9), Eugeniusza Niwczyka (11), Joanny Ożarzewskiej (30), Marii i Tadeusza Pateckich (13), Aleksandry Pietrowicz (29), Stefana Podwojskiego (17), Teresy Rejeckiej i Haliny Rybczyńskiej (20), Rafała Sierchuły (14), Wojciecha Śmigielskiego (4), Piotra Życieńskiego (31).

oraz z publikacji:

Zbrodnia katyńska w świetle dokumentów, Londyn 1986 (3);
E. Gruner-Zarnoch, *Starobielsk w oczach ocalałych jeńców*, Szczecin 2001 (5);
Naznaczeni piętnem Ostaszkowa. Wykazy jeńców obozu ostaszkowskiego i ich rodzin, red. G. Jakubowski i in., Warszawa 2000 (6);
A. Kola, *Archeologia zbrodni. Oficerowie polscy na cmentarzu ofiar NKWD w Charkowie*, Toruń 2005 (7);
A. Rybicki, *Uniwersytecka Księga Katyńska. Pamięci pracowników naukowych Uniwersytetu Jagiellońskiego zamordowanych wiosną 1940 r. przez NKWD*, Kraków 2000 (16);
Zagłada polskich elit. Akcja AB-Katyń, red. A. Piekarska, Warszawa 2006 (25).

WYBRANA LITERATURA PRZEDMIOTU

Katyń. Dokumenty zbrodni, t. 1: *Jeńcy nie wypowiedzianej wojny*, red. A. Gieysztor, R. Pichoja i in., Warszawa 1995, t. 2: *Zagłada*, red. A. Gieysztor, W. Kozłowski i in., Warszawa 1998; *Katyń. Zbrodnia i propaganda. Niemieckie fotografie dokumentacyjne ze zbiorów Instytutu Zachodniego*, oprac. K. Szczepanik, J. Zgudka, Poznań 2003; *Prawdziwa historia Polaków. Ilustrowane wypisy źródłowe 1939–1945*, t. 1, oprac. D. Baliszewski, A.K. Kunert, Warszawa 1999; T. Pieńkowski, *Droga polskich żołnierzy do Katynia, Miednoje, Piatichoteki...*, Warszawa 2000; *Ukraiński ślad Katynia*, oprac. Z. Gajowniczek, Warszawa 1995; *Polski Cmentarz Wojenny Kijów-Bykownia. Księga Cmentarna*, t. I, V, VI, red. A.K. Kunert, R.E. Stolarski, Warszawa 2015; *Aresztowani w rejonie Lwowa i Drohobycza...*, red. A. Knyt, Warszawa 1998 (Indeks Represjonowanych t. VI); A. Głowacki, *Sowieci wobec Polaków na ziemiach wschodnich II Rzeczypospolitej 1939–1941*, wyd. III, Łódź 1996; *Zbrodnia katyńska. W kręgu prawdy i kłamstwa*, red. S. Kalbarczyk, Warszawa 2010; „Karta”. Niezależny miesięcznik historyczny, 1991, nr 3.

PHOTOGRAPHS AND DOCUMENTS FROM THE COLLECTION OF

Institute of National Remembrance (1), Institute of Western Affairs in Poznań (10), Wielkopolska Museum of Independence in Poznań (22), State Archive in Leszno (18), Archive of Poznań University of Life Sciences (19), History of Polish Psychiatry Unit of Institute of Psychiatry and Neurology in Warsaw (8), Katyn Museum in Warsaw (26), public domain (2); private: Urszula Bobowska (24), Zbigniew Hardy (21), Aniela Kramarek (23), Lech Krzyżaniak (28), Wioletta Kunciewicz (32), Marcin Libicki (15), Przemysław Majcherkiewicz (27), Andrzej Mańczak (9), Eugeniusz Niwczycy (11), Joanna Ożarzewska (30), Maria and Tadeusz Patecki (13), Aleksandra Pietrowicz (29), Stefan Podwojski (17), Teresa Rejecka and Halina Rybczyńska (20), Rafał Sierchuła (14), Adam Siwka (33), Wojciech Śmigielski (4), Piotr Życieński (31).

and from publications:

Zbrodnia katyńska w świetle dokumentów, London 1986 (3);
E. Gruner-Zarnoch, *Starobielsk w oczach ocalałych jeńców*, Szczecin 2001 (5);
Naznaczeni piętnem Ostaszkowa. Wykazy jeńców obozu ostaszkowskiego i ich rodzin, red. G. Jakubowski i in., Warszawa 2000 (6);
A. Kola, *Archeologia zbrodni. Oficerowie polscy na cmentarzu ofiar NKWD w Charkowie*, Toruń 2005 (7);
A. Rybicki, *Uniwersytecka Księga Katyńska. Pamięci pracowników naukowych Uniwersytetu Jagiellońskiego zamordowanych wiosną 1940 r. przez NKWD*, Kraków 2000 (16);
Zagłada polskich elit. Akcja AB-Katyń, red. A. Piekarska, Warszawa 2006 (25).

SELECTED BIBLIOGRAPHY

Katyń. Dokumenty zbrodni, t. 1: *Jeńcy nie wypowiedzianej wojny*, red. A. Gieysztor, R. Pichoja i in., Warszawa 1995, t. 2: *Zagłada*, red. A. Gieysztor, W. Kozłowski i in., Warszawa 1998; *Katyń. Zbrodnia i propaganda. Niemieckie fotografie dokumentacyjne ze zbiorów Instytutu Zachodniego*, oprac. K. Szczepanik, J. Zgudka, Poznań 2003; *Prawdziwa historia Polaków. Ilustrowane wypisy źródłowe 1939–1945*, t. 1, oprac. D. Baliszewski, A.K. Kunert, Warszawa 1999; T. Pieńkowski, *Droga polskich żołnierzy do Katynia, Miednoje, Piatichoteki...*, Warszawa 2000; *Ukraiński ślad Katynia*, oprac. Z. Gajowniczek, Warszawa 1995; *Polski Cmentarz Wojenny Kijów-Bykownia. Księga Cmentarna*, t. I, V, VI, red. A.K. Kunert, R.E. Stolarski, Warszawa 2015; *Aresztowani w rejonie Lwowa i Drohobycza...*, red. A. Knyt, Warszawa 1998 (Indeks Represjonowanych t. VI); A. Głowacki, *Sowieci wobec Polaków na ziemiach wschodnich II Rzeczypospolitej 1939–1941*, wyd. III, Łódź 1996; *Zbrodnia katyńska. W kręgu prawdy i kłamstwa*, red. S. Kalbarczyk, Warszawa 2010; „Karta”. Niezależny miesięcznik historyczny, 1991, nr 3.

THE KATYN MASSACRE

THE PEOPLE FROM WIELKOPOLSKA

IN THE DEATH PITS OF

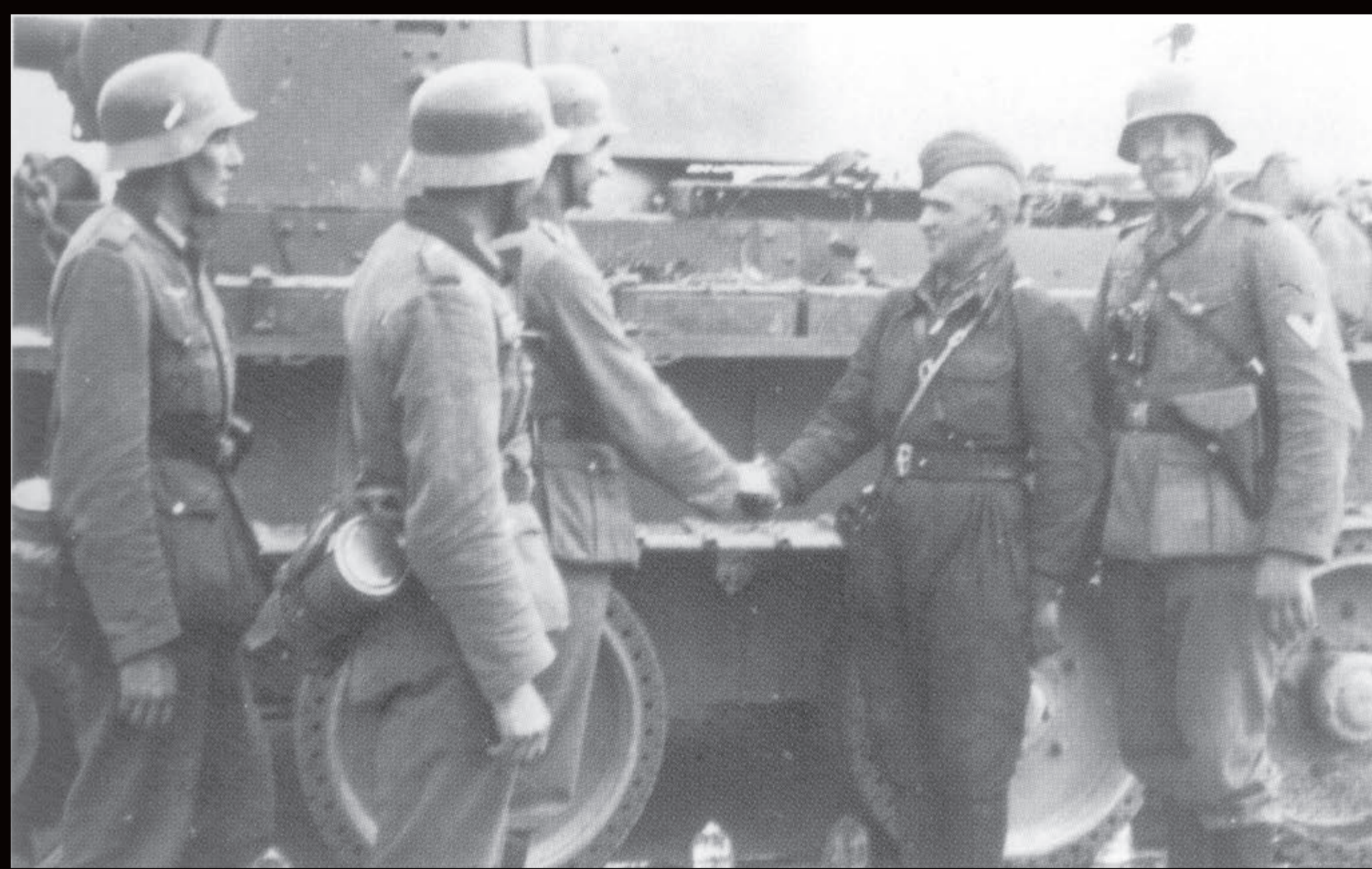
KATYN, KHARKIV, MEDNOYE, BYKIVNIA, ...

Sojusz przeciw Polsce

Moskwa 23/24 sierpnia 1939 r. Uścisk dłoni Stalina i Ribbentropa przy pieczętowaniu zawarty właśnie pakt o nieagresji. (2)

Moscow 23/24 August, 1939. Stalin and Ribbentrop's handshake seals the non-aggression pact just signed. (2)

Spotkanie żołnierzy Wehrmachtu i Armii Czerwonej w okolicach Stryja, ok. 23 września 1939 r. (2)

Meeting of Wehrmacht and Red Army soldiers near Stryj, around 23rd September, 1939. (2)

Gen. Heinz Guderian w rozmowie z sowieckim komisarzem politycznym Borowenskim na temat linii demarkacyjnej między armiami niemiecką i sowiecką. (2)

Gen. Heinz Guderian and the Soviet political Commissar Borovenskiy establish the demarcation line between German and Soviet troops, Brest, 20 September 1939. (2)

23 sierpnia 1939 r. w Moskwie podpisany został niemiecko-sowiecki pakt o nieagresji. Towarzyszył mu tajny protokół, który w punkcie drugim głosił:

Kwestia, czy w interesie obu stron będzie pożądanym utrzymanie niezależnego Państwa Polskiego i w jakich granicach, będzie mogła być ostatecznie wyjaśniona dopiero w toku dalszych wypadków politycznych.

W dzień po ratyfikacji paktu niemiecka agresja na Polskę rozpoczęła II wojnę światową.

17 września na teren Polski, bez wypowiedzenia wojny, wkroczyła Armia Czerwona. Pięć dni później ustalona została tymczasowa linia demarkacyjna wzdłuż Narwi, Wisły i Sanu, a w Brześciu nad Bugiem odbyła się wspólna defilada wojsk niemieckich i sowieckich.

ROZKAZUJĘ

1. Jednostkom Frontu Białoruskiego, przechodzącym do natarcia na całym froncie, ruszyć energicznie na pomoc ludziom pracy Zachodniej Białorusi i Zachodniej Ukrainy. Błyskawicznym, druzgocącym uderzeniem rozgromić pańskoburżuazyjne wojska polskie [...]. Pod hasłem za naszą szczęśliwą radziecką ojczyznę, za Wielkiego STALINA.

[Tajny rozkaz nr 005 Rady Wojennej Frontu Białoruskiego Armii Czerwonej, 16 IX 1939 r.]

On 23rd August, 1939, a German-Soviet Non-Aggression Pact was signed in Moscow. It was accompanied by a secret additional Protocol, whose second clause included the following:

The question of whether the interests of both parties make desirable the maintenance of an independent Polish State, and within what borders, can only be definitely determined in the course of further political developments.

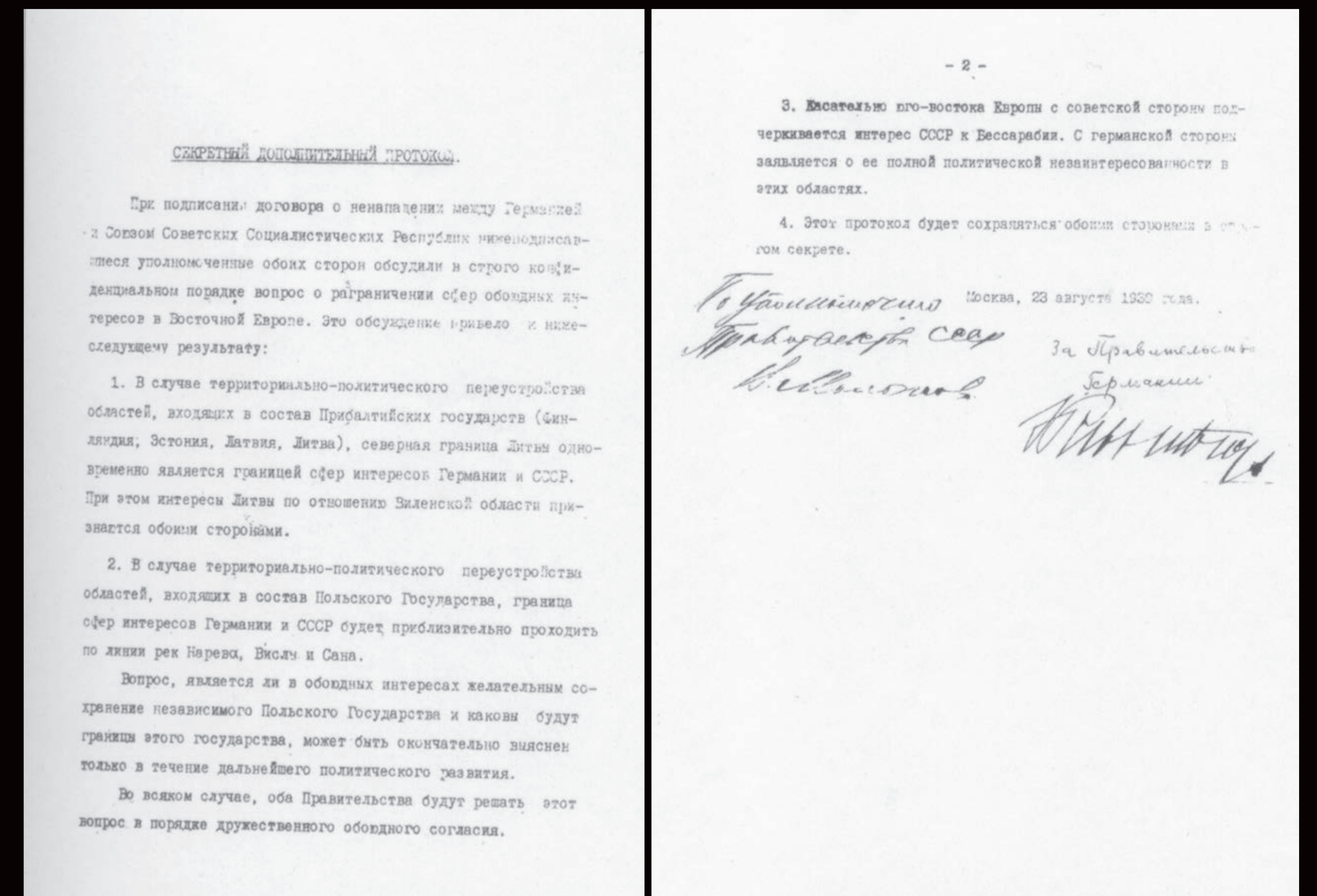
The day after the ratification of the Pact, the German aggression against Poland started World War II.

On 17th September the Red Army entered the territory of Poland without a declaration of war. Five days later a temporary demarcation line was established along the course of the rivers Narew, Vistula and San, and a joint military parade of German and Soviet troops took place in Brest on the Bug River.

I COMMAND

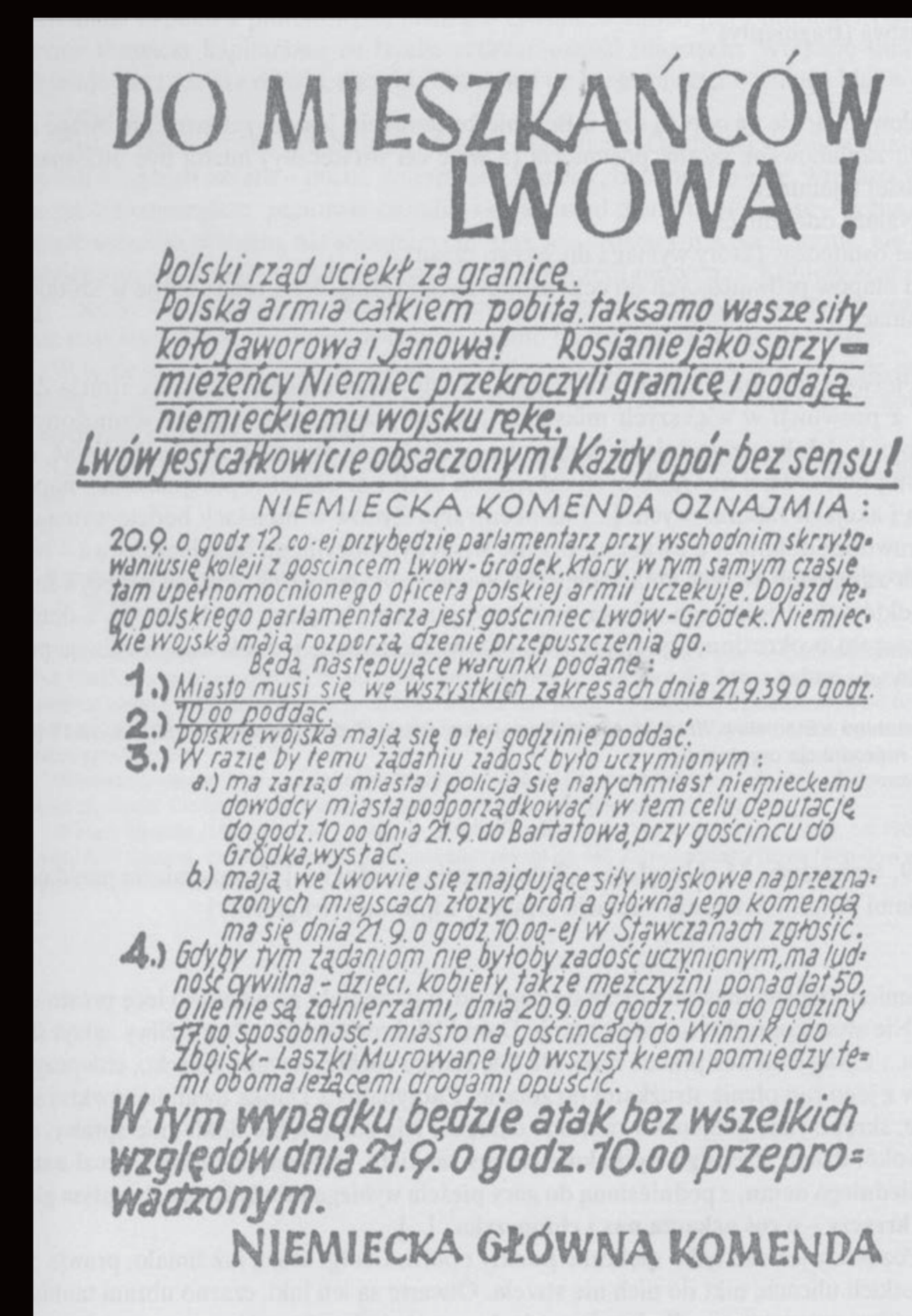
1. Units of the Belarusian Front, which are going to attack on the entire front, to move vigorously to aid the working people of Western Belarus and Western Ukraine. With a lightning, devastating blow, crush the lordly-bourgeois Polish army [...] Under the slogan "For our happy Soviet homeland, for the Great STALIN".

[Secret Order No. 005 of the War Council of the Red Army Belarusian Front, 16th September, 1939]

Tajny protokół do niemiecko-sowieckiego paktu o nieagresji z 23 sierpnia 1939 r. (2)

The secret additional Protocol to the German-Soviet Non-Aggression Pact of 23 August, 1939. (2)

Niemiecka odezwa do mieszkańców Lwowa z 20 września 1939 r. (2)

The German proclamation to the inhabitants of Lviv of 20th September, 1939. (2)

ŻOŁNIERZE!

W ciągu ostatnich dni armia polska została ostatecznie rozgromiona. Żołnierze miast: **Tarnopol, Gallcz, Równo, Dubno** w ilości przeszło 60.000 osób dobrowolnie przeszli na naszą stronę.

Żołnierze! Co pozostało wam? O co i z kim walczyliście? Dla czego narazicie życie? Opór wasz jest bezskuteczny. Oficerowie pędzą was na bezsensowną rzeź. Oni nienawidzą was i wasze rodziny. To oni rozstrzelali waszych delegatów, których posłaliście z propozycją o poddaniu się. Nie wiercie swym oficerom. Oficerowie i generałowie są waszymi wrogami, dają oni waszej śmierci.

Żołnierze! Blijcie oficerów i generałów. Nie podporządkowujcie się rozkazom waszych oficerów. Pędźcie ich z waszej ziemi. Przechodźcie śmiało do nas, do waszych braci, do Armii Czerwonej. **Fu** znajdziecie uwagę i troskliwość.

Pamiętajcie, że tylko Armia Czerwona wyzwoli naród polski z nieszczęsnej wojny, i uzyskacie możność rozpocząć pokojowe życie.

Wiercie nam! Armia Czerwona Związku Radzieckiego—to wasz jedyny przyjaciel.

Dowódca frontu Ukraińskiego S. TIMOSZENKO

Odezwa komandarma [generała] Siemiona Timoszenki, dowódcy Frontu Ukraińskiego, rozrzucona przez Armię Czerwoną po przekroczeniu granicy z Polską. (3)

An appeal by Commandarm [General] Siemion Timoshenko, commander of the Ukrainian Front, distributed by the Red Army after crossing the Polish border. (3)

The Alliance against Poland

Sojusz przeciw Polsce

Mapa czwartego rozbioru Polski z 28 września 1939 r. z odrębnymi podpisami Józefa Stalina i Joachima von Ribbentropa. (2)

The map of the Fourth Partition of Poland, 28th September, 1939, with the handwritten signatures of Joseph Stalin and Joachim von Ribbentrop. (2)

Wiaczesław Mołotow, ludowy komisarz spraw zagranicznych ZSRR, składa podpis pod niemiecko-sowieckim układem o granicach i przyjaźni z 28 września 1939 r. (2)

Vyacheslav Molotov, the People's Commissar for the Foreign Affairs of the USSR, signs the German-Soviet Boundary and Friendship Treaty on 28th September, 1939. (2)

28 września 1939 r. w Moskwie podpisano *niemiecko-sowiecki układ o przyjaźni i granicach*. Stwierdzał on m.in.: *Rząd Rzeszy Niemieckiej i Rząd ZSRR po upadku byłego Państwa Polskiego uważają za swe wyłączne zadanie przywrócić na tych obszarach spokój i porządek. [...] ustalają jako granicę obustronnych interesów państwowych na obszarze byłego Państwa Polskiego linię, wyrysowaną na dołączonej mapie.*

Współpraca obu okupantów widoczna była także po zakończeniu działań wojennych w Polsce. Identyczna była ich polityka wobec ludności polskiej: terror, egzekucje, aresztowania, deportacje. Za najgroźniejszych przeciwników uznano przedstawicieli polskich elit.

Polscy jeńcy wojenni w niewoli sowieckiej. (1)

Polish prisoners of war in Soviet captivity. (1)

Kolumna aresztowanych Polaków. (1)

A column of arrested Poles. (1)

On 28th September, 1939, a *German-Soviet Boundary and Friendship Treaty* was signed in Moscow. It stated, among others, that *the Government of the German Reich and the Government of the USSR, after the collapse of the former Polish State, consider it their sole task to restore peace and order in these areas. [...] they establish a line drawn on the attached map as the boundary of their respective national interests in the territory of the former Polish State.*

The cooperation between the two occupants was also visible after the military operations in Poland were concluded. Their policy towards the Polish population was identical: terror, executions, arrests, deportations. Representatives of the Polish elite were considered the most dangerous opponents.

W niewoli sowieckiej znalazło się około 250 tys. jeńców, w tym około 10 tys. oficerów. Już 19 września 1939 r. zapadła decyzja Biura Politycznego KC WKP(b) [Wszeczwiązkowej Komunistycznej Partii bolszewików] o przekazaniu jeńców w ręce NKWD (Ludowego Komisariatu Spraw Wewnętrznych), na którego czele stał Ławrentij Beria. W ramach NKWD został powołany Zarząd do Spraw Jeńców Wojennych, kierowany przez kapitana bezpieczeństwa państwowego Piotra Soprunienkę.

Było to sprzeczne z zasadami prawa międzynarodowego, które nakładają całkowitą odpowiedzialność za zdrowie i życie jeńców wojennych na rząd i dowództwo sił zbrojnych kraju, który wziął ich do niewoli.

There were about 250,000 prisoners of war in Soviet captivity, including about 10,000 officers. Already on 19th September, 1939, the Political Bureau of the Central Committee of the Soviet Communist Party [All-Union Communist Party (Bolsheviks)] decided to hand over the prisoners to the NKVD (People's Commissariat of Internal Affairs), headed by Lavrenty Beria. As part of the NKVD, a Board for Prisoners of War was established, headed by the Captain of State Security, Peter Soprunienko.

This was contrary to the principles of international law, which impose total responsibility for the health and life of prisoners of war on the government and military command of the country who captured them.

The Alliance against Poland

Jeńcy i więźniowie niewypowiedzianej wojny

Polskich jeńców wojennych umieszczono w trzech obozach specjalnych: Kozelsku w obwodzie smoleńskim, Starobielsku w obwodzie woroszyłowgradzkim (obecnie ługańskim) i Ostaszkowie w obwodzie kalinińskim (obecnie twerskim). Pod koniec października 1939 roku w obozach specjalnych pozostali w zasadzie tylko oficerowie Wojska Polskiego, kapelani wojskowi, policjanci i żandarmi oraz pracownicy wywiadu i kontrwywiadu. W sumie 14584 jeńców: w Kozelsku – 4718, Starobielsku – 3907, Ostaszkowie – 5959. Wśród oficerów dwie trzecie stanowili rezerwiści, w tym wyżsi urzędnicy państwowi, wykładowcy wyższych uczelni, przedstawiciele wolnych zawodów, ziemianie, nauczyciele.

Zajęcie wschodniej połowy Polski oraz „wcielenie” tego terenu do sowieckiej Białorusi i Ukrainy nie oznaczało jeszcze faktycznego podporządkowania. Pełnej pacyfikacji do-

konać miał sowiecki aparat terroru przez osadzenie w więzieniach potencjalnych wrogów nowej władzy, mogących też stanowić bazę dla powstających struktur polskiego państwa podziemnego. Aresztowaniami objęto m.in. wybitnych działaczy społecznych, politycznych, gospodarczych, oficerów Wojska Polskiego, funkcjonariuszy Policji Państwowej, urzędników państwowych, ziemian.

Już w końcu września 1939 roku kontrolę nad więzieniami i aresztami Zachodniej Ukrainy i Zachodniej Białorusi objęło NKWD. W marcu 1940 roku znajdowało się w nich 10 685 „wrogich władzy sowieckiej” Polaków.

Wśród jeńców i więźniów niewypowiedzianej wojny znaleźli się też Wielkopolanie.

Mapa ukazująca rozmieszczenie obozów specjalnych i głównych więzień, a także miejsca kaźni w 1940 roku polskich jeńców wojennych oraz wyselekcjonowanych przez NKWD więźniów. (1)

A map showing the location of special camps and main prisons, as well as the places where Polish prisoners of war and prisoners selected by the NKVD were executed in 1940. (1)

Polish prisoners of war were placed in three special camps: Kozelsk in the Smolensk District, Starobilsk in the Voroshilovgrad District (now Luhansk) and Ostashkov in the Kalinin District (now Tver). At the end of October 1939, basically only Polish Army officers, military chaplains, policemen and gendarmes as well as employees of intelligence and counter-intelligence remained in special camps. There were 14,584 prisoners of war in total: in Kozelsk – 4,718, Starobilsk – 3,907, Ostashkov – 5,959. Two-thirds of the officers were reservists, including higher State officials, university lecturers, people from liberal professions, landowners and teachers.

The occupation of the eastern half of Poland and the „incorporation” of the area into Soviet Belarus and Ukraine did not yet mean actual subordination. A full pacification was to be car-

ried out by the Soviet apparatus of terror by imprisoning potential enemies of the new power, which could also serve as a base for the emerging structures of the Polish underground state. The arrests covered i.e. eminent social, political and economic activists, officers of the Polish Army, State Police officers, State officials, landowners.

Already at the end of September, 1939, the NKVD took control of the prisons and arrests of Western Ukraine and Western Belarus. In March, 1940 there were 10,685 Poles „hostile to the Soviet authorities” detained in them.

Among the POWs and prisoners of the undeclared war, there were also people from the region of Wielkopolska (Greater Poland).

The POWs and prisoners of an undeclared war

Jeńcy niewypowiedzianej wojny – Obozy specjalne

W obozach panowało przeludnienie, fatalne warunki sanitarno-higieniczne, zupełnie niedostateczne, często wstrętne wyżywienie. We znaki dawał się dotkliwy chłód. W zimie 1939/1940 r. temperatura spadała do minus 50 stopni.

Sowieccy politycy zajmowali się intensywną „reedukacją” jeńców. Regularnie odbywały się „prasówki” i pogadanki polityczne. Cały dzień nadawano audycje z radiodbiorników, których nie można było wyłączyć. Wyświetlane były filmy propagandowe sławiące osiągnięcia Kraju Rad.

Mimo to postawa jeńców pozostawała niewzruszona. Jawnie wyrażali swoje uczucia patriotyczne i religijne oraz pragnienie kontynuowania walki z okupantami Polski aż do odzyskania wolności i suwerenności.

Tymczasem funkcjonariusze oddziału specjalnego kompletowali akta jeńców, nękali ich wielogodzinnymi przesłuchaniami, prowadzili czujną inwigilację.

Obóz kozielski położony był na terenie monasteru „Pustelnia Optyńska” i tzw. „Skitu” ok. 5 km od miasta Koziełsk. Przeznaczony był dla oficerów (było wśród nich 4 generałów, 24 pułkowników, 1 kontradmirał).

W momencie przybycia jeńców wojennych [...] łaźnia była nieczynna, kuchnia obliczona na 900 osób nie mogła zapewnić normalnego żywienia [...] Brak naczyń kuchennych [...] wydłużał czas wydawania obiadów do 4-5 godzin. Obóz potrzebuje codziennie 7 ton chleba, [otrzymuje] tylko dwie i pół tony chleba na dobę. [...] Bardzo dotkliwy jest problem z wodą. [...] Ustępy są zanieczyszczone i nie dezynfekowane. Jeńcy wojenni rozmieszczeni zostali bardzo ciasno w pomieszczeniach z trzypiętrowymi zwartymi pryczami, część po prostu na podłodze. W pomieszczeniach jest brudno i duszno. [...] Jeńcy wojenni [...] nie mają bielizny na zmianę [...] mimo chłódów nie ma możliwości zapewnienia obuwia i odzieży dla potrzebujących.

[Raport pokontrolny o stanie obozu w Koziełsku, 15 października 1939 r.]

Obóz starobielski ulokowano w dawnym monasterze żeńskim. Wśród osadzonych w nim oficerów było 8 generałów i 57 pułkowników.

Pomieszczenia zajmowane przez jeńców wojennych wypełnione są do granic możliwości. Brak jest kuchni, pralni. [...] Pewna liczba jeńców wojennych z powodu braku pomieszczenia przebywa pod gołym niebem. Jeńcy wojenni otrzymują raz dziennie gorący posiłek. [...] odczuwa się braki zaopatrzenia w warzywa. [...] Z powodu braku pościeli i innego zaopatrzenia materiałowego w obozie panują wszawica i choroby.

[Meldunek inspektora I Wydziału Zarządu Jeńców Wojennych o sytuacji w obozie starobielskim, 3 października 1939 r.]

Starobielsk. Wnętrze sali przeznaczonej dla młodszych oficerów (tzw. „cyrk”) z 7-piętrowymi pryczami. Rys. podchorąży Józef Łokucjewski. (5)
Starobilsk. The interior of the room designed for junior officers (the so-called „circus”) with 7-storey bunks. Fig. officer cadet Józef Łokucjewski. (5)

Obóz w Koziełsku – zdjęcie wykonane z ukrycia jesienią 1939 r. (3)
The camp in Koziełsk – a photo taken from hiding in the autumn of 1939. (3)

Kolejka po wodę, rysunek jeńca Koziełska Stanisława Westfalewicza. (3)
The queue for water, a drawing of a prisoner from Koziełsk camp, Stanisław Westfalewicz. (3)

The camps were overcrowded, the sanitary and hygienic conditions were terrible, the food was completely inadequate, and often disgusting. The cold was severe. In the winter of 1939/1940, the temperature dropped to minus 50 degrees.

Soviet political activists were engaged in an intensive „re-education” of the prisoners. A regular „round-up of the press” and political talks took place. All day long, programmes were broadcast from radios that could not be switched off. Propaganda films celebrating the achievements of the Soviet Union were displayed.

Nevertheless, the attitude of the prisoners of war remained unshakable. They openly expressed their patriotic and religious feelings and the desire to continue fighting against the occupants of Poland until freedom and sovereignty were regained.

Meanwhile, the officers of the special unit were completing the prisoners’ files, harassing them with many hours of interrogation and conducting vigilant surveillance.

The Koziełsk camp was located on the grounds of the monastery „Optyn Hermitage” and the so called „Skit” about 5 km from the town of Koziełsk. It was designed for officers (among them there were 4 generals, 24 colonels, 1 rear-admiral).

On the arrival of the prisoners of war [...] the bathhouse was closed, and the kitchen, which was meant for 900 people, could not provide a normal nutrition [...] The inadequate stock of utensils [...] extended the time of distributing dinners to 4-5 hours. The camp needs 7 tons of bread every day, and [receives] only two and a half tons of bread a day. [...] The problem with water is very acute. [...] The toilets are contaminated and not disinfected. The prisoners of war were placed very tightly in rooms with three-story dense bunks, some just on the floor. The rooms are dirty and stuffy. [...] The prisoners of war [...] have no underwear to change [...] despite the cold, it is not possible to provide shoes and clothing for the needy.

[The post-control report on the condition of the camp in Koziełsk, 15th October, 1939]

The Starobilsk camp was located in a former female convent. Among the officers imprisoned there were 8 generals and 57 colonels.

Obóz w Starobielsku – mur i brama główna. Fot. z 2000 r. (4)
The camp in Starobilsk – the wall and main gate. A photo from 2000. (4)

The rooms occupied by the prisoners of war are filled to the limits. There is no kitchen, no laundry room [...] Some prisoners of war stay outdoors due to the lack of room. POWs receive a hot meal once a day. [...] the shortage of vegetables is felt. [...] Due to a lack of bedding and other material supplies, lice and diseases reign in the camp.

[The report of the inspector of the 1st Department from the POW Board on the situation in the Starobilsk camp, 3rd October, 1939]

The POWs of an undeclared war – Special camps

Jeńcy niewypowiedzianej wojny – Obozy specjalne i więzienia

Współczesny, niemal sielankowy widok wyspy Stolbnyj z monasterem, w którym więzieni byli polscy jeńcy wojenni. (6)

Contemporary, an almost idyllic view of Stolobny Island with a monastery, where Polish prisoners of war were imprisoned. (6)

Więzienie tzw. „Brygidki” we Lwowie. (1)

The so-called „Brigidess” prison in Lviv. (1)

Więzienie w Berezwechu władze sowieckie urządziły w pomieszczeniach dawnego klasztoru ojców bazylianów. (1)

The prison in Berezwech was set up by the Soviet authorities on the premises of the former monastery of the Basilian fathers. (1)

Obóz ostaszkowski znajdował się na wyspie Stołbnyj (na jeziorze Seliger) na terenie „Ere-mu Niła”, ok. 10 km od Ostaszkowa. Osadzono w nim m.in. funkcjonariuszy policji i służby więziennej, żandarmów, oficerów wywiadu i kontrwywiadu, osadników wojskowych.

Obiekt przeznaczony na obóz [...] nie jest ani wyremontowany, ani wyposażony w pełni, co spowodowało nadmierne stłoczenie [...] Przy wydawaniu posiłków tworzyła się tysiącosobowa kolejka [...] Jeńcom nie wydaje się w całości ustalonych norm żywnościowych: zamiast 800 gramów chleba wydaje się 400 gram [...] Cukru nie wydaje się w ogóle. [...] Nie zorganizowano dostaw wody pitnej [...] Równie źle wygląda nadzór sanitarny.

[Raport naczelnika Wydziału Specjalnego Zarządu Głównego Bezpieczeństwa Państwowego dla Berii, 14 października 1939 r.]

Warunki więzienne bywały nawet gorsze od panujących w obozach specjalnych. Cechały je: pełna izolacja, przeludnienie, brud, duchota, głód, szykany psychiczne i fizyczne, brak ruchu, brak pomocy lekarskiej, bestialskie przesłuchania. Ponad to nie było oparcia, jakie dawała jeńcom jednolita patriotyczna postawa i koleżeństwo. Więźniowie polityczni przetrzymywani byli razem z kryminalnymi. Obok Polaków w więzieniach przebywali także przedstawiciele innych narodowości. Jeńcy mieli przekonanie (złudne), że chronią ich międzynarodowe konwencje. Więźniowie byli zdani całkowicie na sowieckie prawodawstwo.

Z łatwością można sobie wyobrazić warunki spania, jeżeli przedstawimy sobie pokoik dwa na cztery metry i na gołym cemencie umieścimy tam 23 do 25 ludzi, szczęściem nie nadzwyczajnej tuszy, którą nietrudno zgubić, jeżeli dziennie otrzymywało się 400 gramów czegoś, co przypominało chleb i „szczęj” ze zgnilej kapusty ugotowanej na rybie [...] z trzydziestoprocentową domieszką ślimaków, które nie zdążyły się jeszcze rozłożyć [...].

[Antoni Kołos, „Karta”, nr 3, 1991, s. 85]

The Ostashkov camp was located on Stolobny Island (on Seliger Lake) on the grounds of Nilov Monastery, about 10 km from Ostashkov. Among others, police and prison officers, gendarmes, intelligence and counter-intelligence officers, and military settlers were detained there.

The building intended for the camp [...] is neither renovated nor fully equipped, which has resulted in excessive crowding [...] A thousand people were queuing up for meals [...] The prisoners are not given the full set food norms: instead of 800 grams of bread, 400 grams is given [...] Sugar is not given out at all. [...] The supply of drinking water was not organized [...] Sanitary supervision is just as bad.

[The report of the Head of the Special Department from the Main Board of State Security for Beria, 14th October, 1939]

Prison conditions were even worse than in the special camps. They were characterised by: full isolation, overcrowding, dirt, stuffiness, hunger, mental and physical harassment, lack of movement, lack of medical assistance, bestial interrogation. Moreover, there was no support from a uniform patriotic attitude and camaraderie. Political prisoners were held together with criminals. Apart from Poles, there were also representatives of other nationalities in prisons. The POWs were convinced (illusory) that they were protected by international conventions. Prisoners were completely dependent on Soviet legislation.

It is easy to imagine sleeping conditions if we present ourselves with a room two by four meters and place 23 to 25 people on bare cement, luckily not an extraordinary weight, which is not difficult to lose, if you received 400 grams of something that resembled bread a day and „shchey” from rotten cabbage cooked on fish [...] with a thirty percent admixture of snails that had not yet decayed [...].

[Antoni Kołos, „Karta”, No. 3, 1991, p. 85]

The POWs of an undeclared war – Special camps and prisons

Jeńcy niewypowiedzianej wojny – Sylwetki

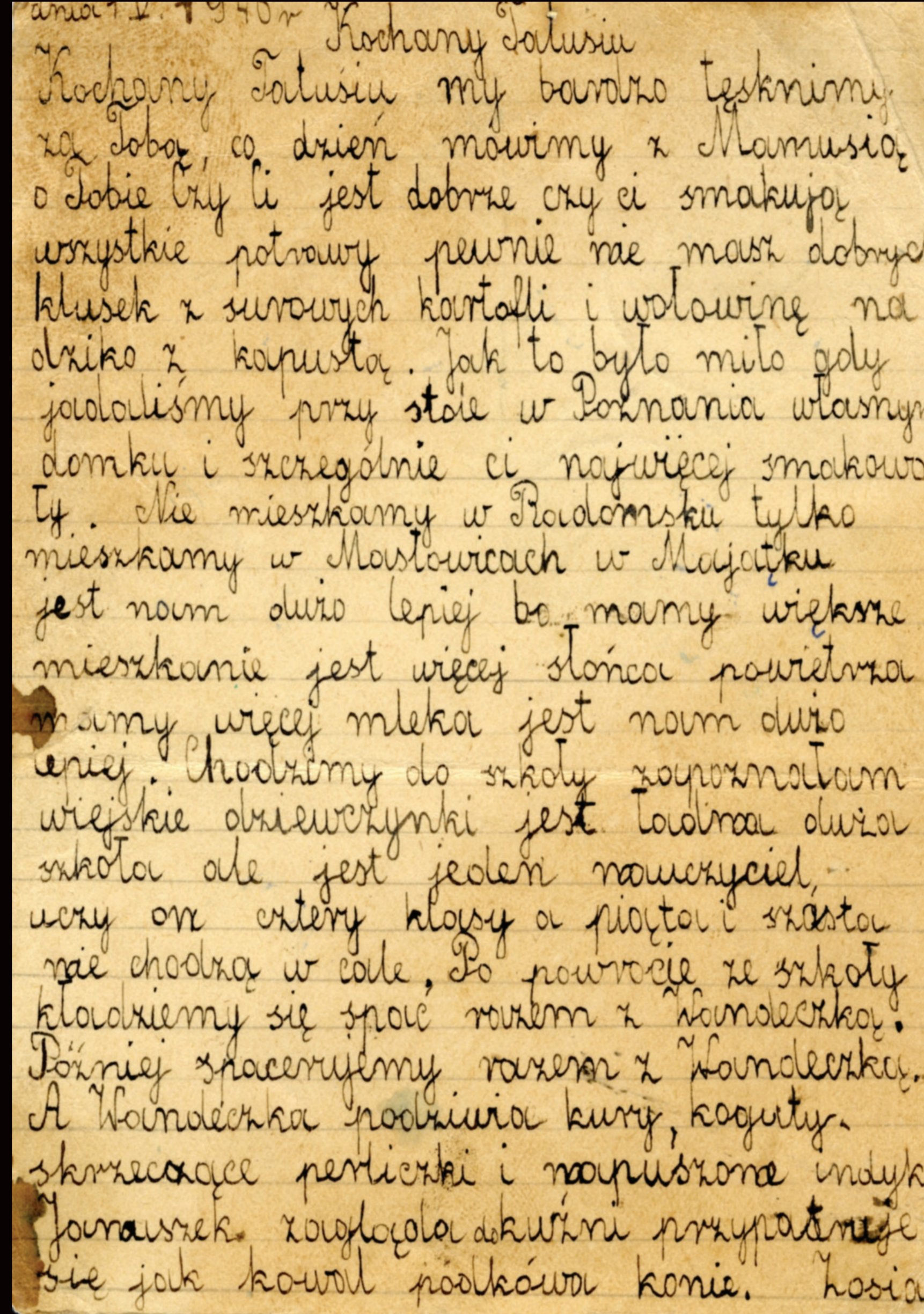
Władysław Rudnicki, inżynier mechanik, kierownik Wydziału Budowy Lokomotyw i Wagonów Zakładów H. Cegielski w Poznaniu, zmobilizowany w 1939 r. jako kapitan rezerwy, jeńiec Starobielska, zamordowany w Charkowie. (1)

Władysław Rudnicki, a mechanical engineer, the head of the Locomotive and Wagon Construction Department of the H. Cegielski Plant in Poznań, mobilized in 1939 as a Reserve Captain, a prisoner of Starobilsk, murdered in Kharkov. (1)

Rodzina Władysława Rudnickiego została wysiedlona przez Niemców z Poznania do Generalnego Gubernatorstwa. Na fot. żona Genowefa, córki Zofia i Wanda oraz syn Janusz, Przedbórz 15 listopada 1940 r. (1)

Władysław Rudnicki's family was displaced by the Germans from Poznań to the General Government. His wife, Genowefa, the children, Zofia, Wanda and Janusz, Przedbórz 15th November, 1940, in the photo. (1)

Kartka Zosi Rudnickiej do ojca. (1)

A card from Zosia Rudnicka to her father. (1)

Bardziej niż warunki bytowania dokuczają jeńcom tęsknota za rodzinami i lęk o ich losy, potęgowany brakiem wiadomości z domu. Dopiero w listopadzie 1939 r. jeńcy otrzymali pozwolenie napisania raz w miesiącu listu do rodziny. Korespondencja była cenzurowana, a wiele listów nie zostało przez władze obozowe wysłanych. Po wytraceniu wszystkich jeńców tylko w Starobielsku spalono 7878 nie przekazanych i 3655 nie wysłanych listów i kart.

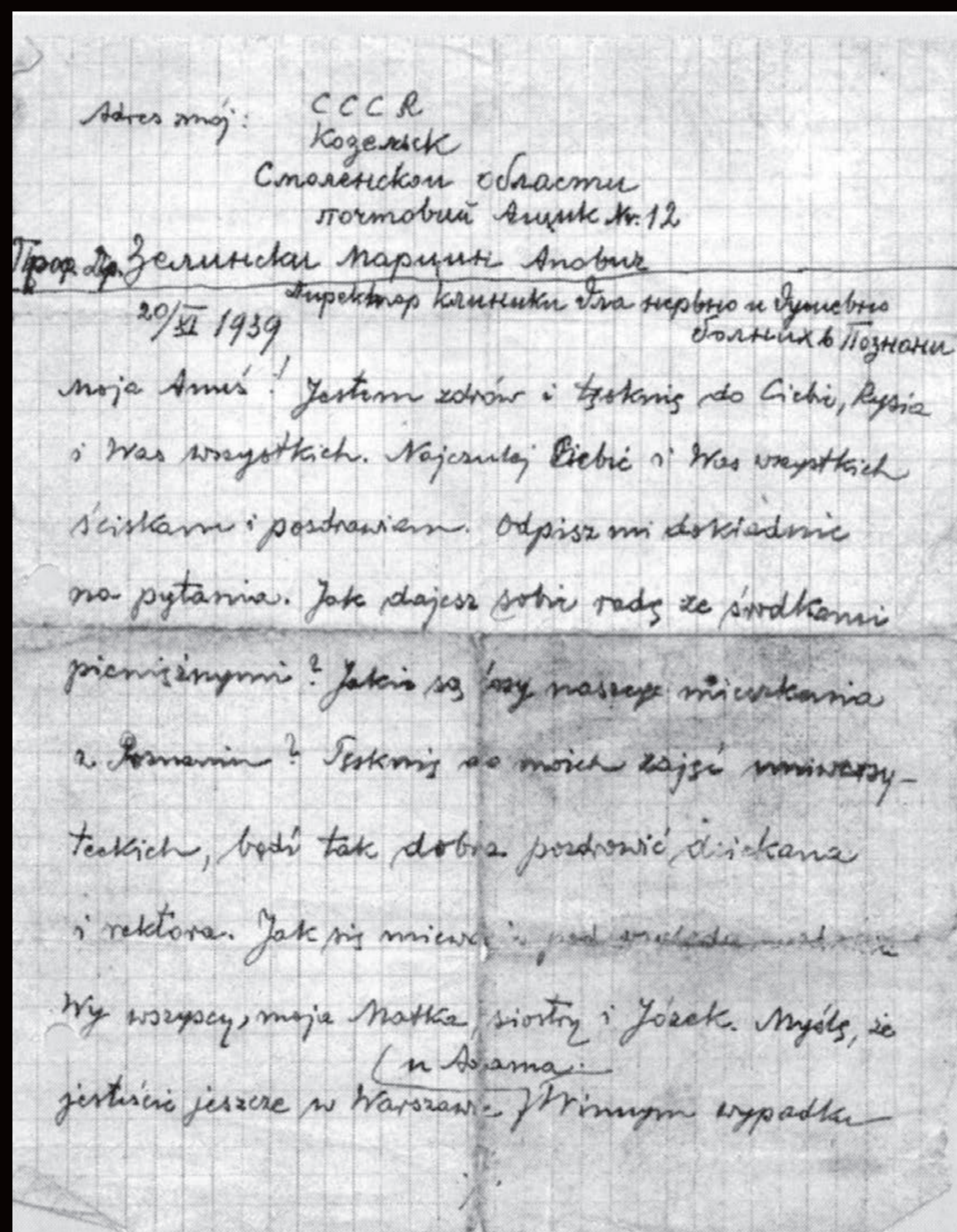
Zostawił w Polsce żonę i małego synka. „Słuchaj mego synka oczy są jak gwiazdy”, a kiedy zaczął o synku nie było już sposobu zatrzymać go. W marcu niespodziewanie dostał wiadomość, że jego żona i synek żyją [...] i wierzą w jego powrót. Wtedy coś dziwnego stało się z tym człowiekiem – zaczął poprawiać się wbrew wszelkim przewidywaniom lekarzy [...] Był teraz pełny optymizmu i uśmiech gościł na jego twarzy. Kiedy jego nazwisko ukazało się na spisie tych, którzy byli przeznaczeni do wywiezienia, cały dzień był bardzo zajęty pakowaniem swoich skromnych rzeczy.

[Zbrodnia katyńska..., s. 34]

Józef Sidor, oficer I Korpusu Polskiego (1918), uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, służył w 3 Pułku Lotniczym w Poznaniu. Zmobilizowany w 1939 r. jako kapitan w stanie spoczynku. Jeńiec Koziełska, zamordowany w Katyniu. Na fot. z rodziną w domu na Starołęce. (9)

Józef Sidor, an officer of the Polish First Corps (1918), fought in the Polish-Bolshevik war, served in the 3rd Airborne Regiment in Poznań. He was mobilized in 1939 as a retired Captain. A prisoner of Kozelsk, murdered in Katyn. With his family at home in Starołęka in the photo. (9)

List prof. Zielińskiego do żony Anny. (8)

A letter from prof. Zieliński to his wife Anna. (8)

Kazimierz Żuromski, żołnierz I Korpusu Polskiego (1918), uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, odznaczony Krzyżem Wirtuti Militari. Rotmistrz w stanie spoczynku. We wrześniu 1939 r. dostał się do niewoli sowieckiej, jeńiec Starobielska, zamordowany w Charkowie. (1)

Kazimierz Żuromski, a soldier of the Polish First Corps (1918), fought in the Polish-Soviet War, awarded with the Virtuti Militari Cross. A Retired Cavalry Captain. In September 1939 he was taken prisoner by the Soviets, detained in Starobilsk, murdered in Kharkov. (1)

Stefan Rysman, kierownik Szkoły Powszechnej w Bronikowie pow. Kościan. Zmobilizowany w 1939 r. jako podporucznik rezerwy. Jeńiec Starobielska, zamordowany w Charkowie. (10)

Stefan Rysman, the Headmaster of the Primary School in Bronikowo, Kościan county. He was mobilized in 1939 as a Reserve Second-Lieutenant. A prisoner of Starobilsk, murdered in Kharkov. (10)

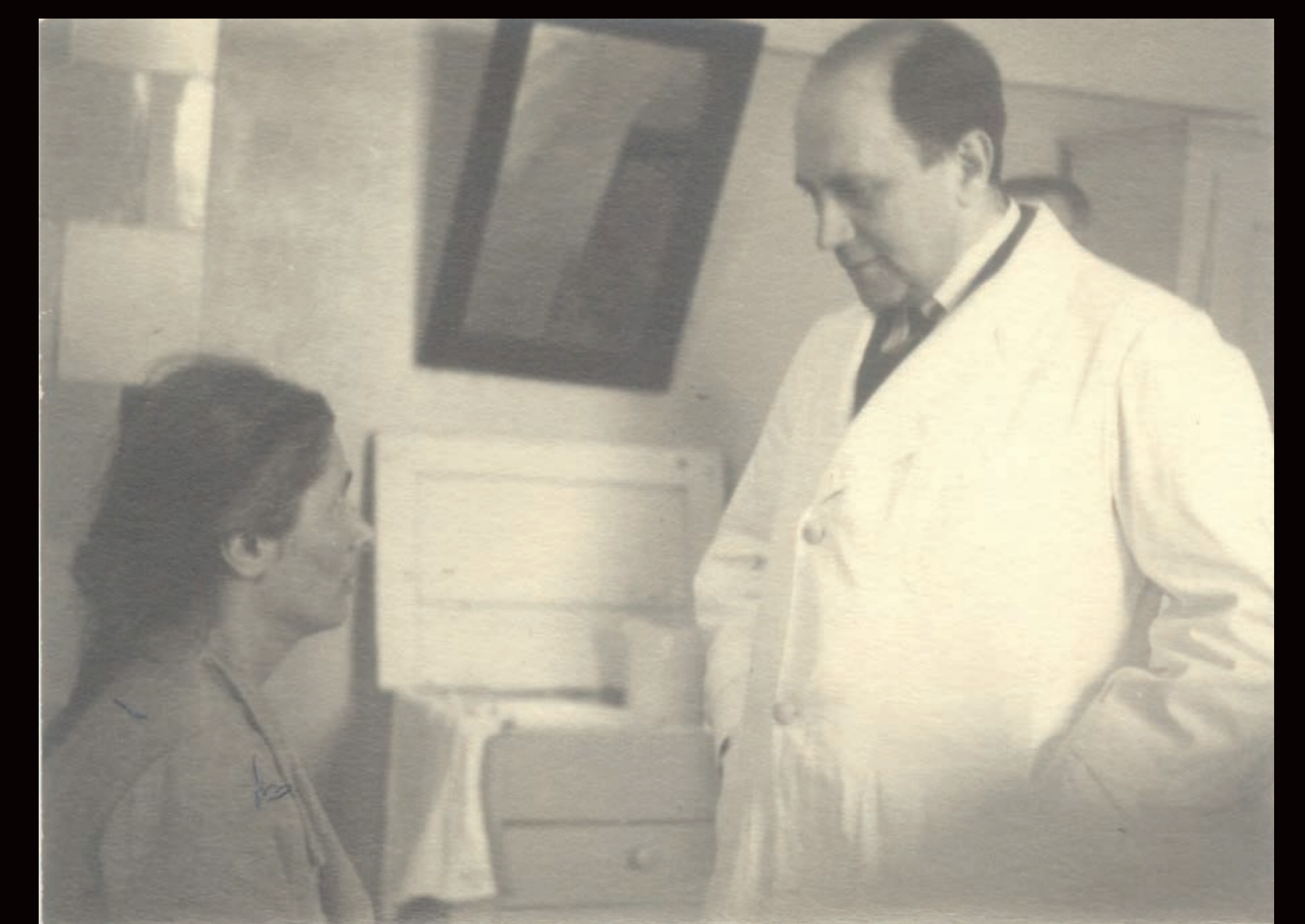
Mieczysław Kwilecki, ziemianin, powstaniec wielkopolski, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, zmobilizowany w 1939 r. jako oficer rezerwy, jeńiec Starobielska, zamordowany w Charkowie. (4)

Mieczysław Kwilecki, a landowner, a Greater Poland insurgent, fought in the Polish-Bolshevik war, mobilized in 1939 as a reserve officer, a prisoner of Starobilsk, murdered in Kharkov. (4)

The prisoners were less bothered by the appalling living conditions than by the longing for their families and the fear of their fate, intensified by the lack of news from home. It was not until November 1939 that the prisoners were allowed to write a letter to their families once a month. The correspondence was censored, and many letters were not sent by the camp authorities. After all the POWs were murdered, 7,878 not sent and 3,655 not delivered letters and cards were burnt only in Starobilsk.

He left his wife and a small son in Poland. „Listen, my son's eyes are like stars”, once he started talking about his son there was no way to stop him. In March, he unexpectedly got the message that his wife and son are alive [...] and believe in his return. Then something strange happened to this man – he began to improve against all doctors' predictions [...] He was now full of optimism and a smile was on his face. When his name appeared on the list of those to be deported, all day he was very busy packing his modest belongings.

[Zbrodnia Katyńska..., p. 34]

Marcin Zieliński (na fot. z pacjentką), profesor neurologii i psychiatrii, dyrektor Kliniki Neurologiczno-Psychiatrycznej Uniwersytetu Poznańskiego, odznaczony Krzyżem Wirtuti Militari, major rezerwy, zmobilizowany w 1939 r., objął kierownictwo szpitala wojskowego, jeńiec Koziełska, zamordowany w Katyniu. (8)

Marcin Zieliński (in the photo with a patient), a professor of neurology and psychiatry, a director of the Neurology and Psychiatry Clinic of Poznań University, awarded with the Virtuti Militari Cross, a Reserve Major, mobilized in 1939, took over the management of a military hospital, a prisoner of Kozelsk, murdered in Katyn. (8)

The POWs of an undeclared war – Examples

Jeńcy niewypowiedzianej wojny – Sylwetki

I. Prosimy o udzielenie nam wyjaśnień w sprawie stosunku do nas Rządu ZSRR, a w szczególności:

1. Czy zostaliśmy uznani za jeńców wojennych?

Jeśli tak, prosimy postępować z nami zgodnie z przyjętymi przez wszystkie rządy zasadami traktowania jeńców wojennych, a przede wszystkim:

a) stworzyć nam możliwość swobodnego zwrócenia się do akredytowanej przy Rządzie ZSRR ambasady, która podjęła[by] się ochrony interesów obywateli polskich [...],

II. Prosimy o udzielenie wyjaśnień w sprawie przyczyn przetrzymywania w obozie osób starszych, nie mających niczego wspólnego z obecną wojną. Zwracamy się z prośbą o ich zwolnienie. [...]

Tadeusz Kalkstein z żoną Olgą i córką Danutą. Bankowiec, zmobilizowany w 1939 r. jako podporucznik rezerwy, jeńiec Starobielska, zamordowany w Charkowie. (4)

Tadeusz Kalkstein with his wife, Olga, and daughter, Danuta. A banker, mobilized in 1939 as a Reserve Second-Lieutenant, a prisoner of Starobielsk, murdered in Kharkov. (4)

Zbigniew Radziszewski, adwokat, radca prawny miasta Poznania, podporucznik rezerwy, zmobilizowany w 1939 r., jeńiec Kozielska, zamordowany w Katyniu (na fot. w czasie manewrów stoi trzeci z lewej). (4)

Zbigniew Radziszewski, an attorney, a legal advisor in the city of Poznań, a Reserve Second-Lieutenant, mobilized in 1939, a prisoner of Kozelsk, murdered in Katyn (during the manoeuvres – third from the left in the photo). (4)

IV. Pomoc lekarska jest niedostateczna. Ogranicza się ona praktycznie do dostarczenia najbardziej prostych leków. [...] W przypadku ciężkich zachorowań, napotykanie są trudności z bezzwłocznym odesłaniem chorego do szpitala. [...]

Prosimy także, aby zwracano się do nas [...] w odpowiedni sposób. Bez względu na to, czy jesteśmy jeńcami wojennymi czy internowanymi, to pozostajemy nadal wojskowymi i zachowaliśmy nasze stopnie wojskowe.

[Fragmenty Oświadczenia grupy jeńców wojennych pułkowników wręczonego komendantowi obozu w Starobielsku 13 I 1940 r. Za Starobielsk w oczach ocalałych jeńców, s. 217-21]

Wacław Leitgeber w mundurze niemieckim (I wojna światowa), inżynier, powstaniec wielkopolski, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, dyrektor Towarzystwa Melioracyjnego Obry, oficer rezerwy zmobilizowany w 1939 r., jeńiec Kozielska, zamordowany w Katyniu. (4)

Wacław Leitgeber wearing a German uniform (World War I) An engineer, a Greater Poland insurgent, a soldier in the Polish-Bolshevik war, a director of the Obra Melioration Society, a reserve officer mobilized in 1939, a prisoner of Kozelsk, murdered in Katyn. (4)

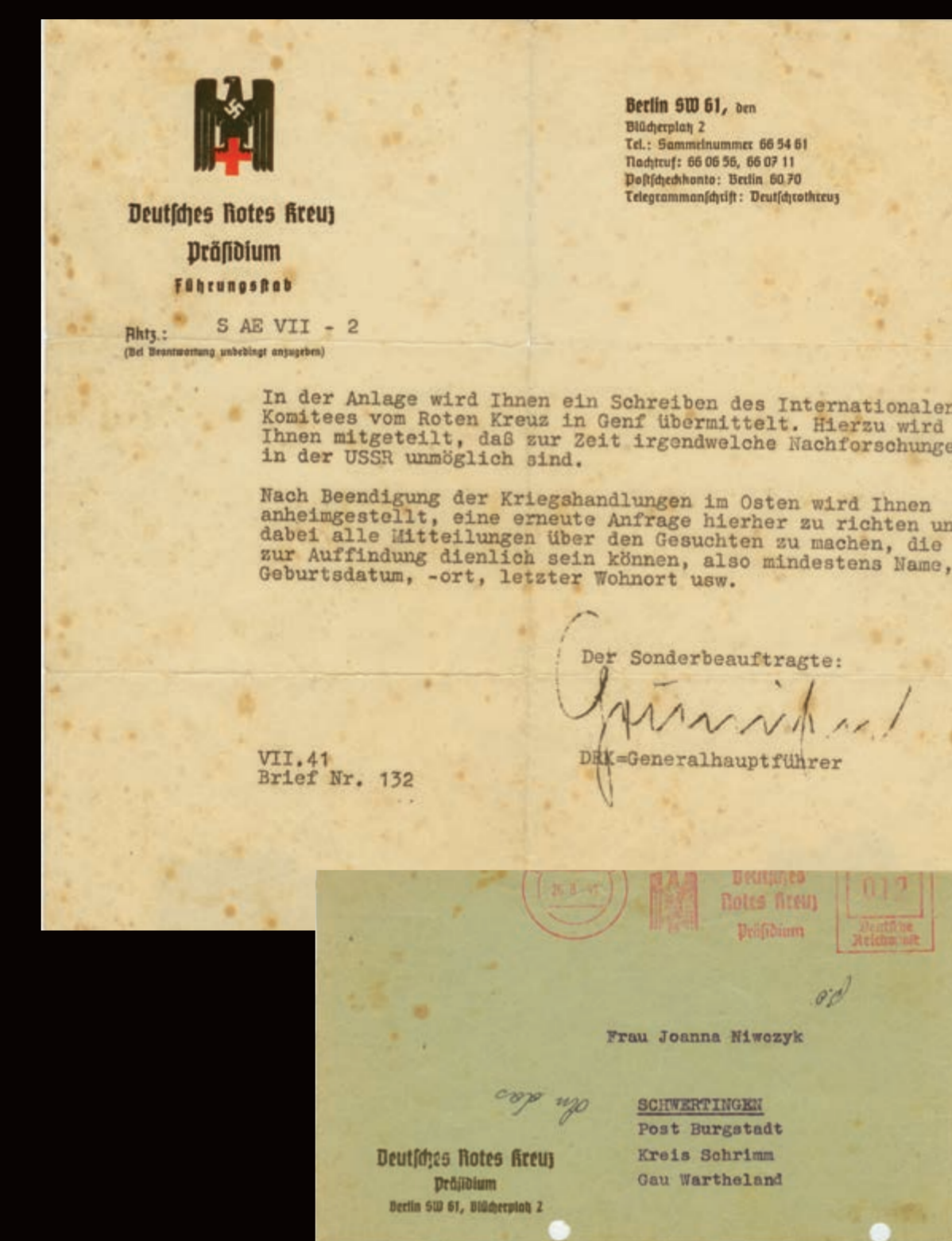
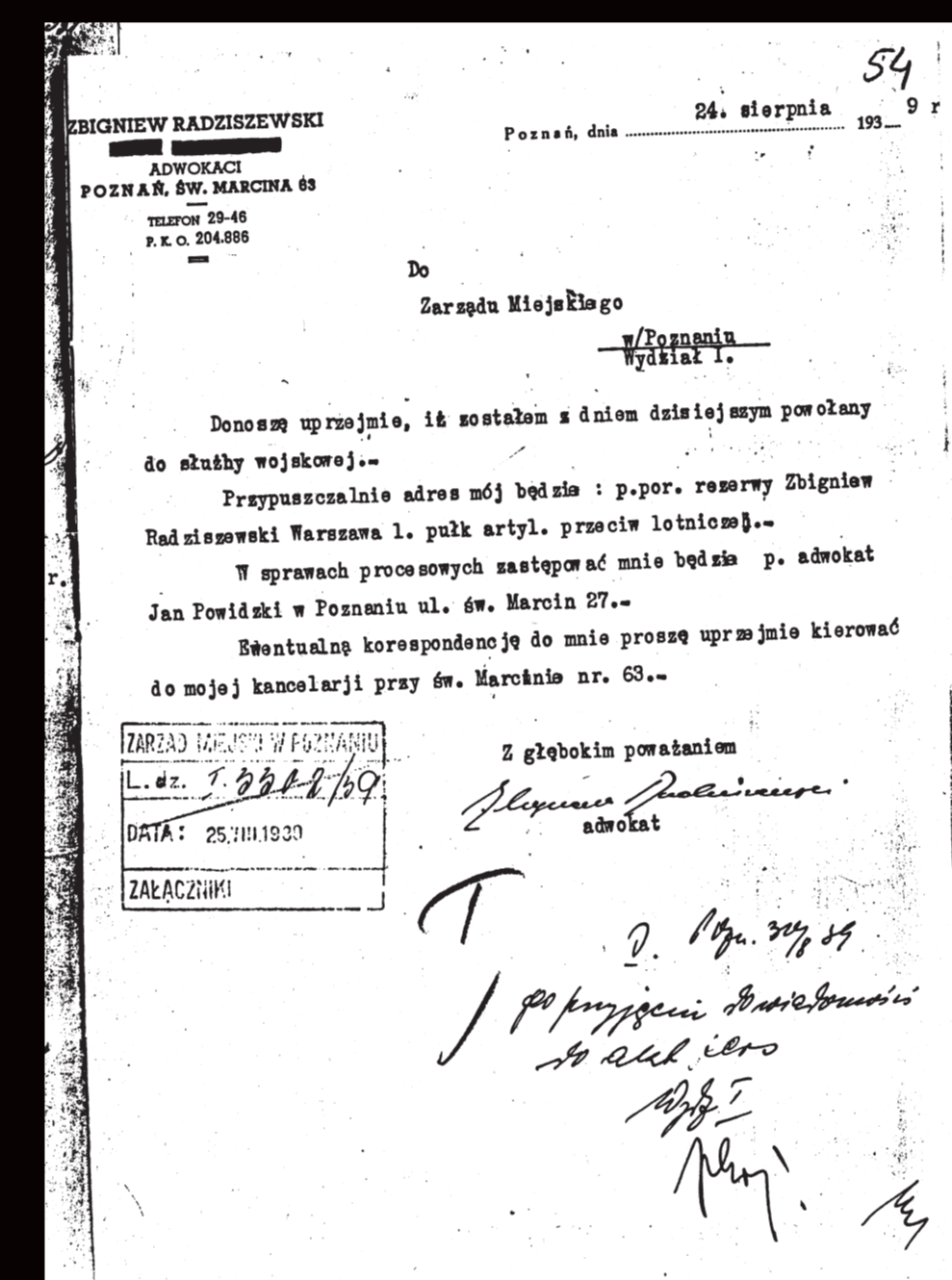

Ignacy Niwczyk, nauczyciel szkoły powszechnej w Mieczkowie pow. Śrem, zmobilizowany w 1939 r. jako podporucznik rezerwy, jeńiec Kozielska, zamordowany w Katyniu. Na fot. z żoną Joanną i synkiem. (11)

Ignacy Niwczyk, a teacher of the Primary School in Mieczków, Śrem county, mobilized in 1939 as a Reserve Second-Lieutenant, a prisoner of Kozelsk, murdered in Katyn. With his wife, Joanna, and son in the photo. (11)

Pismo Zbigniewa Radziszewskiego do Zarządu Miejskiego w Poznaniu. (4)

A letter of Zbigniew Radziszewski to the Municipal Board in Poznań. (4)

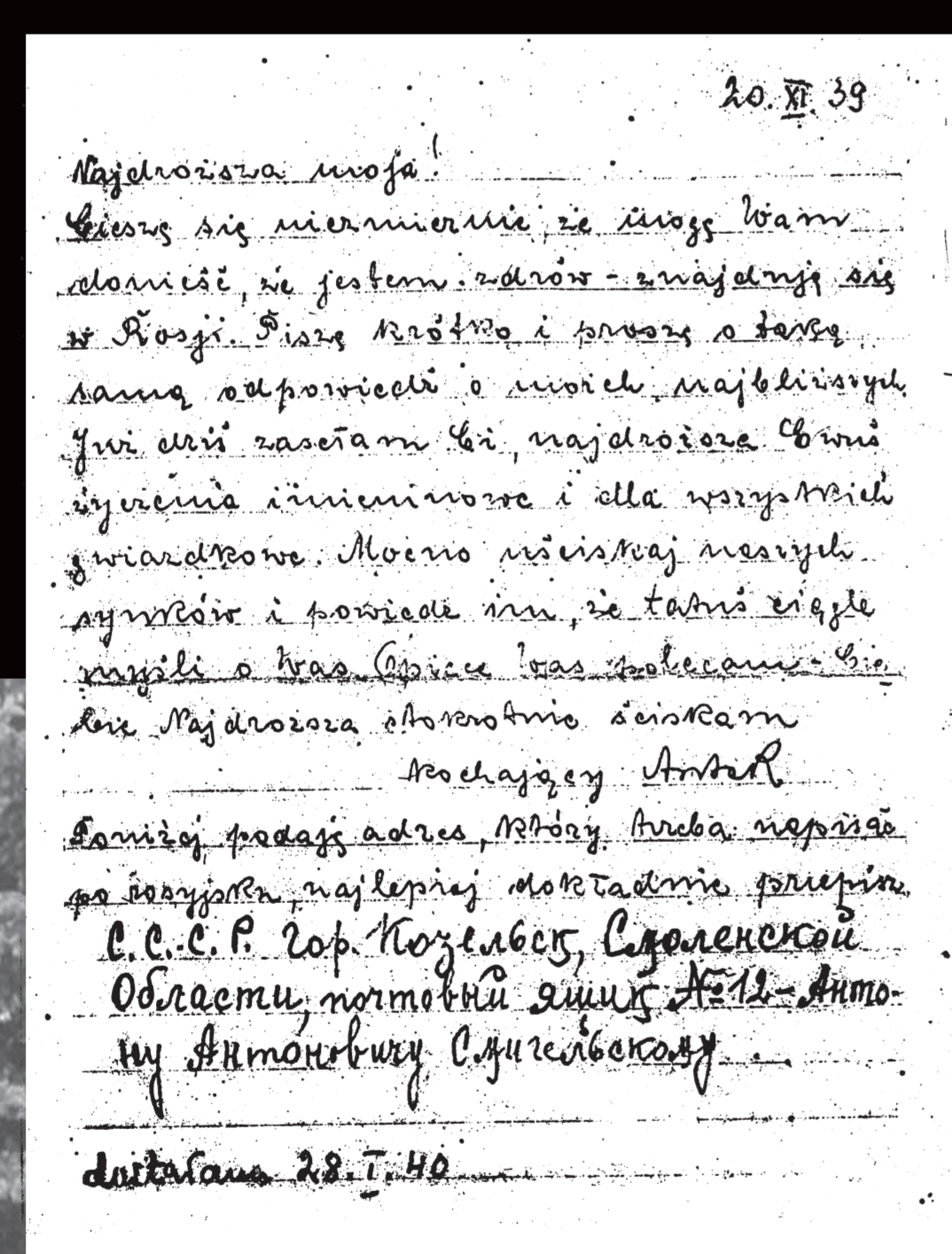

Pismo Niemieckiego Czerwonego Krzyża do Joanny Niwczyk w sprawie poszukiwań zaginionego polskiego oficera Ignacego Niwczyka, 26 sierpnia 1941 r. (11)

The letter of the German Red Cross to Joanna Niwczyk on the search for the missing Polish officer, Ignacy Niwczyk, 26th August, 1941. (11)

List Antoniego Śmigielkiego do żony. (4)

A letter from Antoni Śmigielki to his wife. (4)

Antoni Śmigielki z żoną Ewą i synami Wojciechem, Jackiem i Andrzejem przed pałacem w Kosmowie, którego był kuratorem. Ziemią, oficer rezerwy, zmobilizowany w 1939 r., jeńiec Kozielska, zamordowany w Katyniu. (4)

Antoni Śmigielki with his wife, Ewa, and sons Wojciech, Jacek and Andrzej in front of the Palace in Kosmowo, of which he was curator. A landowner, a reserve officer, mobilized in 1939, a prisoner of Kozelsk, murdered in Katyn. (4)

Lech Buethner-Zawadzki, prawnik, dyrektor Zrzeszenia Giełd Pieniężnych, zmobilizowany w 1939 r. jako podporucznik rezerwy, jeńiec Starobielska, zamordowany w Charkowie. (4)

Lech Buethner-Zawadzki, a lawyer, a director of the Monetary Exchange Association, mobilized in 1939 as a Reserve Second-Lieutenant, a prisoner of Starobielsk, murdered in Kharkov. (4)

Ignacy Krupczyński, powstaniec wielkopolski, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, urzędnik starostwa powiatowego w Koźminie, zmobilizowany w 1939 r. jako podporucznik rezerwy, jeńiec Starobielska, zamordowany w Charkowie. (1)

Ignacy Krupczyński, a Greater Poland insurgent, a soldier in the Polish-Bolshevik war, a district official in Koźmin, mobilized in 1939 as a Reserve Second-Lieutenant, a prisoner of Starobielsk, murdered in Kharkov. (1)

I. We kindly request explanations concerning the attitude of the USSR Government towards us, in particular:

1. Are we seen to be prisoners of war?

If so, please proceed with us in accordance with the rules adopted by all governments for the treatment of prisoners of war, and above all:

a) give us the opportunity to freely address an embassy accredited to the USSR Government, which would undertake to protect the interests of Polish citizens [...],

II. We request an explanation of the reasons for the detention of elderly persons in the camp, who have nothing to do with the current war. We ask for their release. [...]

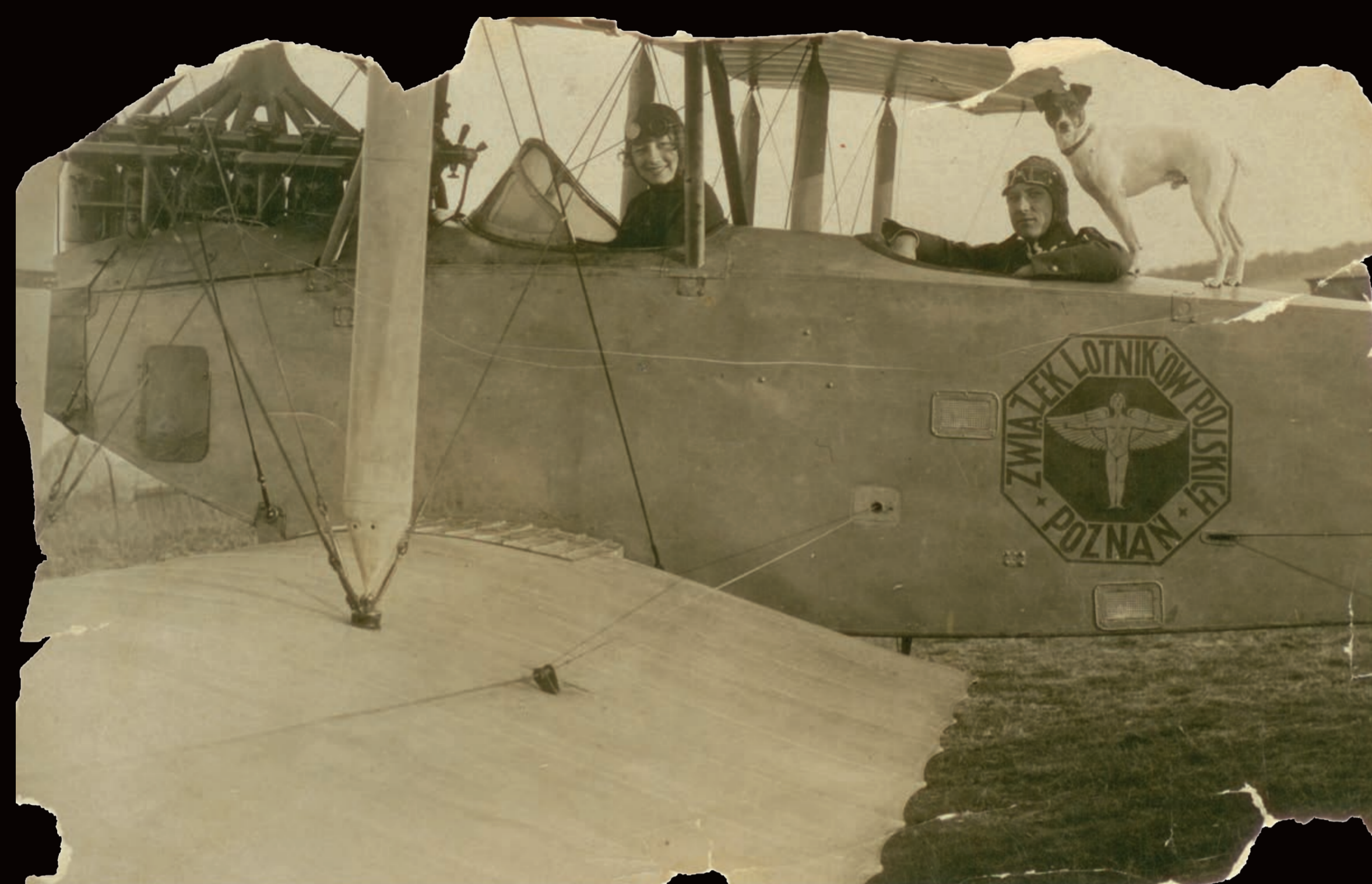
IV. Medical attention is insufficient. It is practically limited to providing the simplest medicines. [...] In the case of severe diseases, it is difficult to send the patient to hospital without delay. [...]

We also ask that you address us [...] in an appropriate manner. Regardless of whether we are prisoners of war or interned, we are still the military and have retained our military ranks.

[Extracts from the Statement of a group of Colonels – POWs presented to the camp commander of Starobielsk on 13th January, 1940, in: Starobielsk w oczach ocalałych jeńców, p. 217-218]

The POWs of an undeclared war – Examples

Jeńcy niewypowiedzianej wojny – Sylwetki

Józef Mańczak z żoną Ewą i psem Fypsem, lotnisko Ławica w Poznaniu; powstaniec wielkopolski, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, kapitan rezerwy, kupiec, zmobilizowany w 1939 r., jeńiec Kozielska, zamordowany w Katyniu. (9)

Józef Mańczak with his wife, Ewa, and dog, Fypse, Ławica Airport in Poznań; a Greater Poland insurgent, fought in the Polish-Bolshevik war, a merchant in Poznań, a Reserve Captain, mobilized in 1939, a prisoner in Kozelsk, murdered in Katyn. (9)

1. wszelkie sprawy, które z natury swojej są załatwiane przez sowieckie władze, należy załatwiać drogą poprzez (polskich) komendantów grup i bloków: [...]

b) pomiędzy sobą rozmawiać wyłącznie w języku ojczystym [...]

e) ze względu na specjalne warunki obozu wstrzymać się pomiędzy sobą od wszelkich dyskusji politycznych [...]

f) wzywamy Kolegów do nałożenia oznak oficerskich [...] jak również do przeprowadzenia w miarę możliwości swego zewnętrznego wyglądu do należytego stanu [...]

Komisja kulturalno-oświatowa [...] prosi i wzywa Was, abyście nam pomogli przez współpracę w duchu podniesienia naszego samopoczucia wewnętrznego, tudzież zwartości narodowej, żołnierskiej i koleżeńskiej.

[Okólnik nr 1 Komisji kulturalno-oświatowej, Starobielsk 22 października 1939 r., za: *Starobielsk w oczach ocalałych jeńców...*, s. 214]

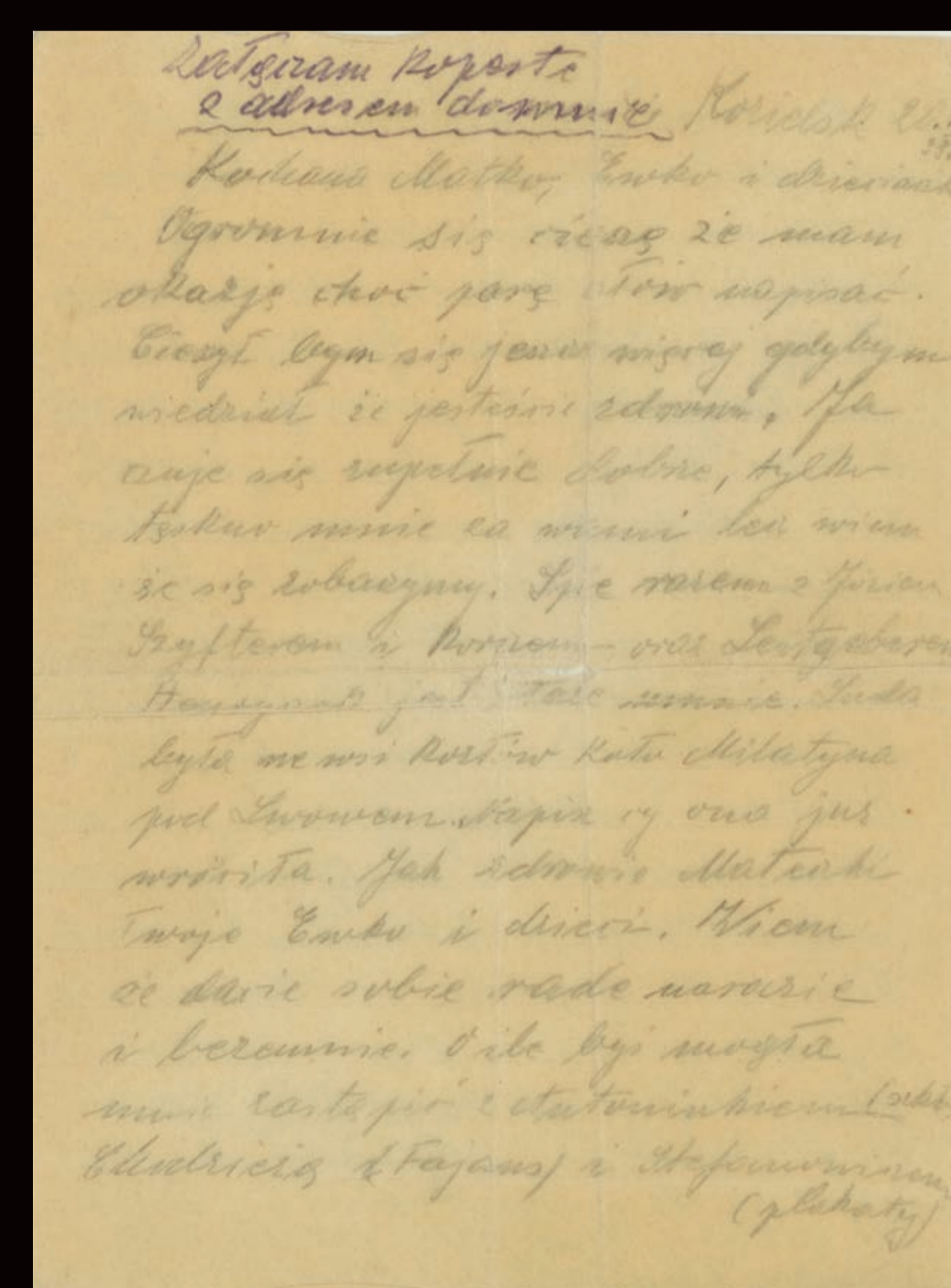
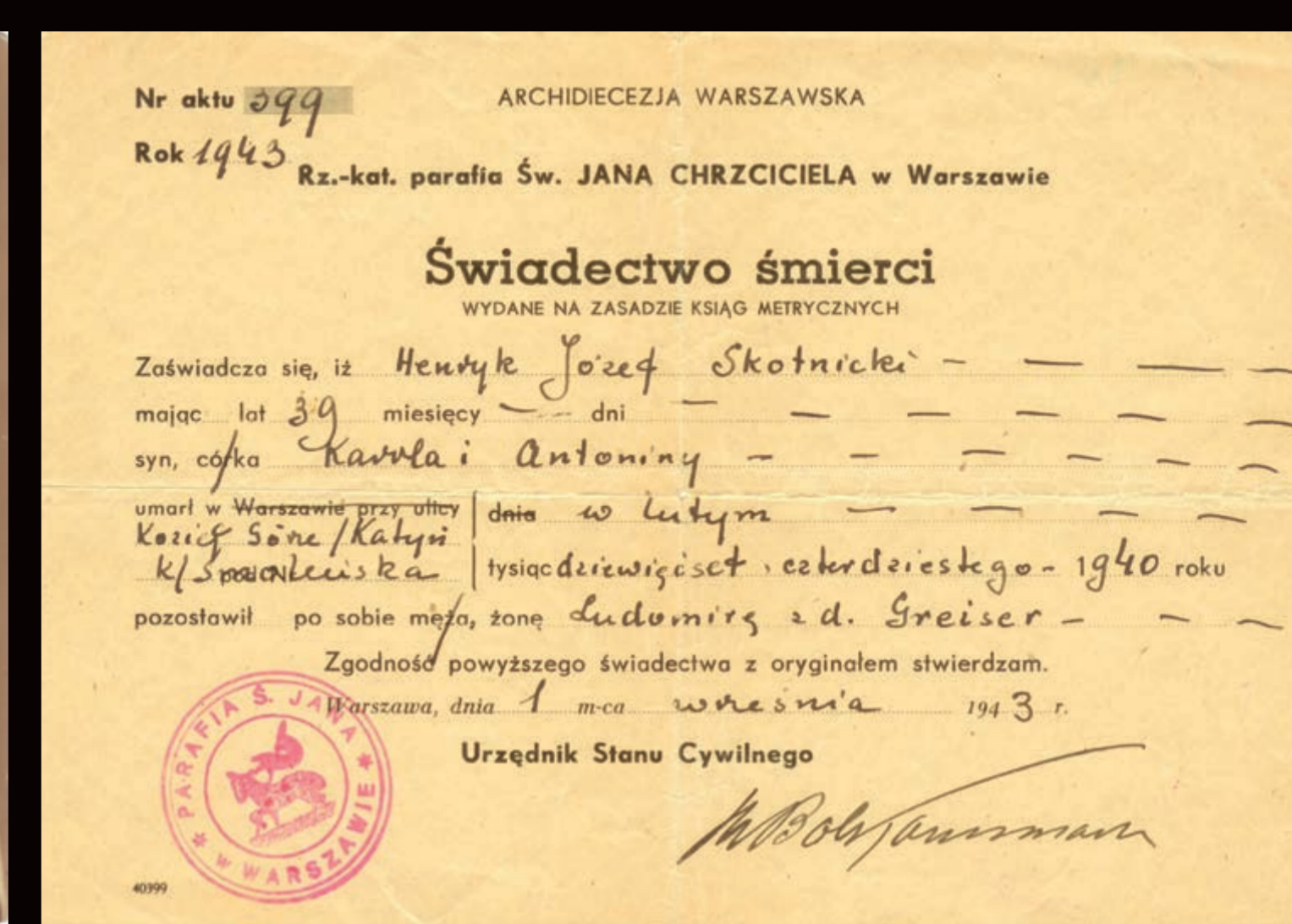

Henryk Skotnicki, kapitan wojsk pancernych, jeńiec Kozielska, zamordowany w Katyniu (9)

Henryk Skotnicki, a Captain of the armoured forces, a prisoner of Kozelsk, murdered in Katyn. (9)

Akt zgonu kapitana Skotnickiego wydany przez parafię św. Jana Chrzciciela w Warszawie w 1943 r. Jako rok śmierci podano 1940, a miejsce śmierci – Katyń k. Smoleńska. (9)

The death certificate of Captain Skotnicki, issued by the parish of St. John the Baptist in Warsaw in 1943. The year of death entered is 1940 and the place of death is Katyn near Smolensk. (9)

List kpt. Mańczaka do rodziny. (9)
A letter from Captain Mańczak to his family. (9)

Koperta listu kpt. Mańczaka do żony, z adresem zwrotnym (9)

The envelope of Capt. Mańczak's letter to his wife, with a return address. (9)

1. all matters, which, by their very nature, are resolved by the Soviet authorities, should be resolved through (Polish) group and block commanders [...]

b) talk to each other only in our mother tongue [...]

e) due to the special camp conditions, refrain from any political discussion with others [...]

f) we call on our Colleagues to put on their officer's insignias [...] as well as to bring, as far as possible, their appearance to a proper state [...]

The Cultural and Educational Commission [...] asks and calls on you to help us by working together in the spirit of improving our internal well-being, as well as our national, soldierly and collegial integrity.

[Circular No. 1 of the Cultural and Educational Commission, Starobielsk 22nd October, 1939, in: *Starobielsk w oczach ocalałych jeńców...*, p. 214]

Józef Skwara, kierownik szkoły powszechnej w Samowie pow. Rawicz, podporucznik rezerwy, zmobilizowany w 1939 r., jeńiec Kozielska, zamordowany w Katyniu. (10)

Józef Skwara, the Headmaster of the Primary School in Samowa, Rawicz county, a Reserve Second-Lieutenant, mobilized in 1939, a prisoner in Kozelsk, murdered in Katyn. (10)

Czesław Bartkowiak, nauczyciel, podporucznik rezerwy, zmobilizowany w 1939 r., jeńiec Kozielska, zamordowany w Katyniu. (10)

Czesław Bartkowiak, a teacher, a Reserve Second-Lieutenant, mobilized in 1939, a prisoner in Kozelsk, murdered in Katyn. (10)

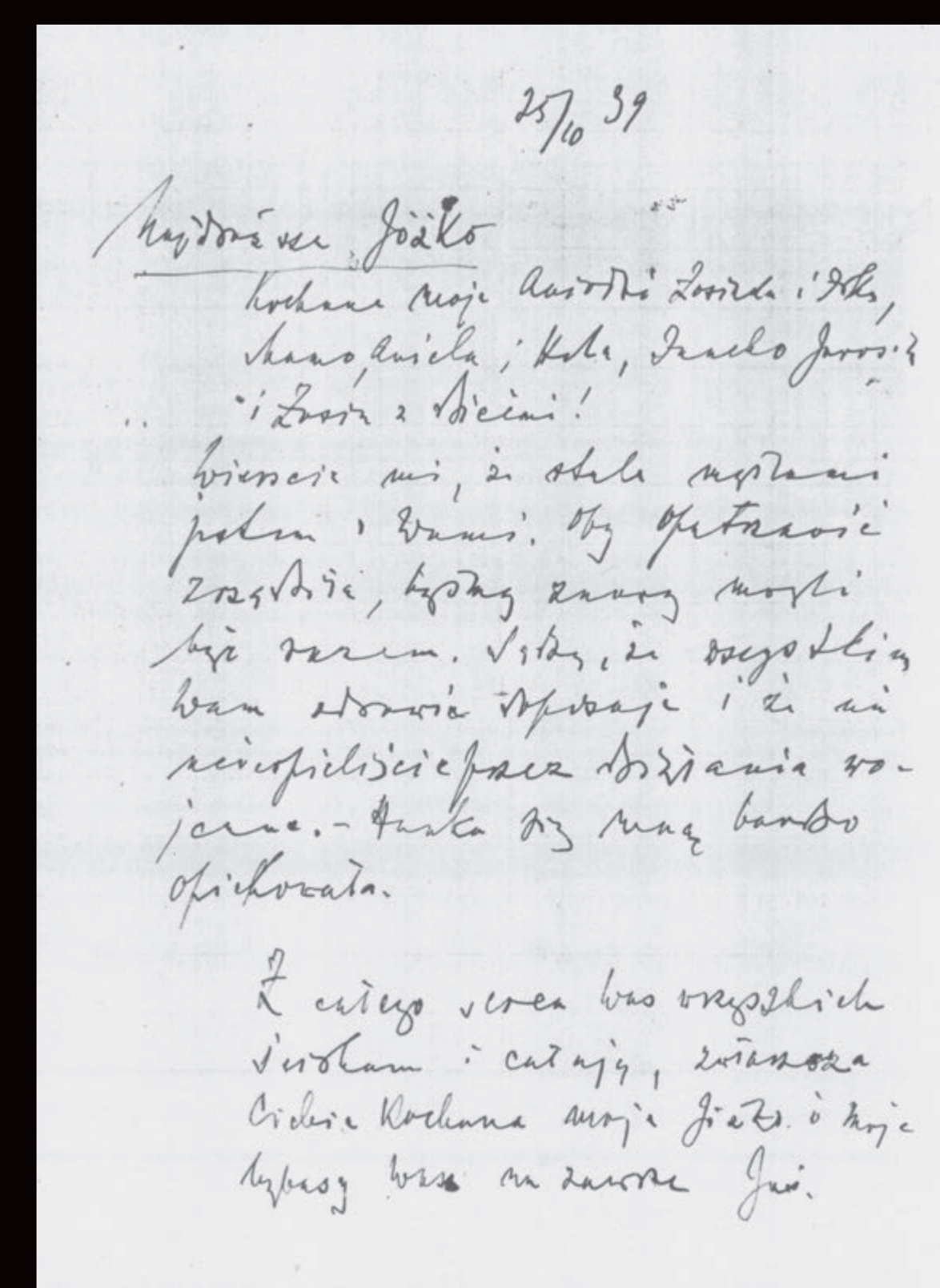

List dr. Bajorńskiego z obozu w Kozielsku. (12)

A letter from Dr Bajorński from the Kozelsk camp. (12)

Adam Gantkowski, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, prawnik, m.in. sędzia w Inowrocławiu, zmobilizowany w sierpniu 1939 r. jako porucznik rezerwy, jeńiec Kozielska, zamordowany w Katyniu. Na fot. z żoną Wandą i córką Antoniną. (1)

Adam Gantkowski, fought in the Polish-Bolshevik war, a lawyer, among others a judge in Inowrocław, mobilized in 1939 as a Reserve Lieutenant, a prisoner in Kozelsk, murdered in Katyn. With his wife, Wanda, and daughter Antonina in the photo. (1)

Jan Bajorński, docent Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Poznańskiego, kawaler Krzyża Virtuti Militari major rezerwy, zmobilizowany w 1939 r. do szpitala wojskowego, jeńiec Kozielska, zamordowany w Katyniu. (12)

Jan Bajorński, an assistant professor at the Faculty of Medicine at Poznań University, a Knight of the Virtuti Militari Cross, a Reserve Major, mobilized in 1939 to a military hospital, prisoner of Kozelsk, murdered in Katyn. (12)

The POWs of an undeclared war – Examples

Jeńcy niewypowiedzianej wojny – Sylwetki

Marcei Żółtowski, ziemianin, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, kawaler Krzyża Virtuti Militari, zmobilizowany w 1939 r. jako porucznik rezerwy kawalerii, jeńiec Koziełska, zamordowany w Katyniu. (4)

Marcei Żółtowski, a landowner, a soldier in the Polish-Bolshevik war, awarded with the Virtuti Militari Cross, mobilized in 1939 as a Reserve Lieutenant of Cavalry, a prisoner in Kozelsk, murdered in Katyn. (4)

Władysław Żółtowski, ziemianin, prezes Związku Młodych Ziemian, zmobilizowany w sierpniu 1939 r. jako porucznik rezerwy, jeńiec Koziełska, zamordowany w Katyniu. (4)

Władysław Żółtowski, a landowner, the president of the Union of Young Landowners, mobilized in 1939 as a Reserve Lieutenant, a prisoner in Kozelsk, murdered in Katyn. (4)

Stefan Tomaszewski z córkami Anną i Marią. Powstaniec wielkopolski, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, odznaczony Krzyżem Virtuti Militari. Major w Korpusie Obrony Pogranicza „Krasne”. Jeńiec Starobielska, zamordowany w Charkowie. (13)

Stefan Tomaszewski with his daughters, Anna and Maria. A Greater Poland insurgent, a soldier in the Polish-Bolshevik war, awarded with the Virtuti Militari Cross. A Major in the Border Defence Corps „Krasne”. A prisoner in Starobils, murdered in Kharkov. (13)

Każdego jeńca przesłuchiowano oddzielnie, przesłuchiwania trwały po kilka godzin, a niektórzy byli wzywani wielokrotnie, często nocami. Każdy oficer polski musiał najdokładniej opowiedzieć całą swoją przeszłość, zapoznać badającego oficera NKWD ze swoimi poglądami, zwłaszcza na sprawy społeczne i politykę, [...] musiał ujawnić swoje pochodzenie socjalne [...], podać szczegóły o swojej rodzinie, przyjaciółach, znajomych itd. [...]

Each prisoner was interrogated separately, the interrogations lasted several hours, and some officers were summoned repeatedly, often at night. Each Polish officer had to give a detailed account of his past, acquaint the investigating NKVD officer with his views, especially on social matters and politics, [...] reveal his social background [...], provide detailed information about his family, friends, acquaintances, etc. [...]

[Zbrodnia katyńska..., s. 19]

[Zbrodnia Katyńska..., p. 19]

Śledztwo [przeciwko] byłym polskim policjantom przetrzymywanych w obozie ostaszkowskim zakończono, przygotowano 6 tysięcy 50 spraw. Przystąpiłem do wysyłki akt na kolegium specjalne. [...]

The investigation [against] former Polish policemen detained in the Ostashov camp was completed, 6,050 cases were prepared. I set out to send files to the special committee. [...]

[Telegram szyfrowy P. Soprunki do Ł. Berii, 1 lutego 1940 r.]

[From a coded telegram sent by P. Soprunki to L. Beria, 1st February, 1940]

Wśród jeńców [...] toczą się uporczywe rozmowy, że „należy stąd uciekać”. W związku z tym opracowywane są plany ucieczki do państw neutralnych [...]

Among the prisoners [...] there are persistent conversations saying that „one should run away from here”. Therefore, plans to escape to neutral countries are being developed [...]

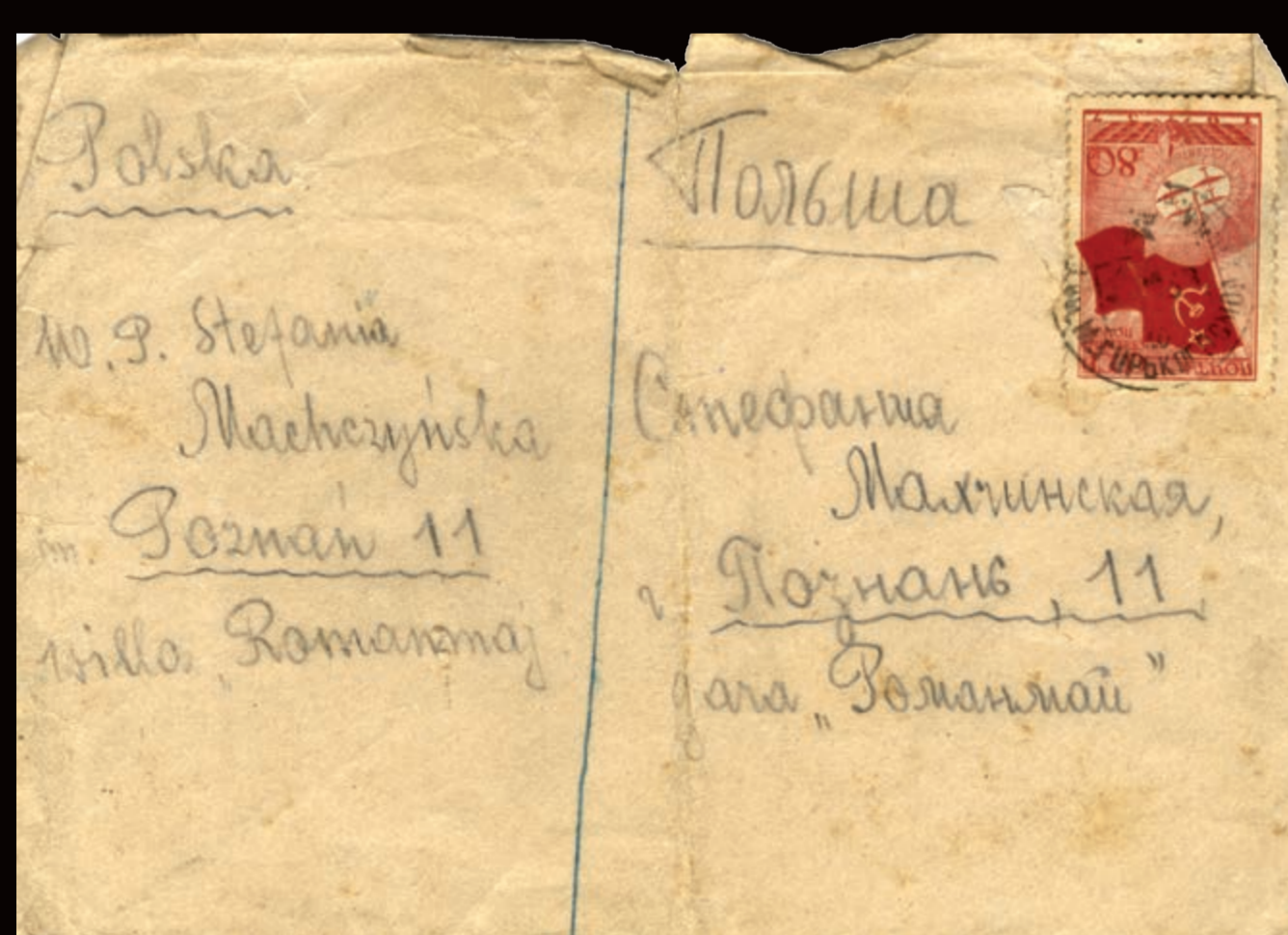
[Meldunek Komisarza obozu w Koziełsku z 4 lutego 1940 r.]

[The Report of the Commissar of the Kozelsk camp, 4th February, 1940]

Indeks Władysława Sinińskiego, późniejszego adiunkta Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Poznańskiego. Zmobilizowany w 1939 r. jako porucznik rezerwy, jeńiec Koziełska, zamordowany w Katyniu. (12)

The Index of Władysław Siniński, later an assistant professor at the Faculty of Medicine of Poznań University. Mobilized in 1939 as a Reserve Lieutenant, a prisoner in Kozelsk, murdered in Katyn. (12)

Koperta listu Tomasza Machcińskiego do żony. (1)

The envelope of Tomasz Machciński's letter to his wife. (1)

List Tomasza Machcińskiego do żony. (1)

Tomasz Machciński's letter to his wife. (1)

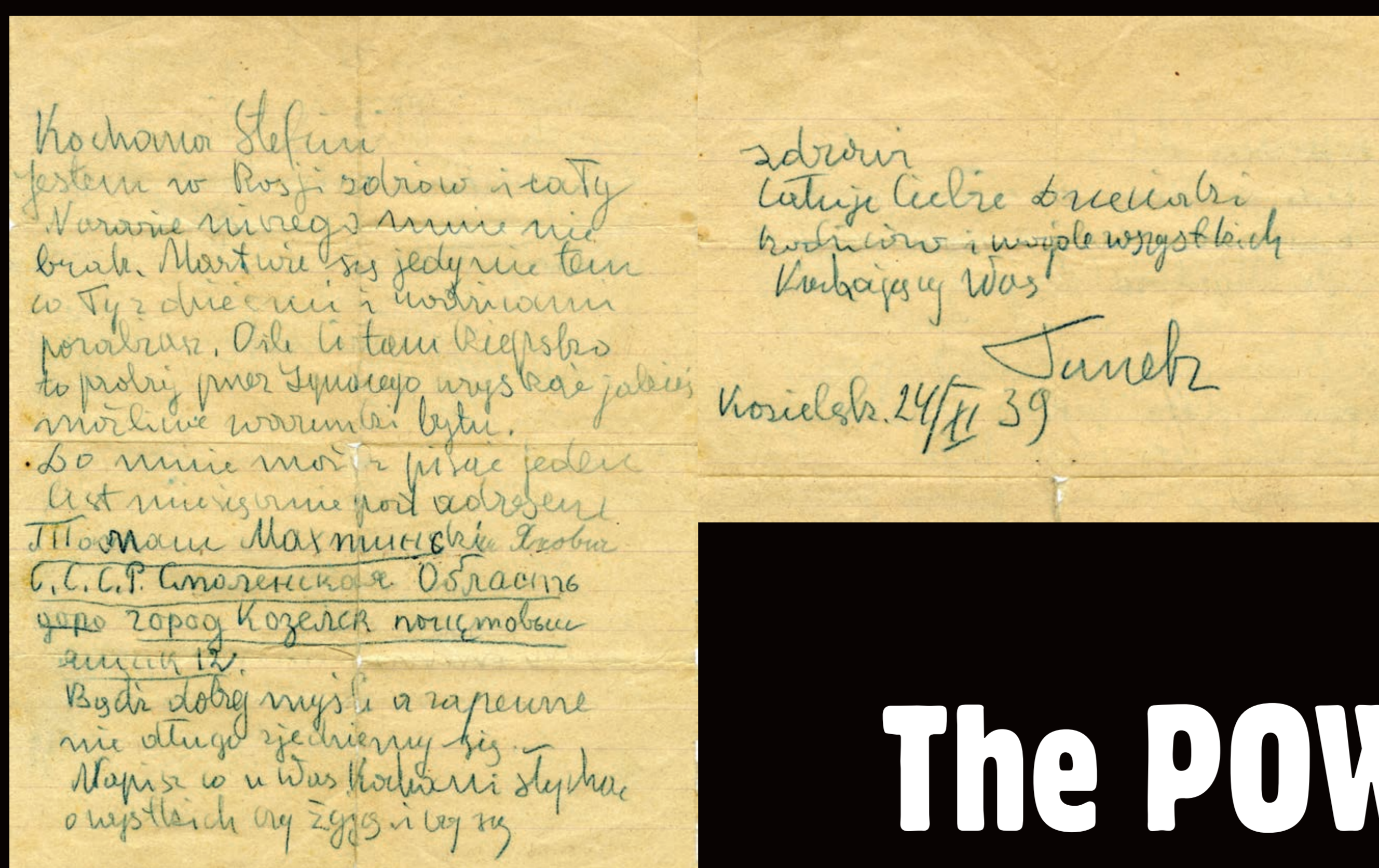
Tomasz Machciński, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej. Zmobilizowany w 1939 r. jako oficer w stanie spoczynku, jeńiec Koziełska, zamordowany w Katyniu. Na fot. z żoną Stefanią. (1)

Tomasz Machciński, a soldier in the Polish-Bolshevik war. Mobilized in 1939 as a retired officer, a prisoner in Kozelsk, murdered in Katyn. With his wife, Stefania in the photo. (1)

Józef Ślusarski, nauczyciel szkoły powszechnej nr 3 w Kaliszu, zmobilizowany w 1939 r., jeńiec Starobielska, zamordowany w Charkowie. (10)

Józef Ślusarski, a teacher at Primary School No. 3 in Kalisz, mobilized in 1939, a prisoner in Starobils, murdered in Kharkov. (10)

Stefan Żółtowski, ziemianin, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, porucznik rezerwy kawalerii, zmobilizowany w 1939 r., jeńiec Koziełska, zamordowany w Katyniu. (4)

Stefan Żółtowski, a landowner, a soldier in the Polish-Bolshevik war, a Reserve Lieutenant of Cavalry, mobilized in 1939, a prisoner in Kozelsk, murdered in Katyn. (4)

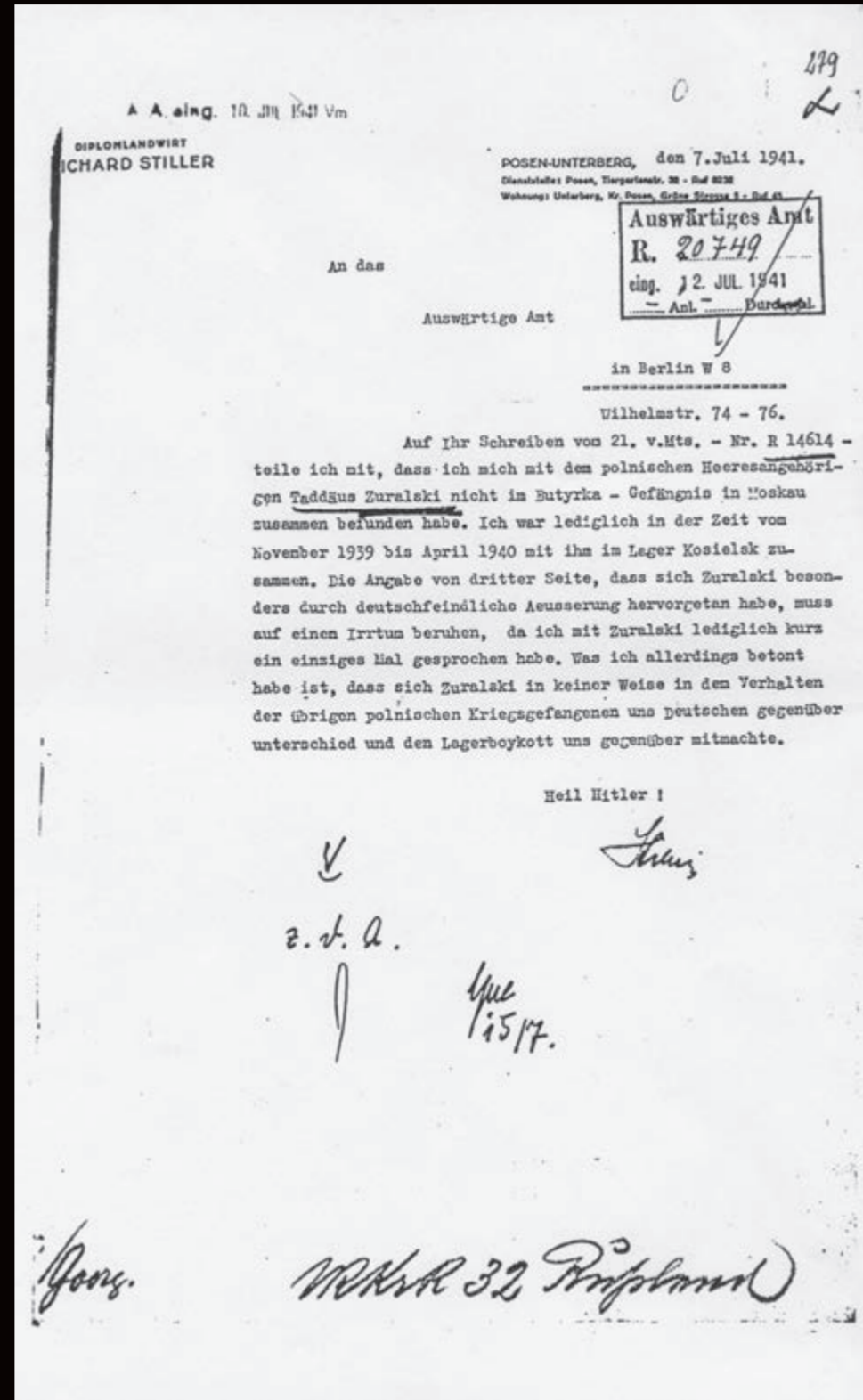

The POWs of an undeclared war – Examples

Jeńcy niewypowiedzianej wojny – Sylwetki

Pismo do Ministerstwa Spraw Zagranicznych III Rzeszy dotyczące losów poszukiwanego przez Niemców Tadeusza Żuralskiego. (12)

A letter to the Ministry of Foreign Affairs of the Third Reich, concerning the fate of Tadeusz Żuralski, wanted by the Germans. (12)

Tadeusz Żuralski (na fot. z córką Janiną w dniu wyruszenia na front w 1939 r.), docent na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Poznańskiego, podporucznik rezerwy, zmobilizowany do szpitala wojskowego, jeńiec Kozielska, zamordowany w Katyniu. (12)

Tadeusz Żuralski (with his daughter, Janina, on the day of his departure for the front in 1939, in the photo), an assistant professor at the Faculty of Medicine at the University of Poznań, Reserve Second-Lieutenant, mobilized to a military hospital, a prisoner in Kozelsk, murdered in Katyn. (12)

Edmund Bondke, kierownik szkoły powszechnej w Siedlcu Nowym pow. Rawicz, podporucznik rezerwy, zmobilizowany w 1939 r., jeńiec Starobielska, zamordowany w Charkowie. (10)

Edmund Bondke, the Headmaster of the Primary School in Siedlec Nowy, County Rawicz, a Reserve Second-Lieutenant, mobilized in 1939, a prisoner in Starobilsk, murdered in Kharkov. (10)

Jerzy Skrzydlewski-Watta, powstaniec wielkopolski, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, pułkownik dyplomowany, kawaler Krzyża Virtuti Militari, jeńiec Starobielska, zamordowany w Charkowie. (4)

Jerzy Skrzydlewski-Watta, a Greater Poland insurgent, fought in the Polish-Bolshevik war, a Colonel, a Knight of the Virtuti Militari Cross, a prisoner in Starobilsk, murdered in Kharkov. (4)

Tadeusz Skrzydlewski-Watta, ziemianin, powstaniec wielkopolski, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, działacz gospodarczy, zmobilizowany w 1939 r. jako oficer rezerwy, jeńiec Starobielska, zamordowany w Charkowie. (4)

Tadeusz Skrzydlewski-Watta, a landowner, a Greater Poland insurgent, a soldier in the Polish-Bolshevik war, an economic activist, mobilized in 1939 as a reserve officer, a prisoner in Starobilsk, murdered in Kharkov. (4)

In terms of political and mass work among prisoners of war, the following actions were carried out:

1. 850 talks have been held with more than 55,000 listeners [...] 9 exhibitions showing the triumph of socialism in Russia have been organized [...] 80 radio loudspeakers and 2 film projectors have been active [...]

The Political Department has detected 2 counter-revolutionary organisations, the „Cultural Commission” and the „Self-help fund”.

The crew worked continuously for 9 months, among the damned enemies of the Soviet authorities, among professional intelligence officers, spies and saboteurs, among those [...] who, while in captivity, conducted anti-Soviet, counter-revolutionary activities [...]

What did the „masters” officers not like? [...]

– „Why do we not have the right to correspond freely with the Red Cross...?”

– „Why don't you publish a list of prisoners of war in the press and on the radio...?”

– „Why don't you release people from the reserve and others who are not prisoners of war...?”

– „Why do you create such conditions that we lose our health...?”

– „Don't show us films which offend our national feelings and the honour of our Homeland...” [...]

[Extracts from the Report of the Political Commissar of the Polish POW camp in Starobilsk for the period from 21st September, 1939 to 1st June, 1940. – Starobielsk w oczach ocalałych jeńców..., p. 205, 206]

Indeks Antoniego Żochowskiego, później starszego asystenta na Uniwersytecie Poznańskim. Zmobilizowany w 1939 r. do wojskowej służby sanitarnej, jeńiec Kozielska, zamordowany w Katyniu. (12)

The index of Antoni Żochowski, later a senior assistant at the University of Poznań. Mobilized in 1939 to the military sanitary service, a prisoner in Kozelsk, murdered in Katyn. (12)

Jan Madziara, oficer zawodowy, jeńiec Starobielska, zamordowany w Charkowie. Na fot. z żoną Hanną i synkiem Jasiem przed willą przy ul. Szelągowskiej w Poznaniu. (1)

Jan Madziara, a professional officer, a prisoner in Starobilsk, murdered in Kharkov. With his wife Hanna and his son Jan in front of the villa in Szelągowska Street in Poznań in the photo. (1)

Pismo polskiej ambasady w Moskwie dotyczące poszukiwań Jana Madziary na terenie ZSRS. (1)

A letter from the Polish embassy in Moscow, concerning Jan Madziara search in the USSR. (1)

W zakresie pracy polityczno-masowej wśród jeńców wykonano następujące działania:

1. przeprowadzono 850 pogadek z udziałem ponad 55 000 słuchaczy [...] zorganizowano 9 wystawek ukazujących zwycięstwo socjalizmu w Rosji [...] czynnych było 80 głośników radiowych i 2 aparaty filmowe [...]

Wydział Polityczny wykrył 2 organizacje kontrewolucyjne, „komisję kulturalną” i „kasę samopomocową”.

Załoga pracowała bez przerwy 9 miesięcy, wśród przeklętych wrogów sowieckiej władzy, między zawodowymi wywiadowcami, szpiegami i dywersantami, wśród tych [...], którzy będąc w niewoli prowadzili antysowiecką, kontrewolucyjną działalność [...]

Co się nie podobało „panom” oficerom? [...]

– „Dlaczego nie posiadamy prawa swobodnej korespondencji z Czerwonym Krzyżem...?”

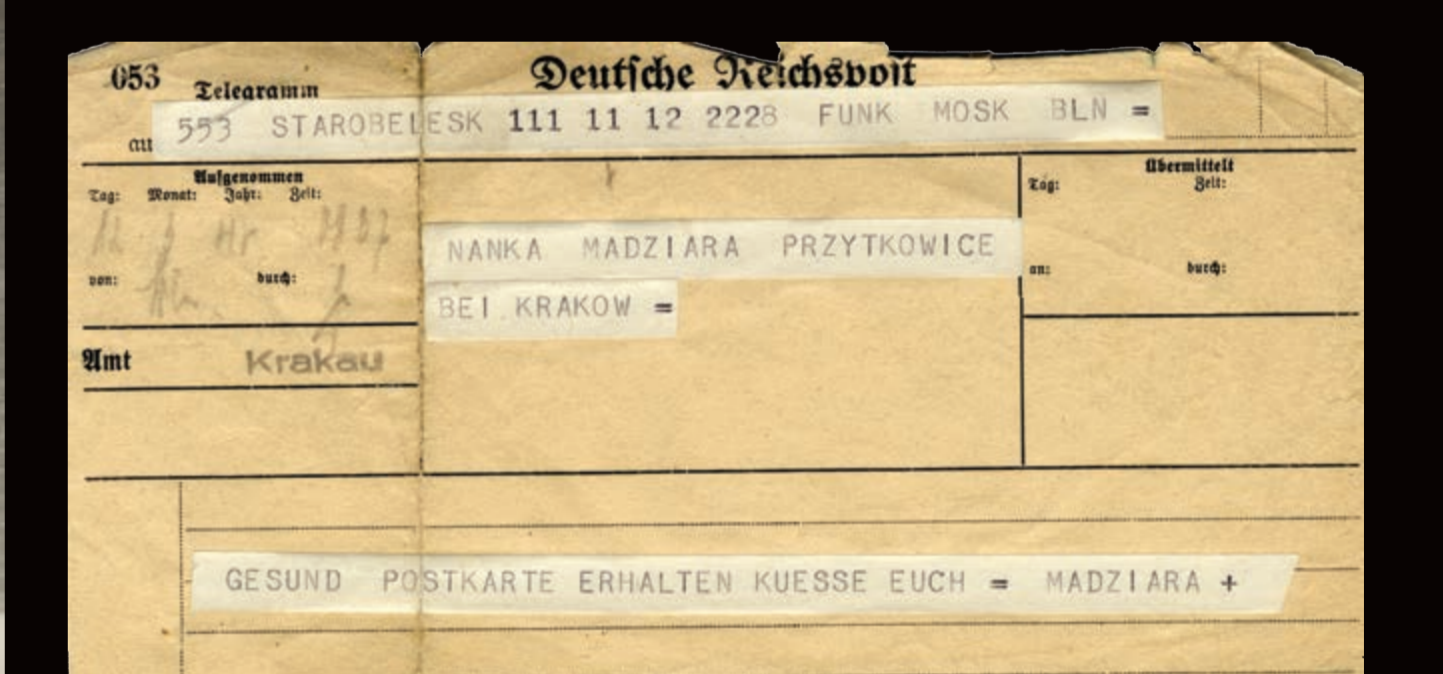
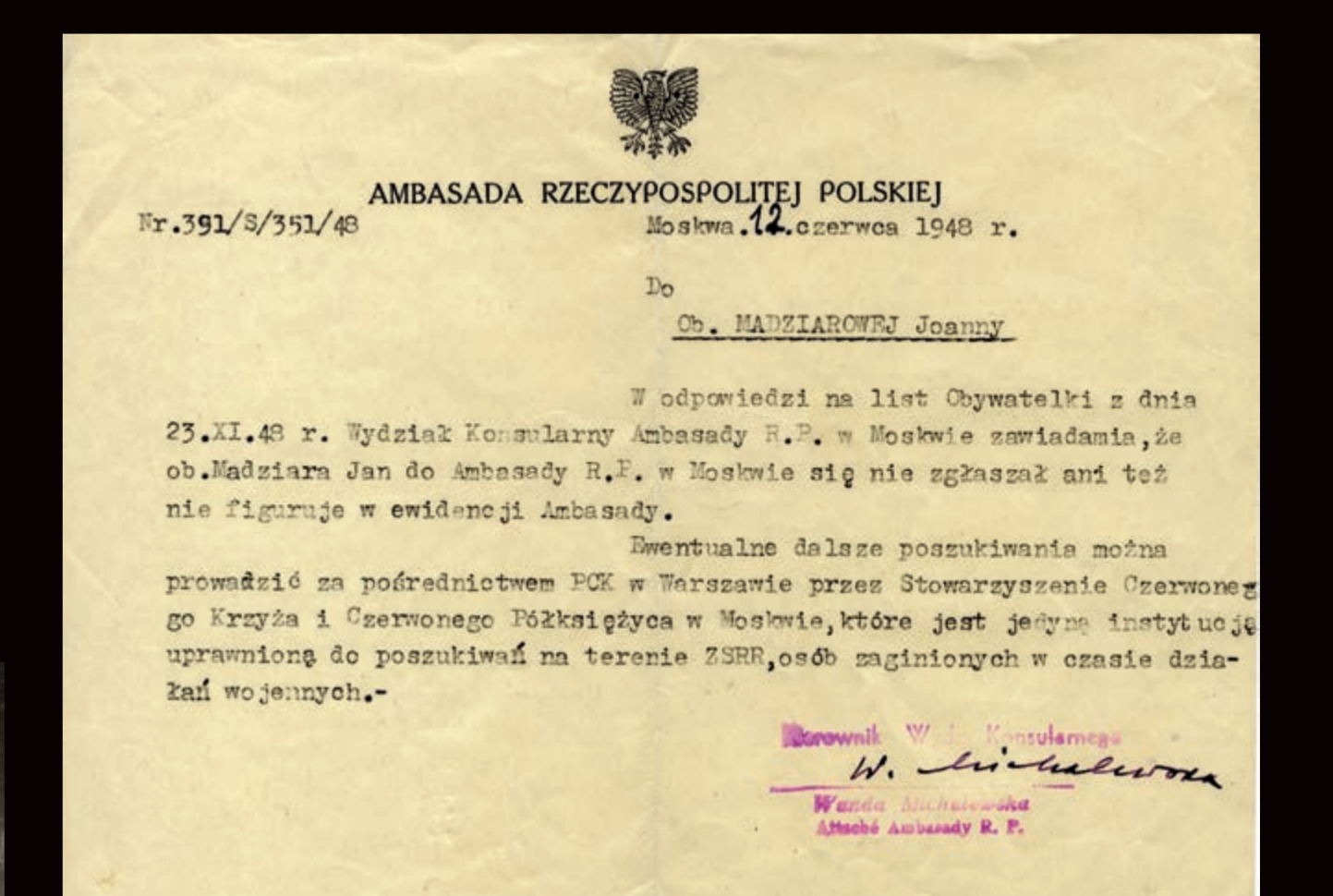
– „Dlaczego nie opublikujecie w prasie i radiu wykazu jeńców wojennych...?”

– „Dlaczego nie uwolnicie osób z rezerwy i innych nie będących jeńcami...?”

– „Dlaczego tworzycie warunki, że tracimy zdrowie...?”

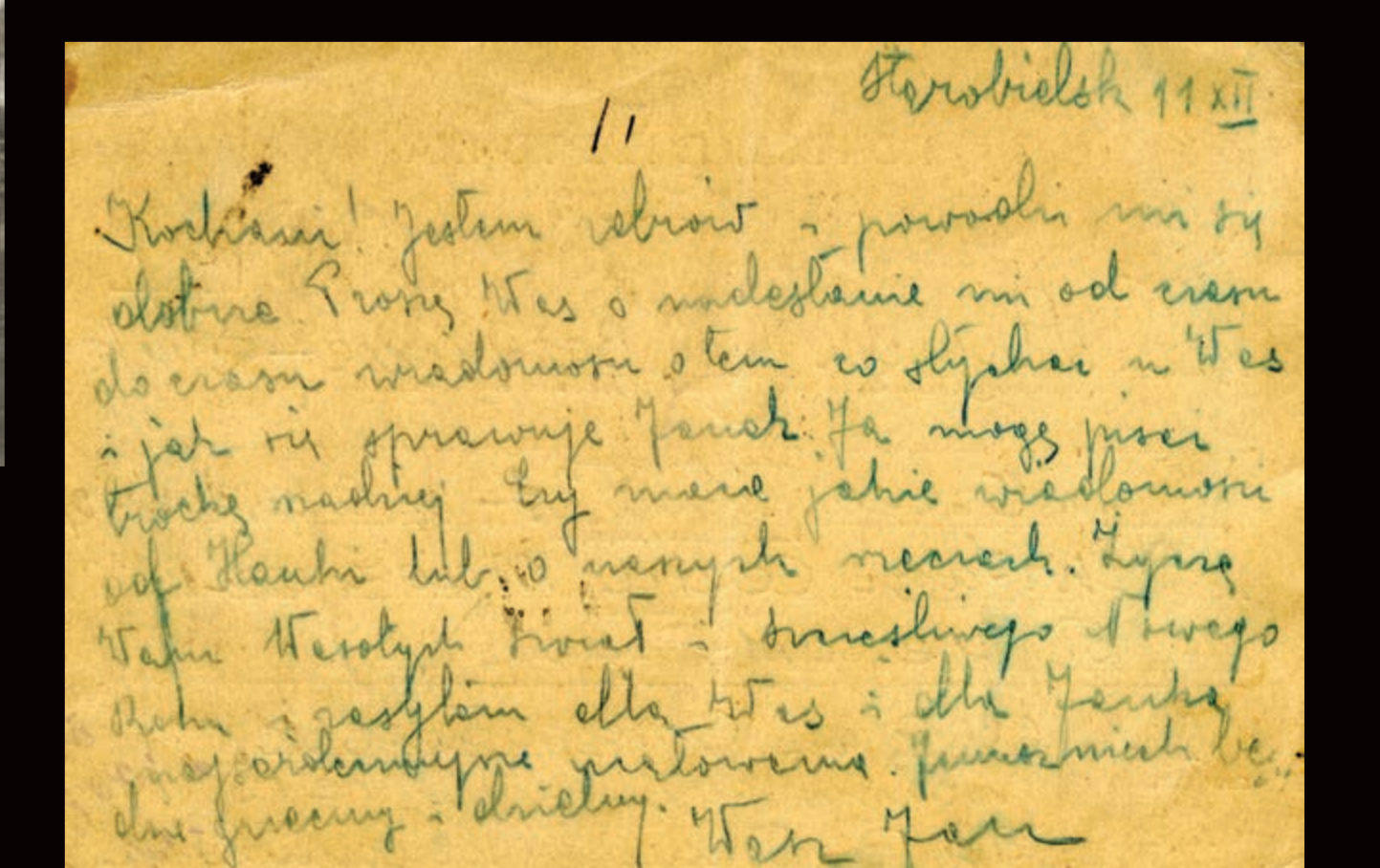
– „Nie wyświetlajcie nam filmów, które obrażają nasze uczucia narodowe i cześć naszej Ojczyzny...” [...]

[Sprawozdanie komisarza politycznego obozu polskich jeńców wojennych w Starobielsku za okres od 21 września 1939 r. do 1 czerwca 1940 r. – Starobielsk w oczach ocalałych jeńców..., s. 205, 206]

Telegram wysłany przez Jana Madziarę z obozu w Starobielsku. (1)

A telegram sent by Jan Madziara from the camp in Starobilsk. (1)

Kartka wysłana przez Jana Madziarę z obozu w Starobielsku. (1)

A postcard sent by Jan Madziara from the camp in Starobilsk. (1)

The POWs of an undeclared war – Examples

Jeńcy niewypowiedzianej wojny – Sylwetki

Janusz Libicki, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, zastępca profesora na Wydziale Prawno-Ekonomicznym Uniwersytetu Poznańskiego, podporucznik rezerwy, zmobilizowany w 1939 r., jeńiec Kozielska, zamordowany w Katyniu. (15)

Janusz Libicki, a soldier in the Polish-Bolshevik war, a deputy professor at the Faculty of Law and Economics at the University of Poznań, a Reserve Second-Lieutenant, mobilized in 1939, a prisoner in Kozelsk, murdered in Katyn. (15)

Zygmunt Mielżyński-Kurnatowski, ziemianin, członek Rady Nadzorczej „Bazaru” w Poznaniu, podporucznik rezerwy lotnictwa, zmobilizowany w 1939 r., zestrzelony przez Sowietów 17 września 1939 r., jeńiec Starobielska, zamordowany w Charkowie. (4)

Zygmunt Mielżyński-Kurnatowski, a landowner, a member of the Supervisory Board of the „Bazar” hotel in Poznań, a Reserve Second-Lieutenant of the aviation, mobilized in 1939, shot down by the Soviets on 17th September, 1939, a prisoner in Starobilsk, murdered in Kharkov. (4)

Edward Ralski, uczestnik obrony Lwowa i wojny polsko-bolszewickiej, profesor na Wydziale Rolniczo-Leśnym Uniwersytetu Poznańskiego, zmobilizowany w 1939 r., jeńiec Starobielska, zamordowany w Charkowie. Na fot. z córką Magdaleną. (16)

Edward Ralski, a defender of Lviv, fought in the Polish-Bolshevik war, a professor at the Faculty of Agriculture and Forestry at the University of Poznań, mobilized in 1939, a prisoner in Starobilsk, murdered in Kharkiv. With his daughter, Magdalena, in the photo. (16)

Tadeusz Jagoszewski, ordynator sanatorium chorób płucnych w Ludwikowie, porucznik rezerwy zmobilizowany we wrześniu 1939 r., jeńiec Kozielska, zamordowany w Katyniu. (1)

Tadeusz Jagoszewski, the Head of the lung disease sanatorium in Ludwikowo, a Reserve Lieutenant, mobilized in 1939, a prisoner in Kozelsk, murdered in Katyn. (1)

Tadeusz Hernes, literat, dziennikarz, porucznik rezerwy, zmobilizowany w 1939 r., jeńiec Kozielska, zamordowany w Katyniu. (14)

Tadeusz Hernes, a writer, a journalist, a Reserve Lieutenant, mobilized in 1939, a prisoner in Kozelsk, murdered in Katyn. (14)

[...] ustalono, że jeńcy wojenni wydawali w obozie nielegalne gazety pod tytułem „Merkurij” [...] oraz „Monitor”. [...] na terenie obozu jeńcy wojenni zorganizowali bibliotekę. [...] W poszczególnych blokach [...] przeprowadzano codziennie tak zwane żywe gazety [...] w wypaczonym antyradzieckim duchu.

[Meldunek Komisarza Obozu w Kozielsku, 4 lutego 1940 r.]

W obozie kozielskim [...] por. Leonard Korowajczyk i ppor. Janusz Libicki [...] zorganizowali „Mówiony Dziennik”. Prawie codziennie wieczorem [...] ktoś odczytywał świeże wiadomości [...]. W ramach działalności kulturalnej [...] został zorganizowany chór. W przerwach między pieśniami występował poznański satyryk por. Tadeusz Hernes, wygłaszając teksty, które nie spodobały się naczelnikowi kozielskiego obozu i zabronił tych występów. Swoje występy Tadeusz Hernes nadal prowadził w ustronnych miejscach wśród bliskich kolegów.

[T. Pieńkowski, Droga polskich żołnierzy do Katynia, Miednoje, Piatichotek i..., s. 97–99]

Ralski zostawił żonę i córeczkę, o których nie miał wiadomości aż do marca 1940 r., kiedy dowiedział się, że Niemcy wypędzili jego żonę z mieszkania [...] wszystkie zaś jego

naukowe papiery, owoc wielu lat pracy, zostały zniszczone. Ralski wyróżniał się równowagą ducha – gdy jako więzień był przewożony przez śnieżne stopy ukraińskie w nieznaną, głodny i cierpiący wskutek odmrożeń, umiał się oderwać od strasznej rzeczywistości. Z namiętnością naukowca obserwował step, żdzbla trawek wystające spod śniegu. [...] podczas pobytu w obozie zaczął pisać książkę o łąkach.

[Zbrodnia katyńska..., s. 34]

[...] it was established that the prisoners of war were publishing illegal newspapers in the camp under the title „Merkurij”. [...] and „Monitor”. [...] in the camp the prisoners of war organized a library. [...] In the individual blocks [...] the so-called living newspapers [...] were being run daily in a distorted anti-soviet spirit.

[From the Report of the Commissar from the Kozelsk camp, 4th February, 1940]

At the Kozelsk camp [...] Lieutenant Leonard Korowajczyk and Second-Lieutenant Janusz Libicki [...] organized the „Spoken

Daily”. Almost every evening [...] someone would read fresh news [...] A choir was organized as part of the cultural activity [...]. During the breaks between songs, the Poznań satirist, Lieutenant Tadeusz Hernes would perform. He presented texts that the head of the Kozelsk camp did not like and banned these performances. Tadeusz Hernes continued to perform in secluded places among his close friends.

[T. Pieńkowski, Droga polskich żołnierzy do Katynia, Miednoje, Piatichotek i..., p. 97–99]

Ralski left his wife and daughter, about whom he had no news until March 1940, when he found out that the Germans had expelled his wife from the apartment [...] and all his scientific papers, the result of many years' work, were destroyed. Ralski was distinguished by his balance of spirit – when, as a prisoner, he was being transported through the snowy Ukrainian steppes into the unknown, suffering from starvation and frostbites, he was able to break away from the terrible reality. With the passion of a scientist he watched the steppes, the blades of grass protruding from the snow. [...] during his stay at the camp, he started writing a book on meadows.

[Zbrodnia Katyńska..., p. 34]

Leszek Romański, oficer 4 batalionu pancernego w Brześciu n. Bugiem, żonaty z Wielkopolanką Lucyną z Płocieniaków, jeńiec Starobielska, zamordowany w Charkowie. (1)

Leszek Romański, an officer of the 4th armoured battalion in Brest on the Bug River, married to Lucyna née Płocieniak, from Greater Poland, a prisoner in Starobilsk, murdered in Kharkov. (1)

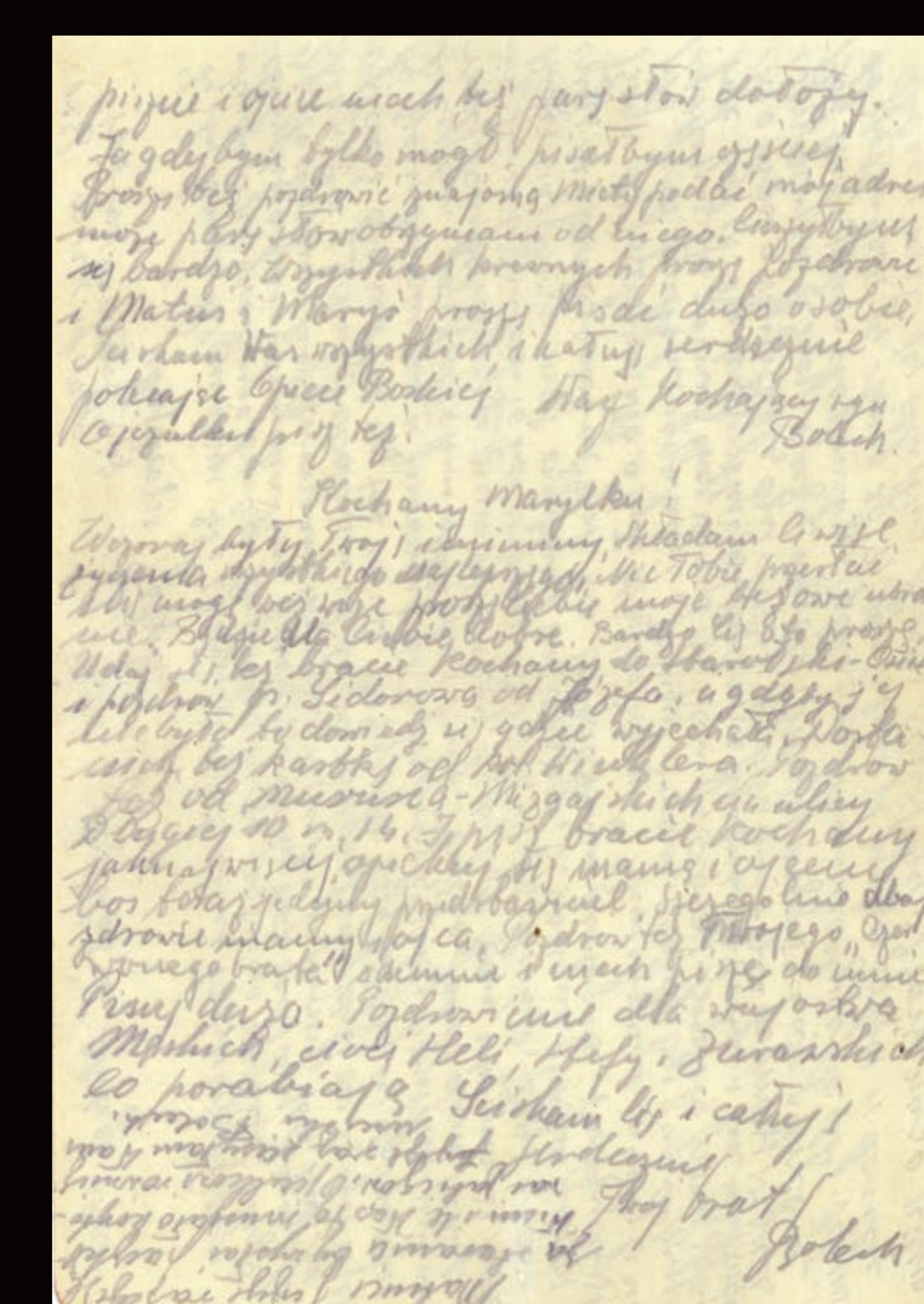
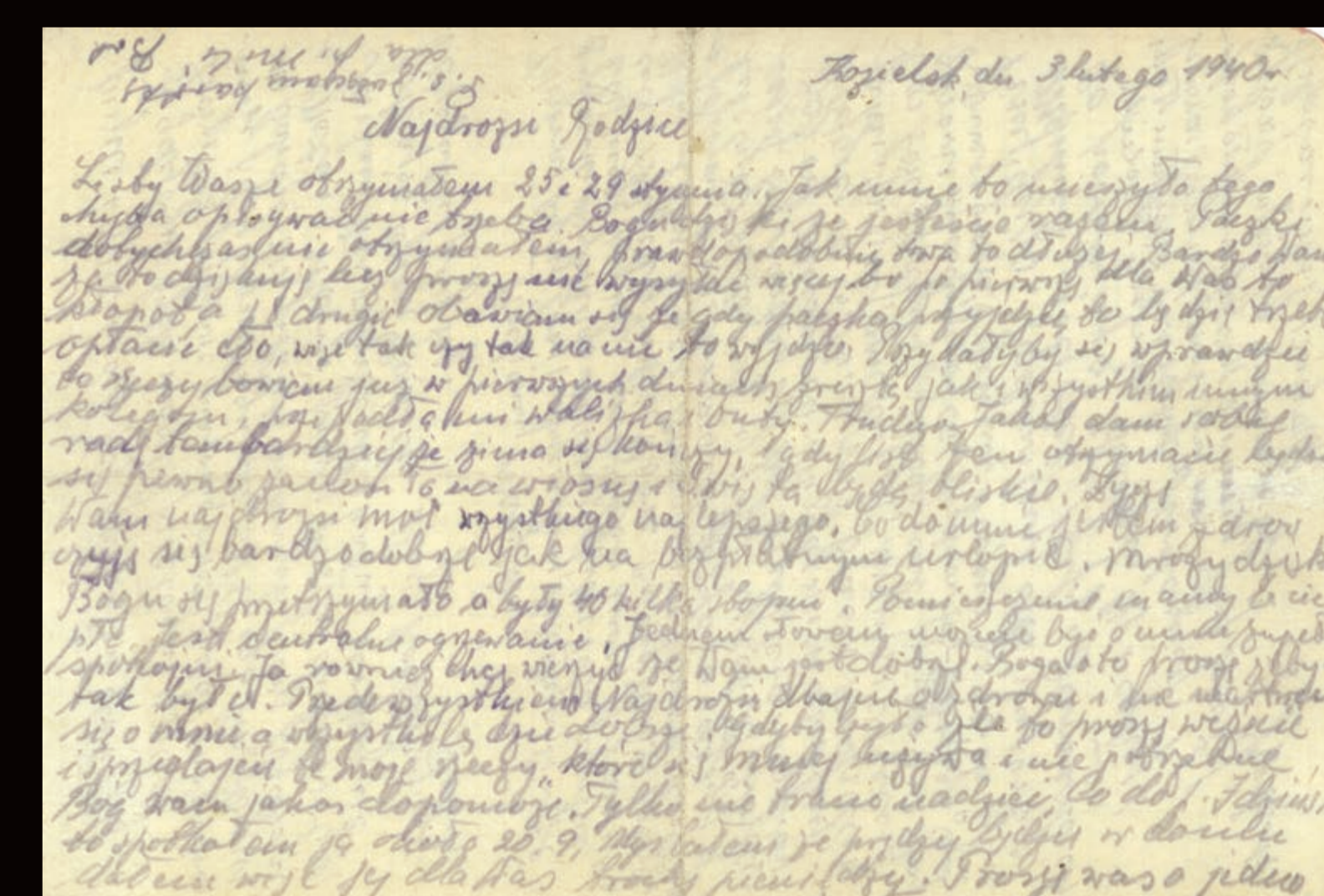
Bolesław Psuja urzędnik w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych w Poznaniu, podchorąży rezerwy zmobilizowany w sierpniu 1939 r., jeńiec Kozielska, zamordowany w Katyniu. (1)

Bolesław Psuja, a clerk in the Social Insurance Institution in Poznań, a Reserve Cadet Officer, mobilized in 1939, a prisoner in Kozelsk, murdered in Katyn. (1)

List Bolesława Psui do rodziców i brata. (1)
A letter from Bolesław Psuja to his parents and brother. (1)

Kartka Bolesława Psui do matki. (1)
Bolesław Psuja's card to his mother. (1)

The POWs of an undeclared war – Examples

Jeńcy niewypowiedzianej wojny – Sylwetki

W jednym z bloków obozu jeńcy wojenni oficerowie z okazji polskiego święta ogólnonarodowego zorganizowali mszę, trwającą 15 minut, a także próbę wywieszenia krzyży i ikon w pomieszczeniach. Dzięki zastosowanym środkom msza i wywieszanie ikon zostały natychmiast przerwane...

[Informacja kierownictwa Zarządu ds Jeńców Wojennych, grudzień 1939]

[...] gdy zaczęły się kary za udział w modlitwach – zastąpiło je kilkuminutową ciszą. Trzeba sobie wyobrazić wnętrze dawnej prawosławnej cerkwi, w której mieści się sześciuset więźniów. Pięciopiętrowe rusztowania drewnianych nar wypełniają całą niemal przestrzeń. [...] Wieczorem około godziny 9-tej gwar rozmów i codzienna krzątanina [...]. Od strony chóru, tonącego w zupełnej ciemności, odzywał się głos: „Zarządzam trzyminutową ciszę”. Wtedy zamierało wszelkie życie w tym ludzkim ulu i każdy milkł, stając w miejscu, gdzie zastało go wezwanie. [...] W listopadzie i grudniu 1939 r. organizowano w obozie nocne nabożeństwa. Kapelani wojskowi odprawiali Mszę świętą i udzielali Komunii świętej w formie chleba, pochodzącego z racji obozowych. [...] Rychło jednak władze obozowe dowiedziały się o tych nabożeństwach i kilku księży poszło za karę do tzw. karceru. [...] w noc wigilijną r. 1939 [...] prawie wszyscy nasi kapelani zostali wywołani i wywiezieni w nieznanym kierunku.

[Zbrodnia katyńska..., s. 24, 35]

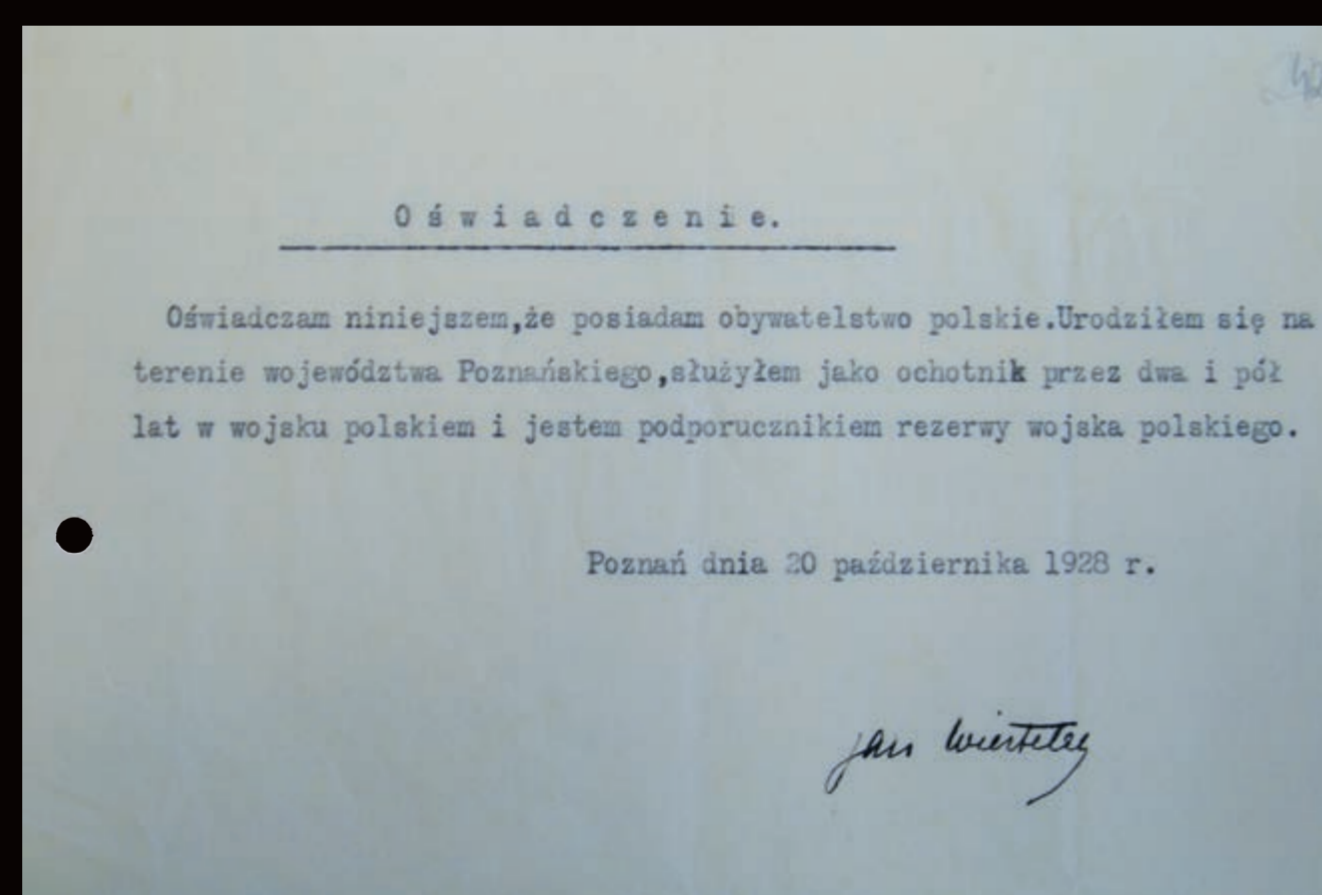

Wincenty Harembki, lekarz, uczestnik powstania wielkopolskiego, członek Stronnictwa Narodowego, działacz społeczny w Odolanowie, poseł na Sejm, oficer rezerwy zmobilizowany w 1939 r., jeńiec Starobielska, zamordowany w Charkowie. (14)

Wincenty Harembki, a doctor, fought in the Greater Poland Uprising, a member of the National Party, a social activist in Odolanów, a member of the Polish Parliament, a reserve officer mobilized in 1939, a prisoner in Starobilska, murdered in Kharkiv. (14)

Oświadczenie podpisane przez Jana Wiertelaka. (19)

A Declaration signed by Jan Wiertelak. (19)

Jan Wiertelak, uczestnik Powstania Wielkopolskiego i wojny polsko-bolszewickiej, profesor nadzwyczajny i prorektor Wyższej Szkoły Handlowej w Poznaniu, oficer rezerwy zmobilizowany w 1939 r., jeńiec Starobielska, zamordowany w Charkowie. (19)

Jan Wiertelak, a soldier in the Greater Poland Uprising and the Polish-Bolshevik war, an associate professor and vice-rector of the Poznań School of Economics, a reserve officer mobilized in 1939, a prisoner in Starobilska, murdered in Kharkov. (19)

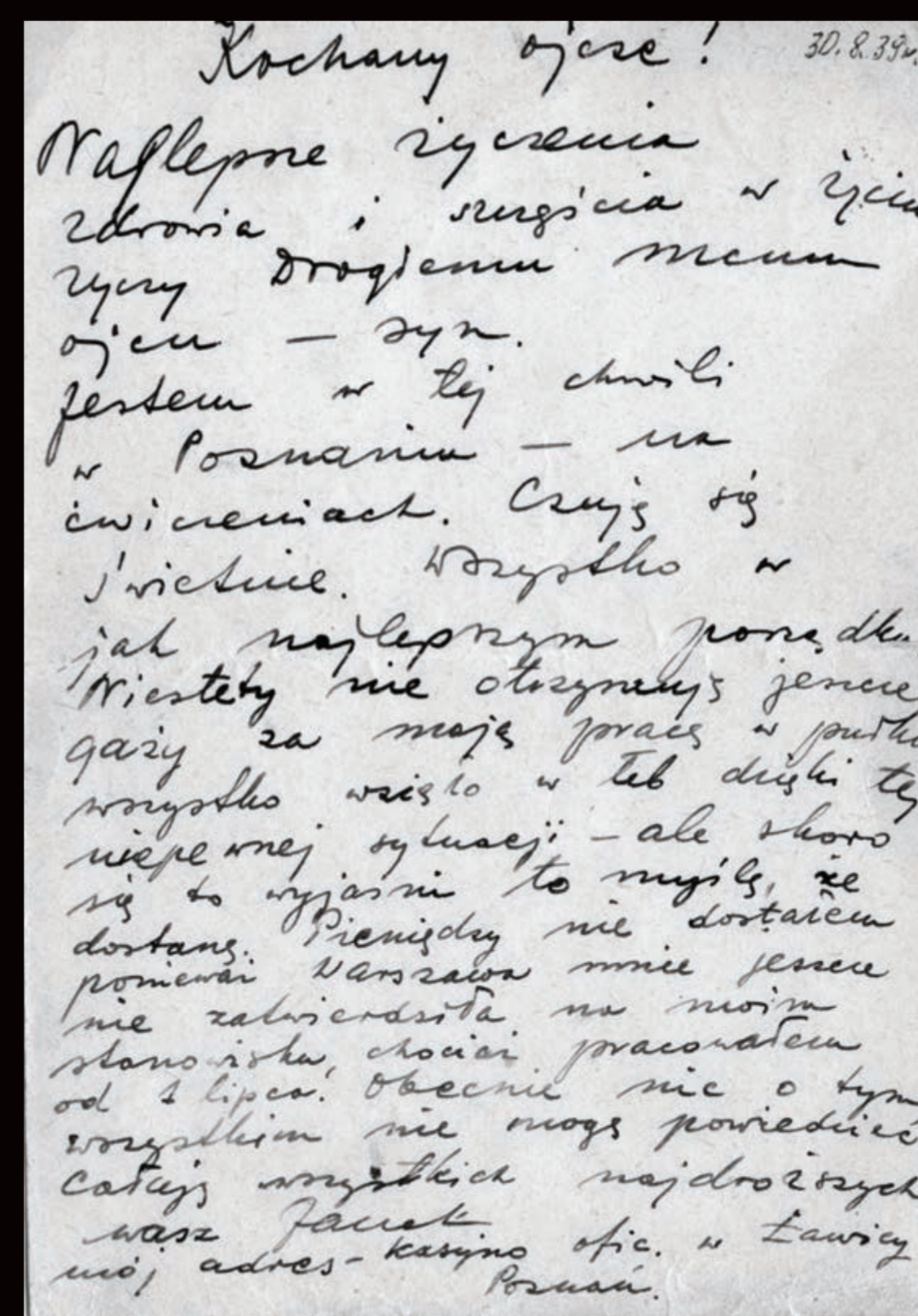
Ostatni list Jana Rejeckiego do ojca. (20)

The last letter from Jan Rejecki to his father. (20)

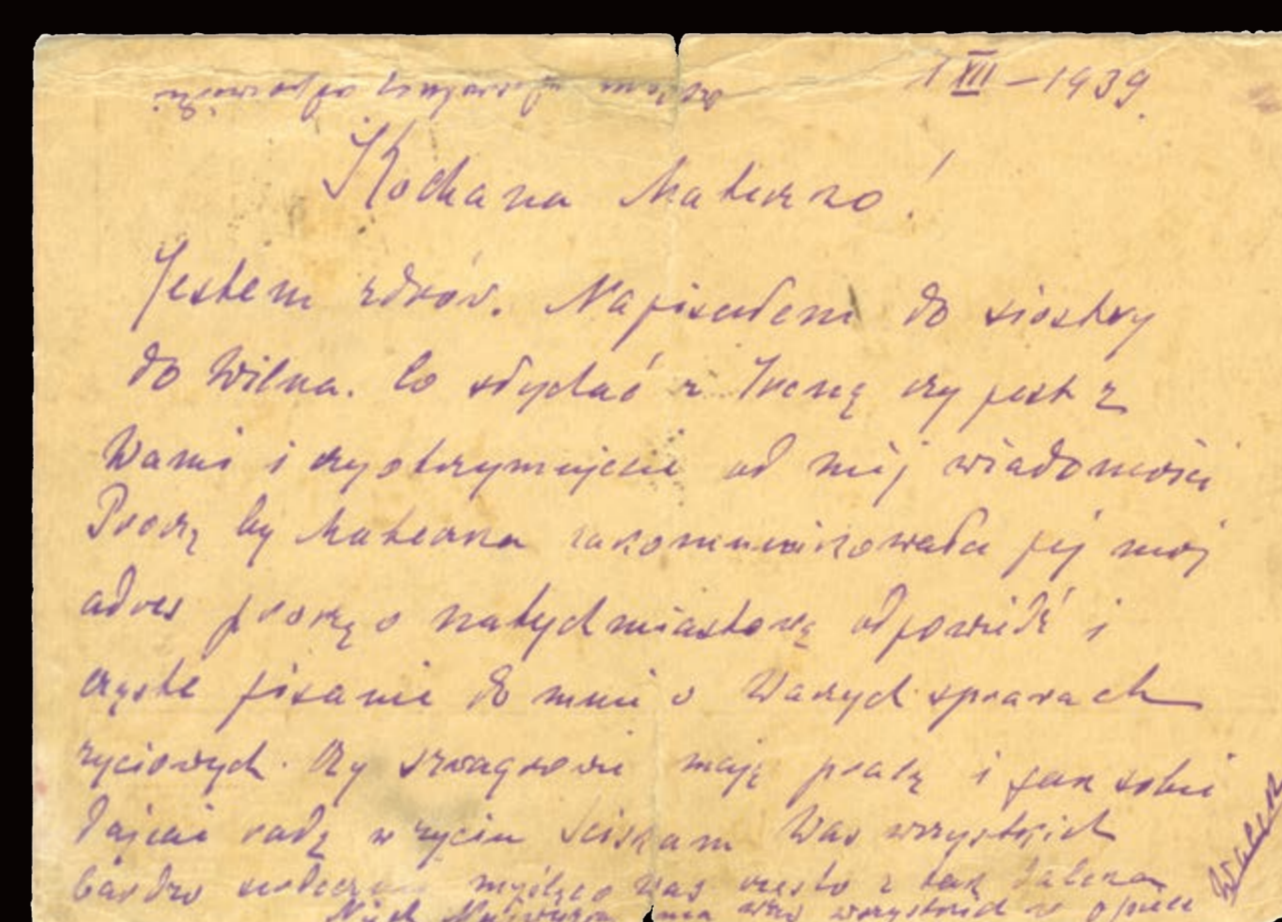
Jan Rejecki, absolwent Szkoły Podchorążych Lotnictwa w Dęblinie i Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego, oficer 3 pułku lotniczego, jeńiec Kozielska, zamordowany w Katyniu. Na fot. z narzeczoną Anną. (20)

Jan Rejecki, a graduate of the Air Force Cadet School in Dęblin and the University of Poznań Physical Education Study, an officer of the 3rd Airborne Regiment, a prisoner of Kozelsk, murdered in Katyn. With his fiancée, Anna, in the photo. (20)

Ks. Czesław Wojtyński, absolwent Seminarium Duchownego w Gnieźnie, uczestnik Powstania Wielkopolskiego i wojny polsko-bolszewickiej, kapelan wojskowy, pułkownik WP, w 1939 roku zastępca biskupa polowego Wojska Polskiego. We wrześniu 1939 r. ewakuowany na wschodnie tereny Polski dostał się do niewoli sowieckiej, jeńiec Kozielska i Ostaszkowa, więzień Lubyanka (Moskwa), zamordowany wiosną 1940 r. w Kalininie (Twerze). (4)

The priest Czesław Wojtyński, a graduate of the Theological Seminary in Gniezno, fought in the Greater Poland Uprising and the Polish-Bolshevik war, a military chaplain, a Colonel, in 1939 the deputy field bishop of the Polish Army. In September, 1939, evacuated to the eastern territories of Poland, a prisoner in Kozelsk and Ostashkov, a prisoner in Lubyanka (Moscow), murdered in Kalinin (Tver). (4)

Waclaw Kossow z narzeczoną Ireną Podwojską, prawnik, prowadził biuro prawne w Królewskiej Hucie (Chorzów), porucznik rezerwy, jeńiec Starobielska, zamordowany w Charkowie. (17)

Waclaw Kossow with his fiancée, Irena Podwojska. A lawyer, ran a legal office in Królewska Huta (Chorzów), a Reserve Lieutenant, a prisoner in Starobilska, murdered in Kharkov. (17)

Kartka Waclawa Kossowa wysłana na adres teściowej. (17)

Waclaw Kossow's card to his mother-in-law. (17)

Jan Nowak, powstaniec wielkopolski, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, funkcjonariusz Policji Państwowej, kierował m.in. komisariatami w Kcyni i Wągrowcu. Na początku września 1939 r. ewakuowany na tereny wschodnie Polski, zorganizował w Kowlu oddział złożony z policjantów i żołnierzy. Jeńiec Ostaszkowa, zamordowany w Kalininie (Twerze). (18)

Jan Nowak, a Greater Poland insurgent, fought in the Polish-Bolshevik war, an officer of the State Police (among others, headed the police stations in Kcynia and Wągrowiec). At the beginning of September, 1939, evacuated to the east of Poland, he organized a unit in Kowel, consisting of policemen and soldiers. A prisoner in Ostashkov, murdered in Kalinin (Tver). (18)

In one of the camp's blocks, the POW Officers organized a mass on the Polish national holiday, lasting 15 minutes. They also attempted to hang crosses and icons in the rooms. Thanks to the means taken, the mass and the hanging up of icons were immediately stopped...

[Information from the POW Board command, December 1939]

[...] when the punishments for participating in prayers began – they were replaced by a few minutes' silence. One has to imagine the interior of a former Orthodox church, which houses six hundred prisoners. Five-storey wooden scaffoldings of benches fill almost the entire space. [...] Around 9 o'clock in the evening, the noise of the conversations and the everyday hustle and bustle [...] A voice was heard from the side of the choir, sinking in complete darkness: „I order a three-minute silence”. Then all life in this human hive would freeze and everybody would fall silent, standing in the place where the call was heard. [...] In November and December 1939 night services were organized in the camp. The military chaplains celebrated Mass and gave Holy Communion in the form of bread, which came from the camp rations. [...] However, the camp authorities soon found out about these services and several priests went to the so-called punishment cell. [...] on Christmas Eve, 1939 [...] almost all our chaplains were called up and taken away in an unknown direction.

[Zbrodnia Katyńska..., p. 24, 35]

The POWs of an undeclared war – Examples

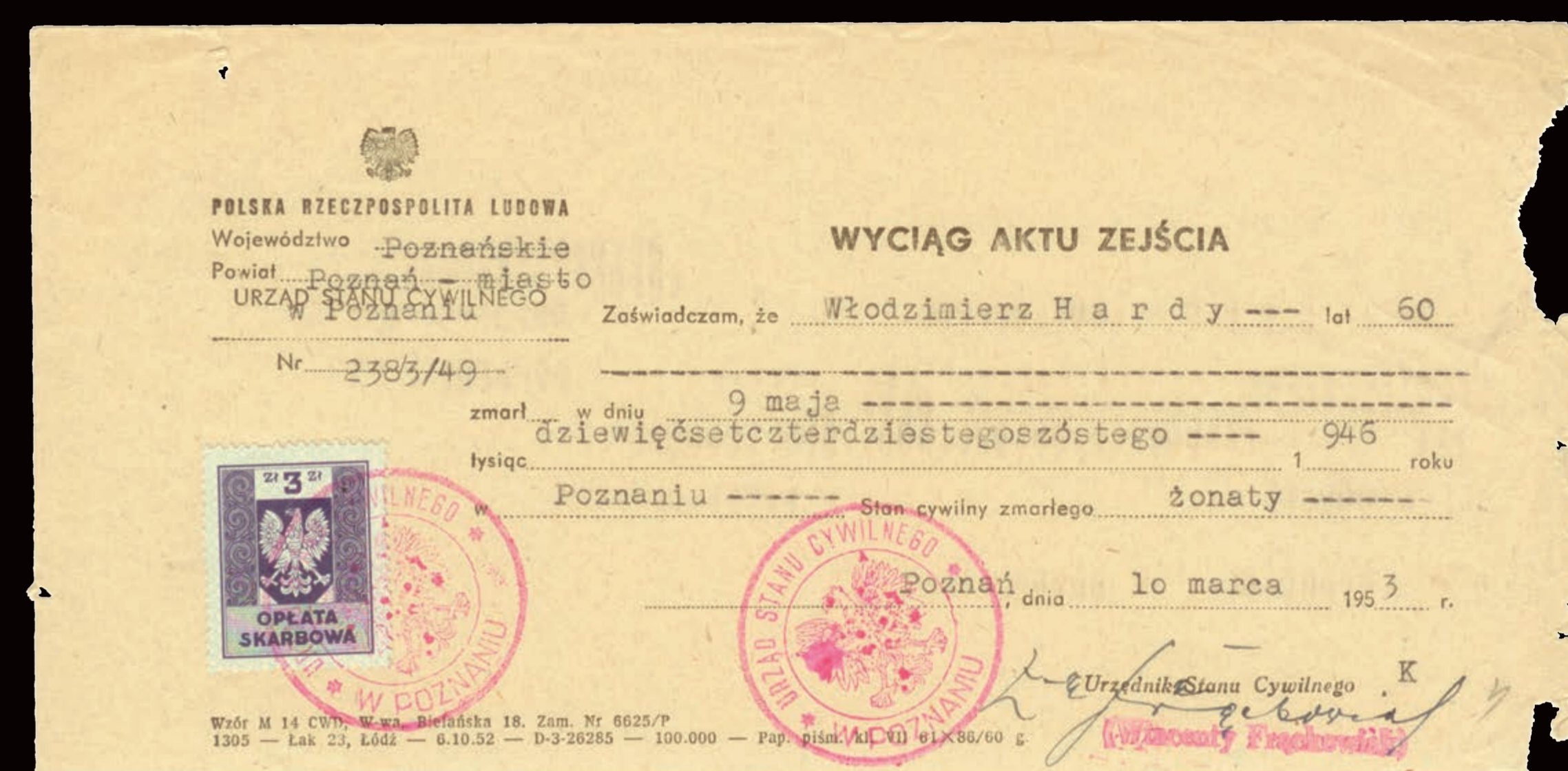
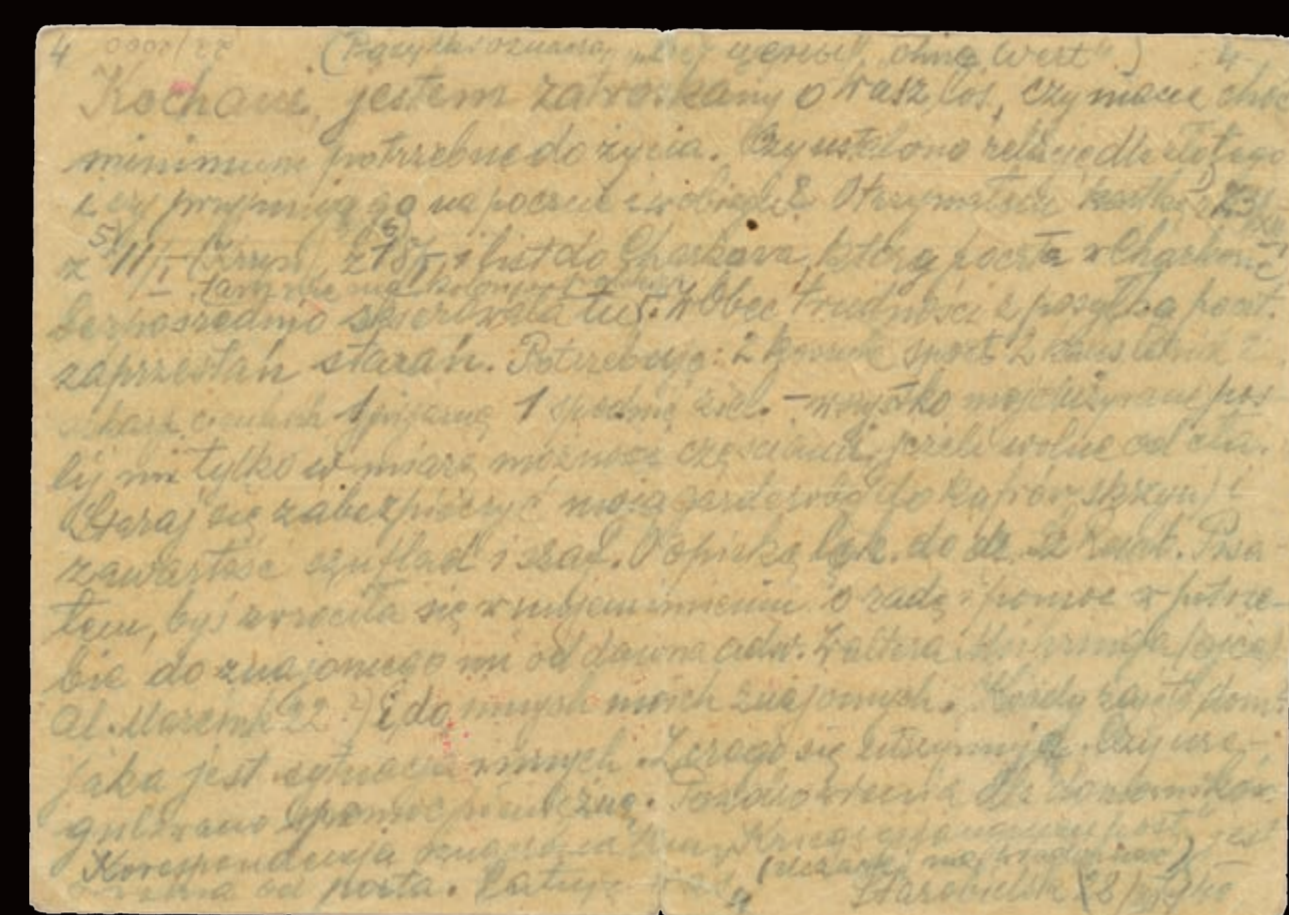
Jeńcy niewypowiedzianej wojny – Sylwetki

Włodzimierz Hardy, major w stanie spoczynku, pracownik Dowództwa Okręgu Korpusu w Poznaniu, zmobilizowany w 1939 r., jeńiec Starobielska, zamordowany w Charkowie. Na fot. z żoną Ireną na ulicy w Poznaniu. (21)

Włodzimierz Hardy, a retired Major, an employee of the Corps District Command in Poznań, mobilized in 1939, a prisoner in Starobielsk, murdered in Kharkiv. With his wife, Irena, on a street in Poznań, in the photo. (21)

Kartka mjr. Hardego do żony. (21)
A card from Major Hardy to his wife. (21)

Wystawiony po wojnie przez Urząd Stanu Cywilnego w Poznaniu wyciąg aktu zejścia mjr. Hardego z fałszywą datą śmierci. (21)

An excerpt from Major Hardy's death certificate, issued by the Registry Office in Poznań, after the war, with a false date of death. (21)

Janina Lewandowska z d. Dowbor-Muśnicka, absolwentka Konserwatorium Muzycznego w Poznaniu i Wyższej Szkoły Pilotażu na Ławicy. We wrześniu 1939 r. zgłosiła się ochotniczo do wojska, ewakuowana na wschód Polski dostała się do niewoli sowieckiej, więziona w Ostaszkowie i Koziełsku, zamordowana w Katyniu Fot. wykonana po ślubie z instruktorem pilotażu Mieczysławem Lewandowskim (10 VI 1939 r.). (22)

W Koziełsku spotkałem Janinę Lewandowską [...]. Ubrana była w mundur polskich wojsk lotniczych. Była kobietą wysokiego wzrostu, z krótko przyciętymi włosami. Chodziły słuchy, że jest ona córką generała [...] i że pochodzi z Poznania. [...] brała czynny udział w konspiracyjnym życiu religijnym obozu, uczestnicząc w tajnych nabożeństwach [...] z powodu czego miała ze strony władz obozowych przykrości.

[Zbrodnia katyńska..., s. 30–31]

Janina Lewandowska née Dowbor-Muśnicka, graduate of the Musical Conservatory in Poznań and the Higher School of Pilotage at Ławica. In September, 1939, she volunteered to join the army, was evacuated to the east of Poland and taken prisoner by the Soviets, imprisoned in Ostashkov and Kozelsk, murdered in Katyn. Photographed after marrying pilotage instructor Mieczysław Lewandowski (10th June, 1939). (22)

In Kozelsk I met Janina Lewandowska [...]. She was dressed in the uniform of the Polish Air Force. She was a tall woman, with hair short cut. There were rumours that she was a General's daughter [...] and that she comes from Poznań. [...] she took an active part in the camp's clandestine religious life, participating in secret services [...] as a result of which she got into trouble with the camp authorities.

[Zbrodnia Katyńska w dokumentach, p. 30–31]

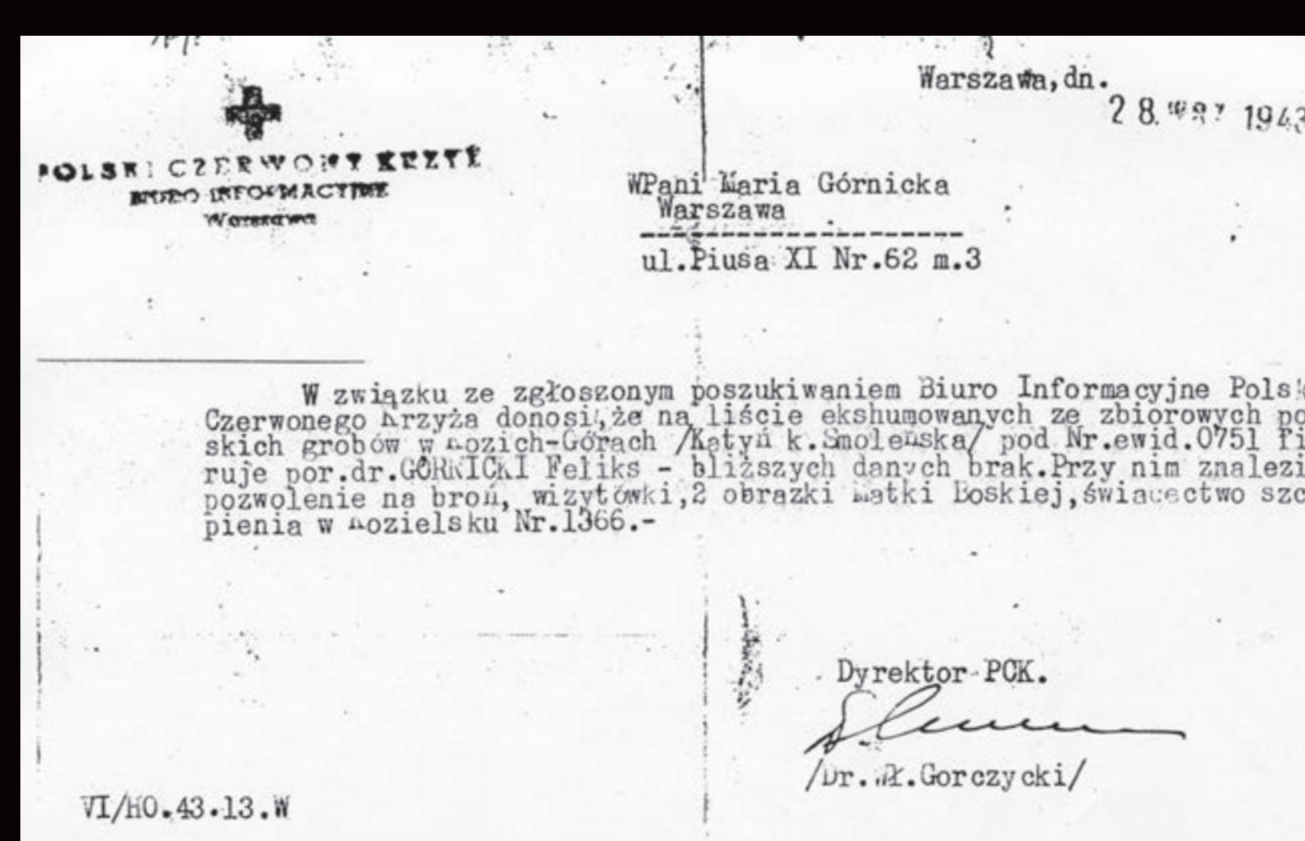
Feliks Górnicki, powstaniec wielkopolski, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej. Prawnik, dyrektor Zakładu Ubezpieczeń „Vesta” w Poznaniu, działacz społeczny. Zmobilizowany w 1939 r. jako oficer rezerwy, jeńiec Koziełska, zamordowany w Katyniu. Na fot. z żoną Marią. (23)

Feliks Górnicki, fought in the Greater Poland Uprising and in the Polish-Bolshevik war. A lawyer, a director of the „Vesta” Insurance Company in Poznań, a social activist. Mobilized in 1939 as a reserve officer, a prisoner in Kozelsk, murdered in Katyn. With his wife, Maria, in the photo. (23)

Dzieci Marii i Feliksa Górnickich: Małgorzata, Urszula, Anna i Maurycy. (23)

The children of Maria and Feliks Górnicki: Małgorzata, Urszula, Anna and Maurycy. (23)

Pismo Polskiego Czerwonego Krzyża do Marii Górnickiej. (23)
A letter from the Polish Red Cross to Maria Górnicka. (23)

Mieczysław Burdajewicz, nauczyciel szkoły powszechnej w Mosinie, podporucznik rezerwy, jeńiec Koziełska, zamordowany w Katyniu. (10)

Mieczysław Burdajewicz, a teacher of a Primary School in Mosina, a Reserve Second-Lieutenant, a prisoner in Kozelsk, murdered in Katyn. (10)

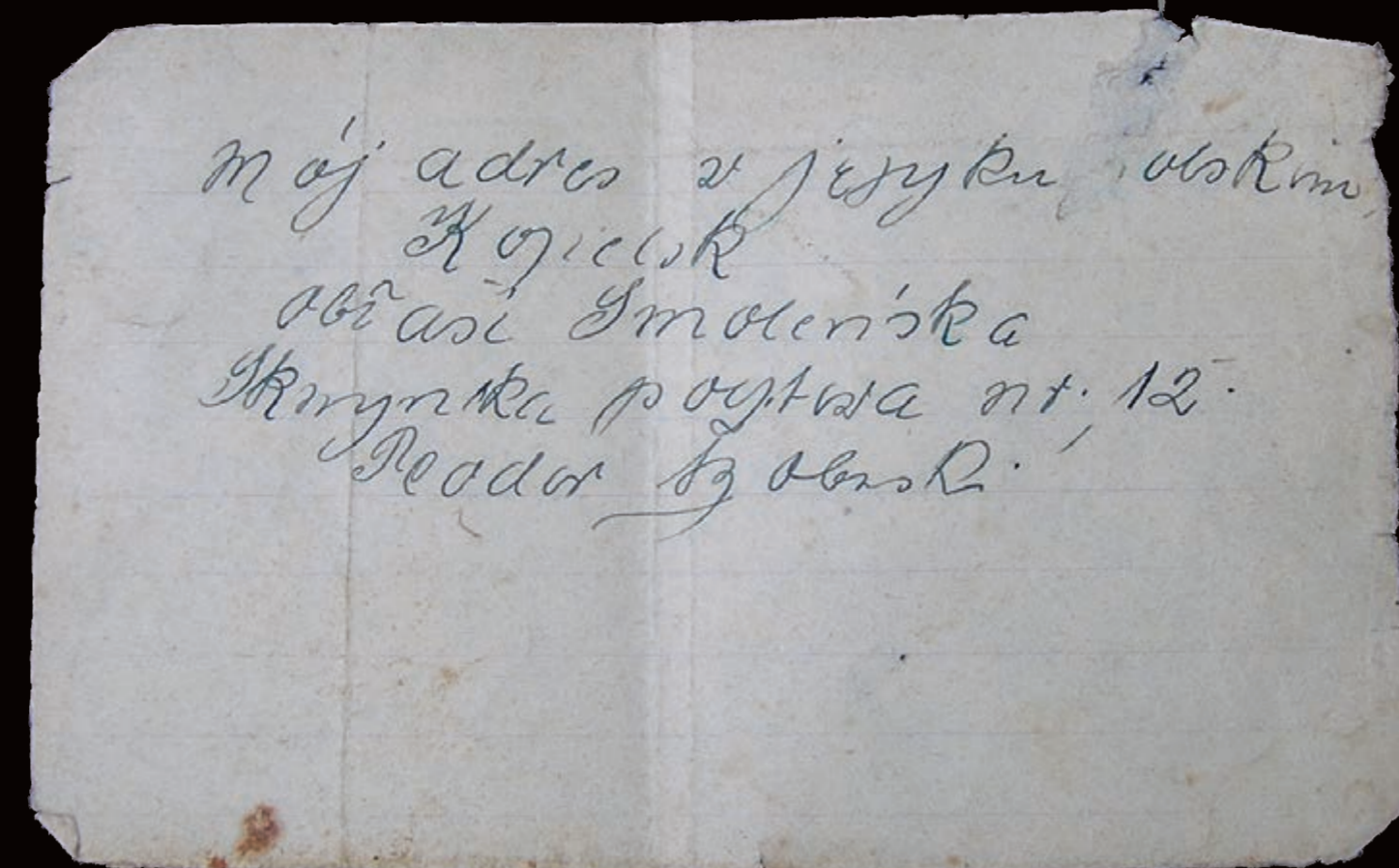
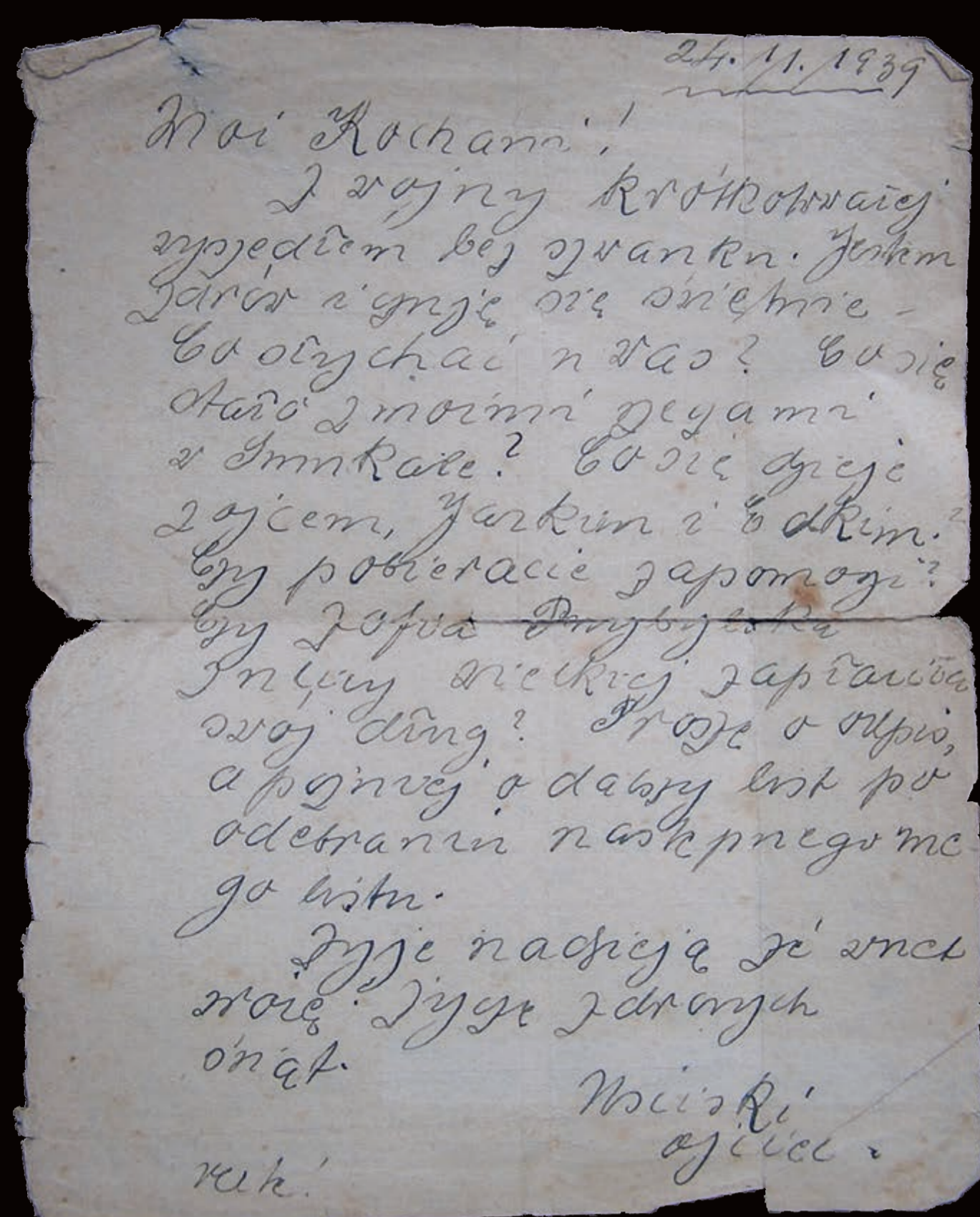
Adam Malinowski, kierownik szkoły powszechnej w Lipie pow. Kalisz, podporucznik rezerwy, zmobilizowany w 1939 r., jeńiec Starobielska, zamordowany w Charkowie. (10)

Adam Malinowski, the Headmaster of the Primary School in Lipe, Kalisz County, a Reserve Second-Lieutenant, mobilized in 1939, a prisoner in Starobielsk, murdered in Kharkov. (10)

The POWs of an undeclared war – Examples

Jeńcy niewypowiedzianej wojny – Sylwetki

List Teodora Bobowskiego do rodziny z podanym adresem zwrotnym. (24)
A letter from Teodor Bobowski to his family with the return address given. (24)

Nastroje jeńców wojennych, w związku z wysłką są ożywione, bez względu na to, że niektórzy z nich próbują prowadzić działalność wywrotową [...]. Poszczególni jeńcy wojenni podczas pożegnań występują z wezwaniem: „niezłomnie trwać w przyszłym boju za Wielką Polskę, co by z nami nie robili, Polska była i będzie”.

[Fragment meldunku politycznego Zarządu Jeńców Wojennych do W. Mierkułowa, 14 kwietnia 1940 r., za: Starobielsk w oczach ocalałych jeńców...]

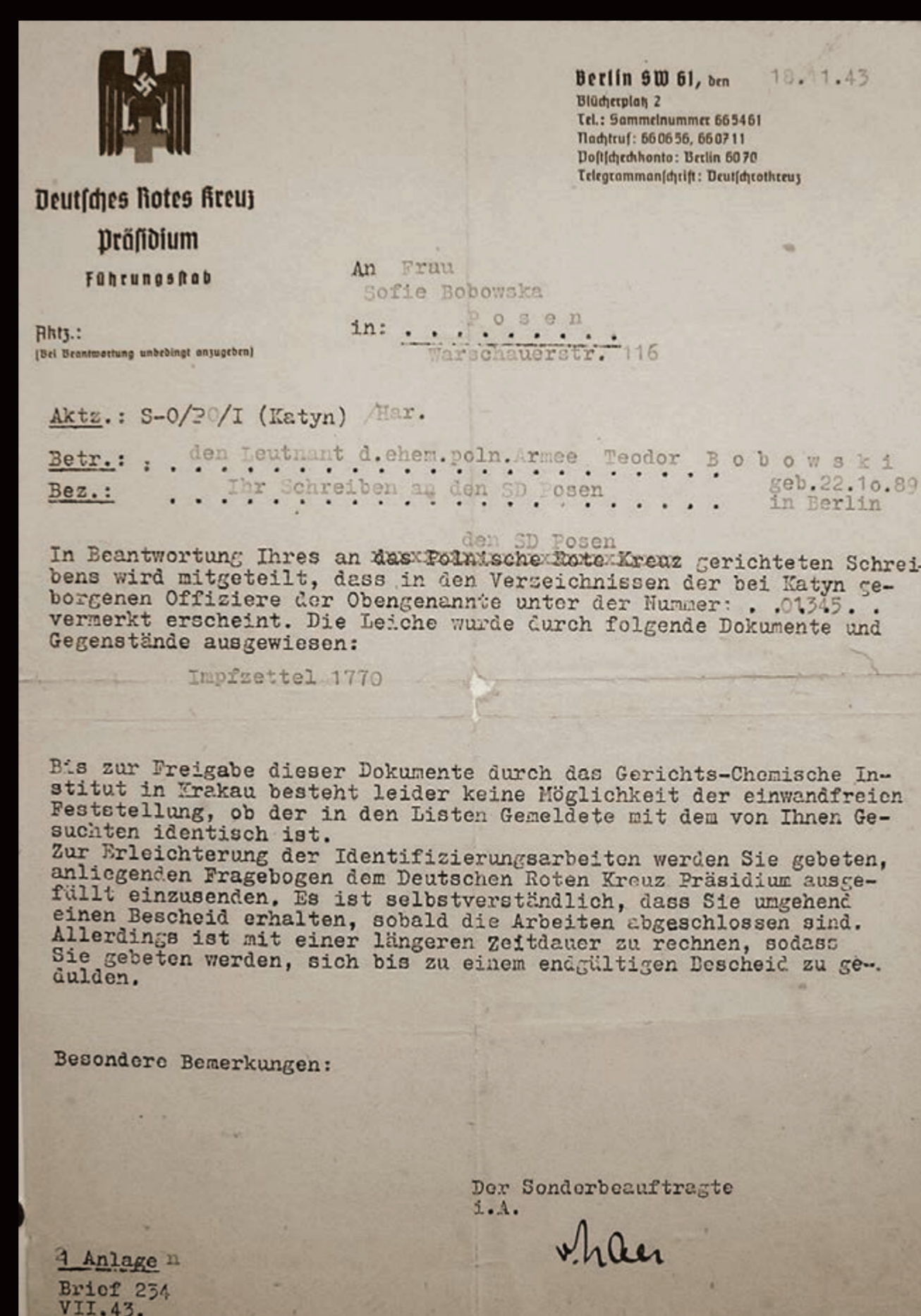
3-go kwietnia 1940 r. w obozie zapanowała gorączka. Oto wartownicy odwiedzili szereg bloków wyczytując nazwiska różnych jeńców i nakazali im zbiórkę w tzw. klubie. Ogółem zebrano grupę około 300 jeńców, wydano im [...] suchy prowiant i wyprowadzono za bramę. Nazajutrz powtórzyła się ta sama procedura i odtąd z małymi przerwami prawie codziennie odchodził transport. Jakie było przeznaczenie? W żaden sposób nie mogliśmy wywnioskować.

[Zbrodnia katyńska..., s. 42]

Zofia i Teodor Bobowscy. Teodor był powstańcem wielkopolskim, uczestnikiem wojny polsko-bolszewickiej, kupcem w Poznaniu. Podporucznik rezerwy, zmobilizowany w 1939 r., jeńiec Koziełska, zamordowany w Katyniu. (24)

Zofia and Teodor Bobowski. Teodor fought in the Greater Poland Uprising and in the Polish-Bolshevik war, a merchant in Poznań, a Reserve Second-Lieutenant, mobilized in 1939, a prisoner in Kozelsk, murdered in Katyn. (24)

Pismo Niemieckiego Czerwonego Krzyża do Zofii Bobowskiej, informujące o identyfikacji ciała jej męża wśród ofiar Katynia. (24)

A letter from the German Red Cross to Zofia Bobowska, informing her of the identification of her husband's body among the victims at Katyn. (24)

Tadeusz Tucholski, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, docent na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Poznańskiego, adiunkt na Politechnice Warszawskiej, porucznik rezerwy zmobilizowany w 1939 r., jeńiec Koziełska, zamordowany w Katyniu. Na fotografii z żoną Zofią i dziećmi: Hanną i Jędrzejem. (25)

Tadeusz Tucholski, a soldier in the Polish-Bolshevik war, an assistant professor at the Faculty of Medicine in the University of Poznań and at the Warsaw University of Technology, a Reserve Lieutenant, mobilized in 1939, a prisoner in Kozelsk, murdered in Katyn. With his wife, Zofia, and children, Hanna and Jędrzej, in the photo. (25)

Kazimierz Siemiątkowski, uczestnik Powstania Wielkopolskiego i wojny polsko-bolszewickiej, urzędnik bankowy w Poznaniu Podporucznik rezerwy zmobilizowany w 1939 r., jeńiec Starobielska, zamordowany w Charkowie. (1)

Kazimierz Siemiątkowski, fought in the Greater Poland Uprising and in the Polish-Bolshevik war, a bank clerk in Poznań, a Reserve Second-Lieutenant mobilized in 1939, a prisoner in Starobielsk, murdered in Kharkov. (1)

Edmund Krukowiecki, inżynier zatrudniony w Głównym Urzędzie Miar, podporucznik rezerwy, jeńiec Koziełska, zamordowany w Katyniu. (1)

Edmund Krukowiecki, an engineer employed at the Central Office of Measures, a Reserve Second-Lieutenant, a prisoner in Kozelsk, murdered in Katyn. (1)

Czesław Maszner, nauczyciel Państwowego Gimnazjum i Liceum w Jarocinie, podporucznik rezerwy, zmobilizowany w 1939 r., jeńiec Koziełska, zamordowany w Katyniu. (10)

Czesław Maszner, a teacher at the State Middle and High School in Jarocin, a Reserve Second-Lieutenant, mobilized in 1939, a prisoner in Kozelsk, murdered in Katyn. (10)

Stanisław Czapiewski, instruktor harcerek, działacz Stronnictwa Narodowego, publicysta prasy poznańskiej. Podporucznik rezerwy, zmobilizowany w 1939 r. i skierowany na front w charakterze korespondenta wojennego. Jeńiec Starobielska, zamordowany w Charkowie. (14)

Stanisław Czapiewski, a scouting instructor, an activist of the National Party, a publicist in Poznań press. A Reserve Second-Lieutenant, mobilized in 1939 and directed to the front as a war correspondent. A prisoner in Starobielsk, murdered in Kharkov. (14)

Zygmunt Hetper, dyrektor Państwowego Zakładu Badania Żywności, wykładowca chemii na Uniwersytecie Poznańskim, porucznik rezerwy zmobilizowany w 1939 r., jeńiec Starobielska, zamordowany w Charkowie. Na fot. z żoną Stefanią i dziećmi: Haliną, Barbarą i Jerzym. (1)

Zygmunt Hetper, a director of the State Food Research Institute, a lecturer of chemistry at the University of Poznań, a Reserve Lieutenant mobilized in 1939, a prisoner in Starobielsk, murdered in Kharkov. With his wife, Stefania, and children, Halina, Barbara and Jerzy, in the photo. (1)

The mood of the POWs are agitated due to deportations, regardless of the fact that some of them are trying to carry out subversive activities [...]. During the farewells some POWs plead: „to continue steadfastly the future battle for the Great Poland, whatever they would do to us, Poland was and will be”.

[Extract from the political report of the POWs' Board to V. Merkulov, 14 April, 1940, in: Starobielsk w oczach ocalałych jeńców...]

On 3rd April, 1940, the atmosphere at the camp was hectic. The guards visited a number of blocks, reading out the names of various prisoners of war and ordering them to gather in the so-called club. In total, a group of about 300 prisoners was gathered, they were given [...] packed lunch and led out of the gate. The same procedure was repeated the following day and from then on the transport left with small breaks almost daily. What was the destination? We could not deduce in any way.

[Zbrodnia katyńska..., p. 42]

The POWs of an undeclared war – Examples

Więźniowie niewypowiedzianej wojny – Sylwetki

Florian Adamski z żoną Ludwiką. Powstaniec Wielkopolski, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, funkcjonariusz Policji Państwowej na posterunku kolejowym w Równem (woj. wolyńskie). Aresztowany przez NKWD we wrześniu 1939 r. Zamordowany w Kijowie. (26)

Florian Adamski with his wife, Ludwika. A Greater Poland insurgent, a soldier in the Polish-Bolshevik war, a State Police officer at the railway station in Rowne (Volhynia voivodeship). Arrested by the NKVD in September 1939, murdered in Kiev. (26)

Stanisław Majcherkiewicz, ochotnik w armii gen. Józefa Hallera, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, prawnik, m.in. sędzia Sądu Okręgowego w Gnieźnie. Aresztowany przez NKWD jesienią 1939 r. Zamordowany w Kijowie. (27)

Stanisław Majcherkiewicz, a volunteer in the army of Gen. Józef Haller, fought in the Polish-Bolshevik war, a lawyer, among others a judge of the District Court in Gniezno. Arrested by the NKVD in Autumn, 1939, murdered in Kiev. (27)

Tadeusz Pietrykowski z żoną Janiną, ojcem Franciszkiem, dziećmi Marią i Olgierdem. Powstaniec Wielkopolski, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, prawnik, w 1939 r. prezes Sądu Okręgowego w Katowicach. Zmobilizowany w 1939 r. jako oficer rezerwy, dostał się do niewoli sowieckiej. Zamordowany w Kijowie. (26)

Tadeusz Pietrykowski with his wife, Janina, father, Franciszek, children, Maria and Olgierd. A Greater Poland insurgent, a soldier in the Polish-Bolshevik war, a lawyer, in 1939 the president of the District Court in Katowice. Mobilized in 1939 as a reserve officer, taken prisoner by the Soviets, murdered in Kyiv. (26)

Kazimierz Mikołajczak, Powstaniec Wielkopolski, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, oficer zawodowy w garnizonie w Kowlu, aresztowany przez NKWD, zamordowany w Kijowie. Na fot. z żoną Aleksandrą i córką Jadwigą. (28)

Kazimierz Mikołajczak, a Greater Poland insurgent, a soldier in the Polish-Bolshevik war, a professional officer in the garrison in Kovel, arrested by the NKVD, murdered in Kyiv. With his wife, Aleksandra, and daughter, Jadwiga, in the photo. (28)

Jan Rubas, Powstaniec Wielkopolski, podoficer zawodowy w batalionie KOP w Dederkałach. Aresztowany przez NKWD w październiku 1939 r. Zamordowany w Kijowie. (26)

Jan Rubas, a Greater Poland insurgent, a professional non-commissioned officer in the Border Defense Corps battalion in Dederkały. Arrested by the NKVD in October, 1939, murdered in Kiev. (26)

Wawrzyniec Twardy, Wielkopolek, funkcjonariusz Policji Państwowej w Buczaczu (woj. tarnopolskie), aresztowany przez NKWD w styczniu 1940 r., zamordowany w Kijowie. Rodzina została zesłana do Kazachstanu. (26)

Wawrzyniec Twardy, born in Wielkopolska, a State Police officer in Buczac (Tarnopol voivodeship), arrested by NKVD in January, 1940, murdered in Kyiv. His family was deported to Kazakhstan. (26)

Adam Biedrzyński, Powstaniec Wielkopolski, kapitan rezerwy, funkcjonariusz Straży Granicznej, współpracownik Oddziału II Sztabu Generalnego WP, urzędnik Izby Skarbowej. We wrześniu 1939 r. ewakuowany na wschodnie tereny Polski, aresztowany przez NKWD, zamordowany w Kijowie. (26)

Adam Biedrzyński, a Greater Poland insurgent, a Reserve Captain, an officer of the Border Guard, a collaborator of the 2nd Division of the General Staff of the Polish Army, an official of the Tax Chamber. In September, 1939 he was evacuated to eastern Poland, arrested by the NKVD, murdered in Kiev. (26)

Enkawudzista z rewolwerem w ręku, siedząc obserwował mnie. [...] słycać było miarowe cykanie zegara, który wskazywał już czwartą rano, czyli dwudziestą piątą godzinę moich badań bez przerwy. Upadłem bezwładnie na podłogę. [...] Po kilkugodzinym wypoczynku wezwano mnie ponownie do śledczego, gdzie używano różnych tortur, celem wymuszenia zeznań.

[Bolesław Jancewicz, „Karta”, nr 3, 1991, s. 87]

Za pościel i przykrycie służyło to, co mamy na sobie. [...] Nie było widzeń ani też korespondencji [...] Nasze życie w celi zaczynało się z rana pobudką. Dwa razy na dobę wypędzano nas biegiem do ustępu, w którym wolno było przebywać kilkadziesiąt sekund. [...] o godzinie 22.00 apel i niby-sen, ale go nigdy naprawdę nie było, gdyż zaraz po apelu zaczynały się przesłuchania.

[Paweł Koźuch, „Karta”, nr 3, 1991, s. 94, 95]

An NKVD officer, with a revolver in his hand, was sitting there watching me. [...] we could hear a steady clock ticking, which indicated four a.m., meaning the 25th hour of my interrogation without a break. I fell on the floor. [...] After a few hours of rest, I was called again to the investigator, where various tortures were used to extort a testimony.

[Bolesław Jancewicz, „Karta”, nr 3, 1991, s. 87]

The bedding and covering were what we were wearing. [...] There were no visits or correspondence [...] Our life in the cell began with a wake-up call in the morning. Twice a day, we were driven out running to the toilet, where we were allowed to stay for several dozen seconds. [...] at 10 p.m., a routine check and a supposed sleep, but it never really happened, because immediately after the check the interrogations started.

[Paweł Koźuch, „Karta”, nr 3, 1991, s. 94, 95]

Czesław Dylak, Powstaniec Wielkopolski, funkcjonariusz Policji Państwowej w Międzyrzeczu k. Korca, aresztowany we wrześniu 1939 r., zamordowany w Kijowie. (26)

Czesław Dylak, a Greater Poland insurgent, a State Police officer in Międzyrzec near Korzec, arrested by the NKVD in September, 1939, murdered in Kiev. (26)

Franciszek Galemba z żoną Marią i dziećmi: Lucyną, Tadeuszem, Stanisławem i Henrykiem. Powstaniec Wielkopolski i Śląski, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, funkcjonariusz Policji Państwowej w Poznaniu, ewakuowany na wschodnie tereny Polski, zamordowany w Kijowie. (32)

Franciszek Galemba with wife, Maria, and children, Lucyna, Tadeusz, Stanisław and Henryk. A Greater Poland and Silesia insurgent, fought in the Polish-Bolshevik war, an officer of the State Police in Poznań, evacuated to eastern Poland, murdered in Kyiv. (32)

Prisoners of an undeclared war – Examples

Wyrok

Decyzję o wymordowaniu polskich jeńców wojennych oraz obywateli polskich osadzonych w więzieniach na terenie tzw. Zachodniej Ukrainy i Zachodniej Białorusi podjęło 5 marca 1940 r. Biuro Polityczne Komitetu Centralnego Wszechzwiązkowej Komunistycznej Partii (bolszewików) ze Stalinem na czele.

W obozach NKWD ZSRR dla jeńców wojennych i w więzieniach zachodnich obwodów Ukrainy i Białorusi w chwili obecnej przetrzymywana jest wieka liczba byłych oficerów armii polskiej, byłych pracowników polskiej policji i organów wywiadu, członków polskich nacjonalistycznych [kontr]rewolucyjnych partii, członków ujawnionych [kontr]rewolucyjnych organizacji powstańczych [...] Wszyscy oni są zawziętymi wrogami władzy radzieckiej [...] Każdy z nich oczekuje uwolnienia, by

uzyskać możliwość aktywnego włączenia się w walkę przeciwko władzy radzieckiej. [...] W obozach dla jeńców wojennych przetrzymywanych jest ogółem [...] 14 736 [osób] według narodowości: ponad 97% Polaków. [...]

W więzieniach zachodnich obwodów Ukrainy i Białorusi przetrzymywanych jest ogółem 18632 aresztowanych (wśród nich 10685 Polaków) [...]

NKWD ZSRR uważa za niezbędną:

I. Polecić NKWD ZSRR:

- 1) sprawy znajdujących się w obozach dla jeńców wojennych [...]*
- 2) jak też sprawy aresztowanych i znajdujących się w więzieniach w zachodnich obwodach Ukrainy i Białorusi [Polaków] rozpatrzyć w trybie specjalnym, z zastosowaniem wobec nich najwyższego wymiaru kary – rozstrzelanie.*

II. Sprawy rozpatrzyć bez wzywania aresztowanych i bez przedstawienia zarzutów, decyzji o zakończeniu śledztwa i aktu oskarżenia [...]

[Notatka Berii dla Stalina, 5 marca 1940 r. (fragmenty)]

Wyroki śmierci zarówno na jeńców wojennych, jak i na więźniów wydawało Kolegium Specjalne NKWD (tzw. „trójka”) pod przewodnictwem Wsiewołoda Mierkułowa, zastępcy Berii.

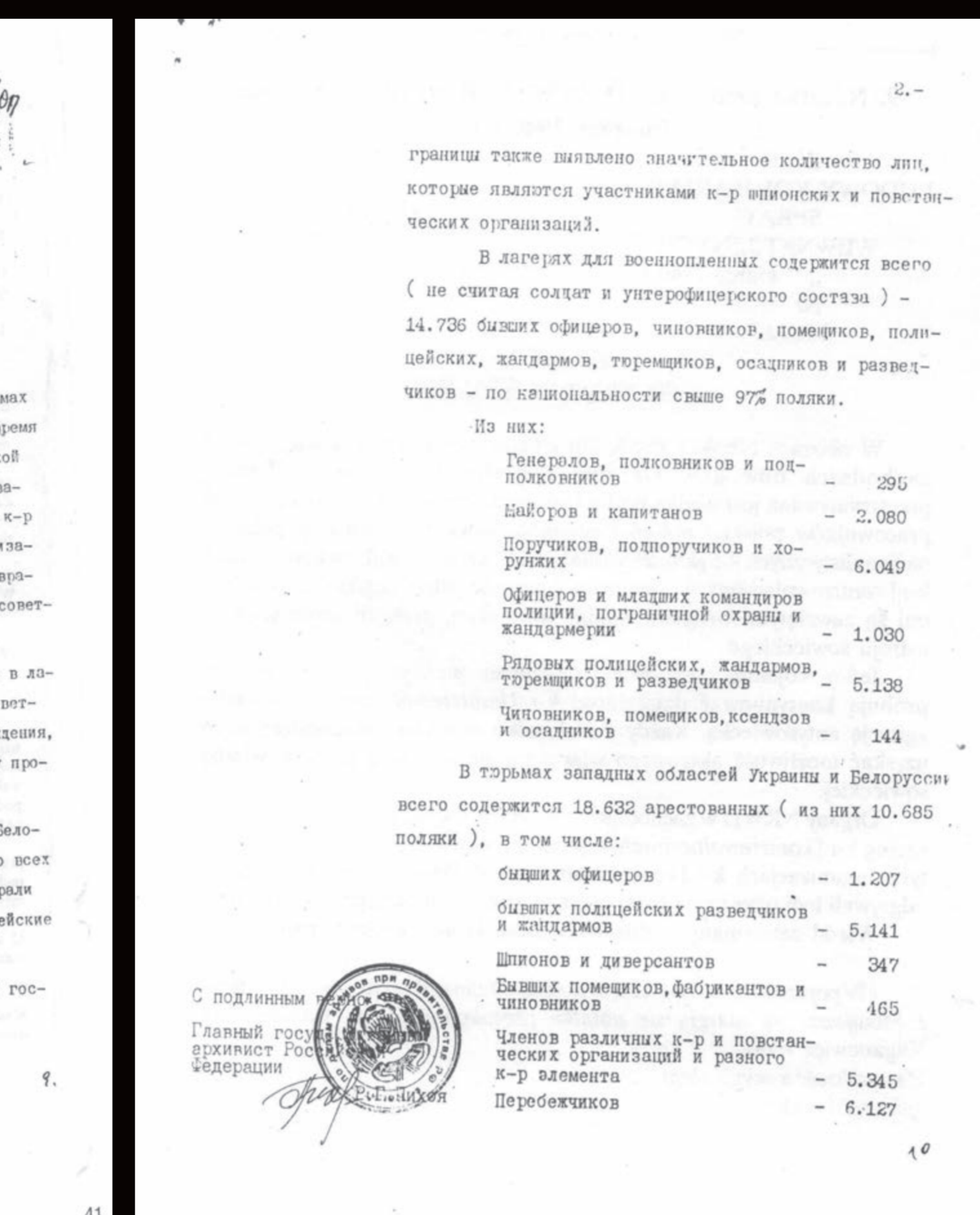
Jako miejsca kaźni wyznaczono: las katyński koło Smoleńska dla jeńców z Kozielska, więzienie NKWD w Charkowie dla jeńców ze Starobielska oraz więzienie NKWD w Kalininie (Twerze) dla jeńców z Ostaszkowa. Pierwsze transporty odeszły z Kozielska 3 kwietnia, z Ostaszkowa 4 kwietnia, ze Starobielska 5 kwietnia 1940 r. Prowadzili je żołnierze wojsk konwojowych NKWD, znani z bezwzględności i brutalnego traktowania więźniów.

Wstępem do akcji wymordowania więźniów było nakazane przez Bериę 22 marca 1940 r. „rozładowanie” więzień NKWD, w wyniku którego Polacy osadzeni w różnych więzieniach na terenie sowieckiej Zachodniej Ukrainy zostali umieszczeni w więzieniach w Kijowie, Charkowie i Chersoniu, a Polaków z więzień na Zachodniej Białorusi przewieziono do więzienia w Mińsku. Mordowani byli przypuszczalnie od końca kwietnia najprawdopodobniej w więzieniach w tychże miejscowościach.

2 marca 1940 r. (trzy dni przed decyzją o wymordowaniu jeńców i więźniów) władze sowieckie nakazały zesłanie do Kazachstanu mieszkających na terenach okupowanym przez Związek Sowiecki rodzin skazańców. 13 kwietnia 1940 r. deportowano w trybie specjalnego wysiedlenia (najcięższej kategorii zsyłki) około 61 tys. osób, głównie kobiet i dzieci. Nie przysługiwały im żadne prawa, a jako „element kontrrewolucyjny” poddawani byli stałej inwigilacji. Transport na miejsce zsyłki, trwający wiele tygodni, odbywał się w wyjątkowo trudnych warunkach: w wagonach towarowych, w ścisisku, z minimalnymi racjami żywności i wody.

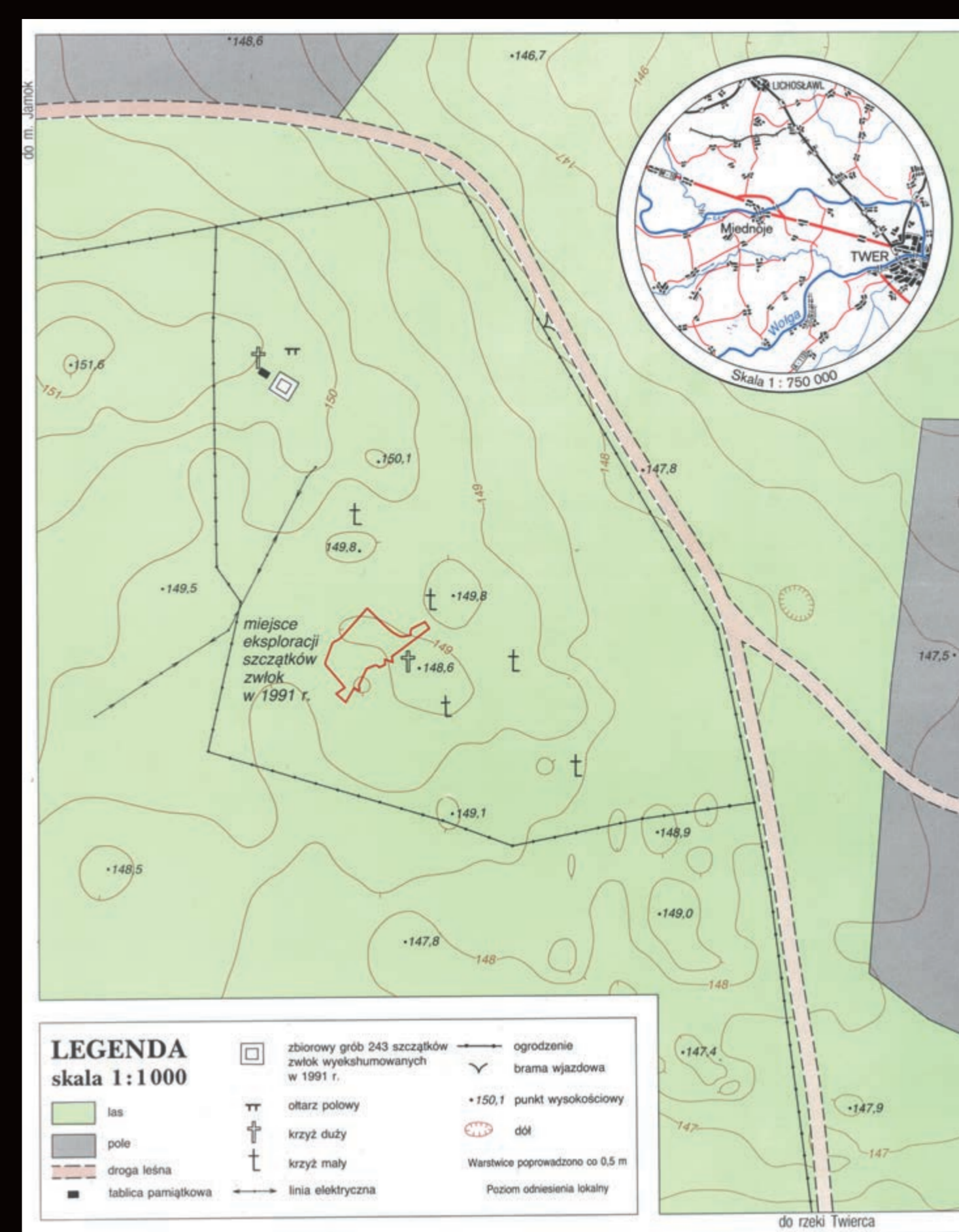
Stacja kolejowa Gniezdowo (widok z lotu ptaka). Stąd jeńcy z obozu w Kozielsku byli transportowani samochodami do odległego ok. 3 km lasu katyńskiego. (1)

Gniezdowo railway station (bird's eye view). From here prisoners from the camp in Kozelsk were transported by vans to the Katyn Forest, 3 km away. (1)

Pierwsza i druga strona notatki Berii z 5 marca 1940 r. Widoczne podpisy Stalina, Woroszyłowa, Molotowa, Mikołajana oraz dopisane nazwiska Kalinina i Kaganowicza. (2)

The first and second page of Beria's note from 5th March, 1940. The signatures of Stalin, Voroshilov, Molotov, Mikołaj, and the added names of Kalinin and Kaganowicz are visible. (2)

Mapa ukazująca lokalizację dołów śmierci w Mednoje. (4)

A map showing the location of the death pits in Mednoje. (4)

The decision to murder Polish prisoners of war and Polish citizens imprisoned in the so-called Western Ukraine and Western Belarus was made on 5th March, 1940 by the Politburo of the Central Committee of the All-Union Communist Party (Bolsheviks), headed by Stalin.

A large number of former Polish Army officers, former employees of the Polish police and intelligence services, members of the Polish nationalist [counter-revolutionary] parties, members of the revealed [counter]revolutionary insurgent organizations are currently being held in the USSR's NKVD POW camps and in the prisons of western Ukraine and Belarus. [...] All of them are fierce enemies of the Soviet authorities [...] Each of them looks forward to liberation, only to be able to actively join the fight against the Soviet power. [...]

A total of [...] 14,736 [people] are detained in POW camps – over 97% of them are of Polish nationality. [...]

A total of 18,632 arrested people (including 10,685 Poles) are incarcerated in prisons in the western regions of Ukraine and Belarus [...]

The NKVD USSR considers it necessary:

I. Order the NKVD USSR:

- 1) the cases of the POWs in the camps [...]*
- 2) as well as the cases of those arrested and detained in prisons in the western regions of Ukraine and Belarus [Poles] to be tried in a special procedure, and apply the highest penalty – execution by firing squad.*

II. The cases should be considered without summoning those arrested and without presenting the charges against them, the decision that investigation is closed, or the bill of indictment [...].

[Beria's note for Stalin, 5th March, 1940. (excerpts)]

Death sentences for both prisoners of war and prisoners were issued by the NKVD Special Committee (the so-called „Troika”), headed by Vsevolod Merkułow, the deputy of Beria.

The following were designated as places of execution: the Katyn Forest near Smolensk for prisoners from Kozelsk, the NKVD prison in Kharkiv for prisoners from Starobilsk and the NKVD prison in Kalinin (Tver) for prisoners from Ostashkov. The first transport left Kozelsk on 3rd April, Ostashkov on 4th April, Starobilsk on 5th April, 1940. They were led by NKVD convoy troops, known for their ruthlessness and brutal treatment of prisoners.

The „unloading” of the NKVD prisons, ordered by Beria on 22nd March, 1940, began the procedure of killing prisoners. Poles imprisoned hitherto in various prisons on the territory of Soviet Western Ukraine were placed in prisons in Kiev, Kharkov and Kherson, and Poles from prisons in Western Belarus were taken to the prison in Minsk. They were probably murdered from the end of April, most probably in prisons in those places.

On 2nd March, 1940 (three days before the decision to murder the prisoners and the POWs), the Soviet authorities ordered the deportation to Kazakhstan of the families of the convicts, living in the areas occupied by the Soviet Union. On 13th April, 1940, about 61,000 people, mainly women and children, were deported under special deportation procedures (the heaviest category of deportation). They had no rights, and as a „counter-revolutionary element” they were under constant surveillance. The transport to the place of deportation, which lasted for many weeks, took place in extremely difficult conditions: in freight wagons, in tight spaces, with minimal food and water rations.

Na wysiedleniu w Kazachstanie. Deportowane Polki pracujące na budowie elektrowni tzw. „Domu Wypoczynkowego” w miejscowości Bieriezowka. (1)

On displacement in Kazakhstan. Deported Polish women, working on the construction of the so-called „Holiday House” in the village of Bieriezowka. (1)

The Sentence

Każń

Ekshumacje prowadzone w Katyniu wiosną 1943 r. (1)
Exhumations conducted in Katyn in Spring, 1943. (1)

Wydobyte z dołu śmierci w Katyniu ciało gen. Mieczysława Smorawińskiego. Na mundurze widoczny krzyż orderu Virtuti Militari. (1)

The body of Gen. Mieczysław Smorawiński taken out from a death pit in Katyn. There is a cross of the Virtuti Militari Order on his uniform. (1)

W ciągu dwóch miesięcy funkcjonariusze NKWD zamordowali 14552 polskich jeńców wojennych oraz 7305 więźniów.

Według ciągle niepełnych szacunków wśród ofiar zbrodni katyńskiej było około 1700 Wielkopolan.

Niedziela 7 IV [1940] Rano [...] Rozkaz spakowania rzeczy do 11.40 [...] Po rewizji, o godzinie 14.55 [...] opuściliśmy mury i druty obozu Koziełsk. [...] Na bocznicę kolejowej Koziełsk wsadzono nas do wozów więziennych

8 IV [1940], godzina 3.30. Wyjazd ze stacji Koziełsk na Zachód. [...] Od godz. 12 stoimy w Smoleńsku na bocznicę. [...]

9 IV [1940], Od świtu dzień rozpoczął się szczególnie. Wyjazd karetką więzienną w celkach [straszne!] Przywieziono nas gdzieś do lasu, coś w rodzaju letniska. Tu szczegółowa rewizja. Zabrano [mi] zegarek, na którym była godzina 6.30. [...] Pytano mnie o obrączkę, którą [nieczytelne] Zabrano ruble, pas główny, szczyryk [nieczytelne]

[kilkadziesiąt minut później mjr Adam Solski został zamordowany, jego zapiski znaleziono w maju 1943 r. w katyńskim dole śmierci]

Obili wołkami drzwi wychodzące na korytarz, żeby nie było słychać strzałów w celach. Następnie wyprowadzali skazanych [...] sprawdzali według listy, czy zgadzają się dane personalne [...] a gdy przekonywali się, że to ten człowiek, który ma być rozstrzelany, niezwłocznie zakładali mu kajdanki i wyprowadzali do celi, gdzie dokonywano rozstrzelania. [...] z tej celi było wyjście na podwórko. [...] Tamtędy wyciągali trupy, ładowali na samochód [...]

[Dymitr Tokaryew, szef Zarządu NKWD w Kalininie, zeznanie o mordowaniu jeńców z Ostaszkowa, 1991 r.]

Zamordowanych w Kalininie (Twerze) grzebano w dołach śmierci w pobliżu wsi Miednoje.

Komendant mówi: „będziemy pracować towarzysze. Przybyli Polacy.” Powiedział, że wojskowi [...] Miałem rozkaz doprowadzać według listy. [...] przy wyjściu był duży pokój, na parterze [...] Tam właśnie wiązali im ręce. [...] Prokurator siedzi za stołem, obok komendanta. Pyta: „nazwisko, imię, imię ojca, rok urodzenia i – powiedział – możecie iść.” Tu od razu „kłac” i już koniec. [...] Dwóch brało i kładło na nosze, dwóch stało na samochodzie, a dwóch wynosiło nosze. Braliśmy ich stamtąd i układaliśmy na samochodzie [...] Do dołów tak, jak popadło [...] zrzucaliśmy nocą, w ciemnościach.

[Mitrofan Syromiatnikow, starszy bloku więzienia NKWD w Charkowie, zeznanie o mordowaniu jeńców ze Starobielska, 1992]

Zamordowanych w Charkowie grzebano w dołach śmierci w Piatichatkach (obecnie w granicach Charkowa).

Ciała więźniów spoczęły w pobliżu miejsc ich kaźni: w Bykowni koło Kijowa, przypuszczalnie w Kuropatach koło Mińska, oraz w nieujawnionych dotąd dołach śmierci w okolicach Charkowa i Chersonia.

Papierośnica drewniana wydobyta z dołów śmierci w Charkowie podczas prac ekshumacyjnych w 1994 r. Na dnie podpisy oficerów. (fot. P. Bielecki). (7)

A wooden cigarette box with the signatures of officers on the bottom, excavated from death pits in Kharkov during exhumation work in 1994. (photo P. Bielecki). (7)

W październiku 1940 r. 125 bezpośrednich wykonawców egzekucji otrzymało nagrody za skuteczne wypełnienie zadań specjalnych.

Within two months, NKVD officers murdered 14,552 Polish prisoners of war and 7,305 prisoners.

According to still incomplete estimates, among the victims of the Katyn massacre were about 1,700 people from the region of Greater Poland.

Sunday 7th April [1940] In the morning [...] We were ordered to pack our things until 11.40 [...] After the search, at 2.55 p.m. [...] we left the walls and wires of the Kozelsk camp. [...] We were put into prisoner carts on the Kozelsk railway siding

8th April [1940], at 3.30 a.m. Departure from Kozelsk station to the West. [...] From 12 o'clock we are standing in Smolensk on a siding. [...]

9th April [1940], From dawn the day began in a unique way. Departure aboard a prison van in small cells [terrible!] We were brought somewhere in the forest, something like a summer resort. Here we had a detailed search. They took [my] watch, which was showing 6.30. [...] I was asked about a wedding ring, which [illegible] They took away the roubles, the main belt, the pocket knife [illegible]

[a few dozen minutes later, Major Adam Solski was murdered. His notes were found in May, 1943 in the Katyn pit of death]

They padded the door opening onto the corridor with thick felt, so that the shots in the cells could not be heard. Then they led the convicts out [...] they checked the personal particulars against a list. And as soon as they have verified the identity of a person to be executed, they handcuffed him and led him to the cell where the shooting took place. [...] From that cell there was an exit to the backyard. [...] They dragged the bodies down that way and loaded them onto a car [...]

Wydobyta z dołu śmierci w Katyniu czaszka polskiego oficera. Fotografia została opatrzona napisem: „Czaszki wykazują ze straszną dokładnością zawsze ten sam strzał – w podstawę – dzieło sprawnych rąk katów.” (1)

The skull of a Polish officer taken out from the Katyn death pit. The photograph has been described: „The skulls show with terrible accuracy always the same shot – in the skull base – the work of a capable executioner’s hands.” (1)

[Dmitry Tokaryev, the head of the NKVD Board in Kalinin, a testimony on the murder of prisoners from Ostashkov, 1991]

Those murdered in Kalinin (Tver) were buried in death pits near the village of Mednoye.

The commander says: „We’ll have work to do, comrades. The Poles have arrived.” He said they were military men [...] I was ordered to deliver them according to the list. [...] On the ground floor, by the exit, there was a large room [...] That’s where they tied their hands. [...] The prosecutor is sitting behind the table, next to the commander. He asks: „surname, first name, father’s name, year of birth and – he said – you can go.” Here’s immediately the “bang” and it’s over. [...] Two took and put him on a stretcher, two stood on the lorry, and two were carrying the stretcher out. We took them from there and loaded them onto the lorry [...] To the pits randomly [...] we dumped them at night, in the darkness.

Szczątki polskich oficerów odnalezione podczas prac ekshumacyjnych w Piatichatkach w 1991 r. Fot. R. Kola. (7)

The remains of Polish officers found during exhumation work in Piatichatkach in 1991. Photo R. Kola. (7)

[Mitrofan Syromiatnikow, a senior officer in the NKVD prison block in Kharkiv, a testimony on the murder of prisoners from Starobilsk, 1992]

Those murdered in Kharkiv were buried in death pits in Pyatikhatky (now within the boundaries of Kharkiv).

The bodies of the prisoners were buried near the places of their execution: in Bykivnia near Kiev, probably in Kuropaty near Minsk, and in the so far undisclosed death pits near Kharkiv and Kherson.

In October, 1940, 125 direct executors received awards for efficiency in carrying out the special tasks.

Przedmioty wydobyte z dołów śmierci w Bykowni podczas prac ekshumacyjnych. Fot. A. Siwek. (33)

The objects excavated from the death pits in Bykivnia during exhumation work. Photo A. Siwek. (33)

The Execution

Zbrodnia ujawniona

Ciała zamordowanych przez NKWD polskich oficerów wydobyte z dołów śmierci w Katyniu w czasie prac ekshumacyjnych prowadzonych od kwietnia do czerwca 1943 r. przez Międzynarodową Komisję Lekarską i Polski Czerwony Krzyż. (1)

The bodies of the Polish officers murdered by the NKVD excavated from the death pits in Katyn during the exhumation work conducted from April to June, 1943 by the International Medical Commission and the Polish Red Cross. (1)

Prace ekshumacyjne w Katyniu wiosną 1943 r. – Członkowie Międzynarodowej Komisji Lekarskiej przeglądają dokumenty znalezione przy ciele ofiary. Czwarty z prawej dr. Gerhard Buhtz (w mundurze). (1)

Exhumation work in Katyn in Spring 1943 - Members of the International Medical Commission are reviewing the documents found on the body of the victim. The fourth on the right, Dr. Gerhard Buhtz (in uniform). (1)

Przeprowadzona w ścisłej tajemnicy kaźń polskich jeńców wojennych miała na zawsze pozostać nieujawniona. Stało się inaczej. 13 kwietnia 1943 r. radio niemieckie poinformowało o odkryciu w Katyniu dołów ze zwłokami polskich oficerów. O tym, jak wielką była wściekłość władz sowieckich świadczy fakt, że prośba rządu polskiego o ekspertyzę Międzynarodowego Czerwonego Krzyża, stała się pretekstem do zerwania przez Związek Sowiecki stosunków dyplomatycznych z Polską.

Do dnia 3 czerwca 1943 r. na obszarze lasu katyńskiego [...] wydobyto z [ośmiu] masowych mogił 4143 zwłoki [...] z których 2815 udało się zidentyfikować. [...] Wszystkie trupy, które posiadają między innymi przedmioty osobistego użytku, pamiątki, listy, dokumenty, pamiątki były ubrane w [...] mundury polskie, na których przeważnie można było rozpoznać stopień, ordery [...] stwierdzono wszędzie strzał w kark z pistoletu [...] egzekucje te wykonane zostały [...] seryjnie i wprawną ręką [...] U znacznej ilości zwłok dało się stwierdzić jednolite splećnię rąk na plecach. [...] Innym oficerom [...] zarzucono płaszcz na głowę [...] płaszcz był za pomocą sznura zaciśnięty mocno koło szyi [...] Przekiętna średnica tej pętlicy wynosiła tylko 11 cm! [...] Stwierdzone w wielu wypadkach powstałe jeszcze za życia złamanie dolnej szczęki, dowodzą katowania ofiar.

[Ze sprawozdania prof. dr. Gerharda Buhtza, kierującego dochodzeniem sądowo-lekarskim w Katyniu wiosną 1943 r.]

Drewniane krzyże ustawione na grobach zamordowanych w Katyniu polskich oficerów po zakończeniu prac ekshumacyjnych przez Międzynarodową Komisję Lekarską w czerwcu 1943 r. (1)

Wooden crosses placed on the graves of the Polish officers murdered in Katyn after the exhumation works were completed by the International Medical Commission in June, 1943. (1)

Ksiądz Stanisław Jasiński (z lewej) z członkami PCK, modlą się nad dołami śmierci w Lesie Katyńskim. (1)

Father Stanisław Jasiński (on the left) with members of the Polish Red Cross, prays over the death pits in the Katyn Forest. (1)

Przeprowadzona w trakcie ekshumacji identyfikacja zwłok wskazywała, że w odkrytych w Katyniu dołach śmierci spoczywają wyłącznie jeńcy z obozu w Kozielsku. Ciała ich zostały pochowane na początku czerwca 1943 r. w sześciu bratnich mogiłach, na których stanęły duże drewniane krzyże. Osobno pochowano generałów Mieczysława Smorawińskiego i Bronisława Bohaterewicza.

Wkrótce potem na ten teren wkroczyła wypierająca wojska niemieckie Armia Czerwona.

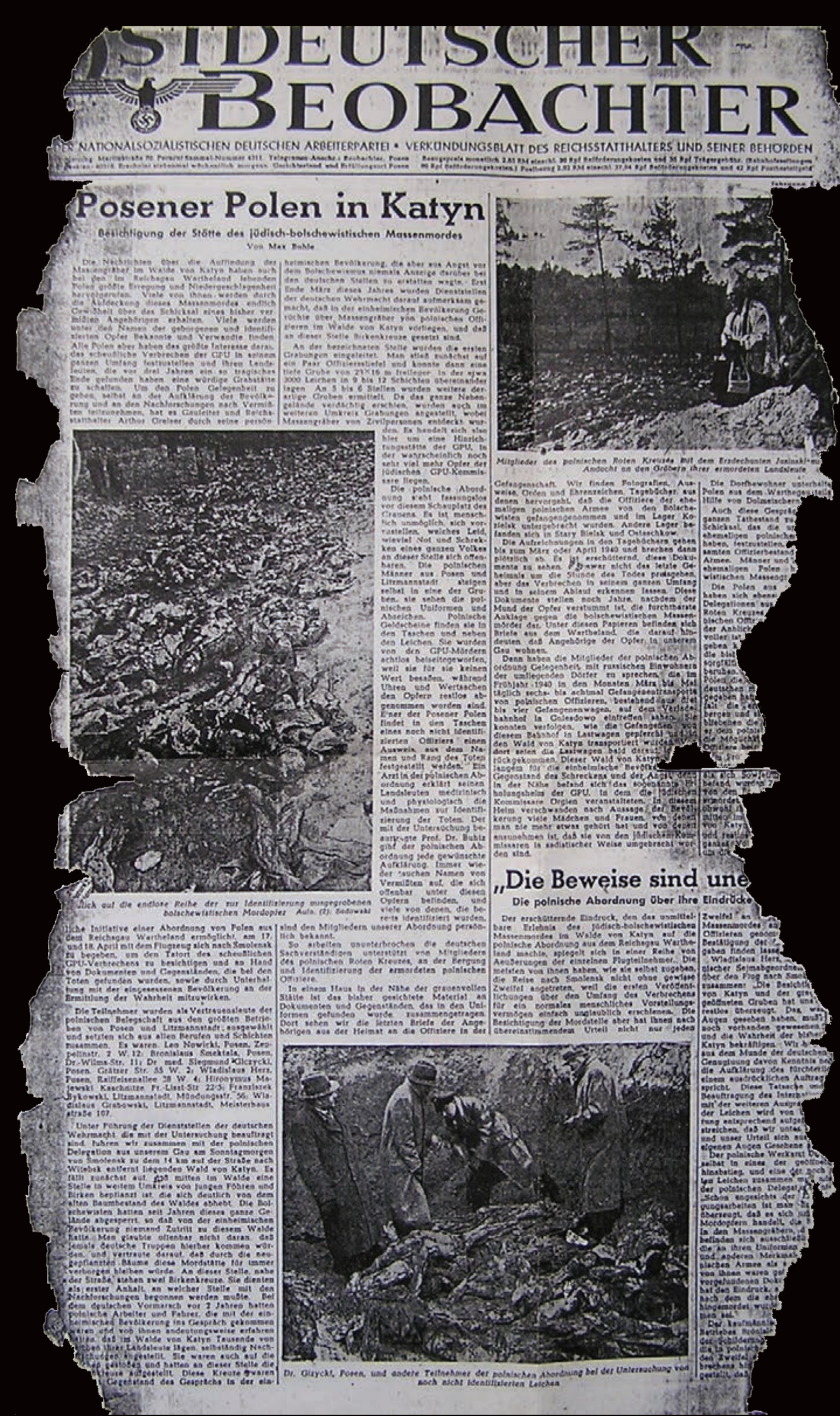
The slaughter of Polish prisoners of war, carried out in strict secrecy, was to remain undisclosed forever. It happened differently. On 13th April, 1943 the German radio announced the discovery of pits with the bodies of Polish officers in Katyn. The fact that the request of the Polish government for an expert opinion of the International Red Cross became a pretext for the Soviet Union to break diplomatic relations with Poland proves how enormous the fury of the Soviet authorities was.

By 3rd June, 1943, 4,143 corpses were excavated from [eight] mass graves in the Katyn Forest [...], 2,815 of which were identified. [...] All the corpses, which had, among others, personal belongings, souvenirs, letters, documents, diaries were dressed in [...] Polish uniforms with rank badges, orders, usually identifiable [...] in each case a shot from a gun in the neck was stated [...] these executions were carried out [...] in a series and with a skilled hand [...] By a large number of corpses a single solid tie of hands behind the back was stated. [...] Other officers [...] had their heads wrapped up in their overcoats [...] the coat was tightened tightly around the neck with a rope [...] The average diameter of this loop was only 11 cm! [...] The fractures of the lower jaw, found in many cases while the victims were still alive, prove the torturing of them.

[From a Report by Prof. Dr. Gerhard Buhtz, who headed the medical and judicial investigation at Katyn in Spring 1943]

The identification of the corpses during the exhumation process indicated that only prisoners from the Kozelsk camp were buried in the death pits discovered in Katyn. Their bodies were re-buried at the beginning of June, 1943 in six fraternal graves, on which large wooden crosses were placed. Generals Mieczysław Smorawiński and Bronisław Bohaterewicz were buried separately.

Soon afterwards, the Red Army, pushing the Germans back, entered the area.

Pierwsza strona wydawanego w okupowanym Poznaniu pisma „Ostdeutscher Beobachter” z informacjami o ofiarach Katynia.

The first page of the magazine „Ostdeutscher Beobachter” published in occupied Poznań, with information about the victims of Katyn.

Odnaczenia, naramienniki, medaliki, szkaplerze, polskie banknoty wydobyte z grobów w Katyniu. (1)

Decorations, shoulder-strings, medals, scapulars, Polish banknotes excavated from the death pits in Katyn. (1)

Ciało polskiego oficera z zarzuconym na głowę płaszczem wojskowym i skrępowanymi rękami. (1)

The body of a Polish officer with his military coat on his head and his hands tied. (1)

Spisy zidentyfikowanych w katyńskich dołach śmierci polskich oficerów publikowano też w prasie okupacyjnej wydawanej na terenie Generalnego Gubernatorstwa.

The lists of Polish officers identified in the Katyn death pits were also printed in the occupation press published in the General Government.

The massacre revealed

Kłamstwo katyńskie

Następstwem układu o współpracy pomiędzy rządem polskim i sowieckim z 30 lipca 1941 r. było ogłoszenie przez władze sowieckie amnestii dla polskich jeńców wojennych, więźniów i zesłańców. Przystąpiono do tworzenia armii polskiej, której dowództwo objął zwolniony z więzienia gen. Władysław Anders. Napływali do niej Polacy ze wszystkich zakątków ZSRS, brak jednak było prawie 10 tysięcy oficerów. Rząd Polski wielokrotnie występował do władz sowieckich z pytaniami o los tych ludzi. Padaly wykrętne odpowiedzi: zostali zwolnieni do domów, nie zdołali jeszcze dotrzeć do formującego się wojska, uciekli...

Gen. Sikorski: Dużo i to najcenniejszych naszych ludzi znajduje się jeszcze w obozach pracy i więzieniach.

Stalin: To jest niemożliwe, gdyż amnestia dotyczyła wszystkich

Gen. Sikorski: Mam ze sobą listę około 4 000 oficerów [...] którzy znajdują się jeszcze obecnie w więzieniach [...] spis nie jest pełny, zawiera bowiem tylko nazwiska, które udało się zestawić z pamięci. Poleciałem sprawdzić czy nie ma ich w Kraju [...]. Okazało się, że nie ma tam żadnego z nich, podobnie jak w obozach jeńców na terenie Niemiec. Ci ludzie znajdują się tutaj. [...]

Stalin: To niemożliwe. Oni uciekli.

Gen. Anders: Dokądże mogli uciec?

Stalin: No do Mandżurii.

[z protokołu rozmowy premiera Sikorskiego i gen. Andersa ze Stalinem i Mołotowem na Kremlu, 3 grudnia 1941 r.]

As a consequence of the cooperation agreement between the Polish and Soviet governments of 30th July 1941, the Soviet authorities announced amnesty for Polish prisoners of war, prisoners and exiles. Formation of Polish Army started, the troops were commanded by Gen. Władysław Anders, released from a Soviet prison. Poles poured in from all the corners of the USSR, however, there were almost 10,000 officers missing. The Polish Government repeatedly turned to the Soviet authorities with inquiries about the fate of these people. Evasive answers were given: they have been released, they haven't managed to reach the army yet, they have fled...

Gen. Sikorski: Many of our most valuable people are still in labour camps and prisons.

Stalin: That's impossible, since the amnesty concerned everybody.

Gen. Sikorski: I have a list of about 4,000 officers [...] who are still detained in prison [...] the list is not complete, because it only contains names that have been compiled from memory. I ordered to check if they are in the Country [...] It turned out that none of them are there, and they're not in the POW camps in Germany either. These people are here.

Stalin: That's impossible. They've escaped.

Gen. Anders: Where could they have escaped to?

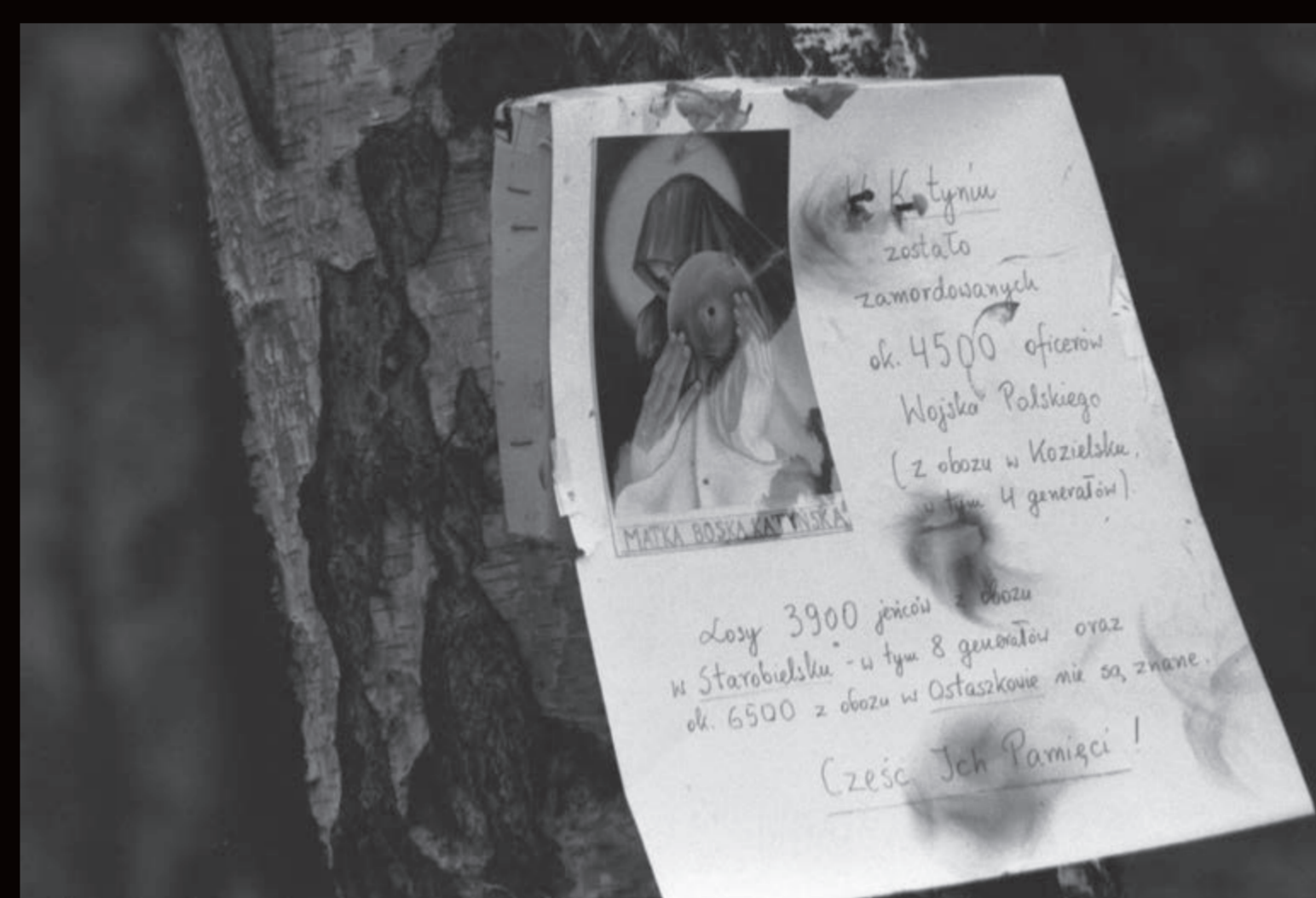
Stalin: Well, to Manchuria.

[from the minutes of the conversation between Prime Minister Sikorski and Gen. Anders with Stalin and Molotov in the Kremlin, 3rd December, 1941]

Pomnik na wybudowanym w latach siedemdziesiątych przez władze radzieckie cmentarzu polskich oficerów w Katyniu z fałszywą informacją o sprawcach i dacie zbrodni. (14)

A monument on the cemetery of Polish officers in Katyn, built in the seventies by Soviet authorities, with false information about the perpetrators and the date of the massacre. (14)

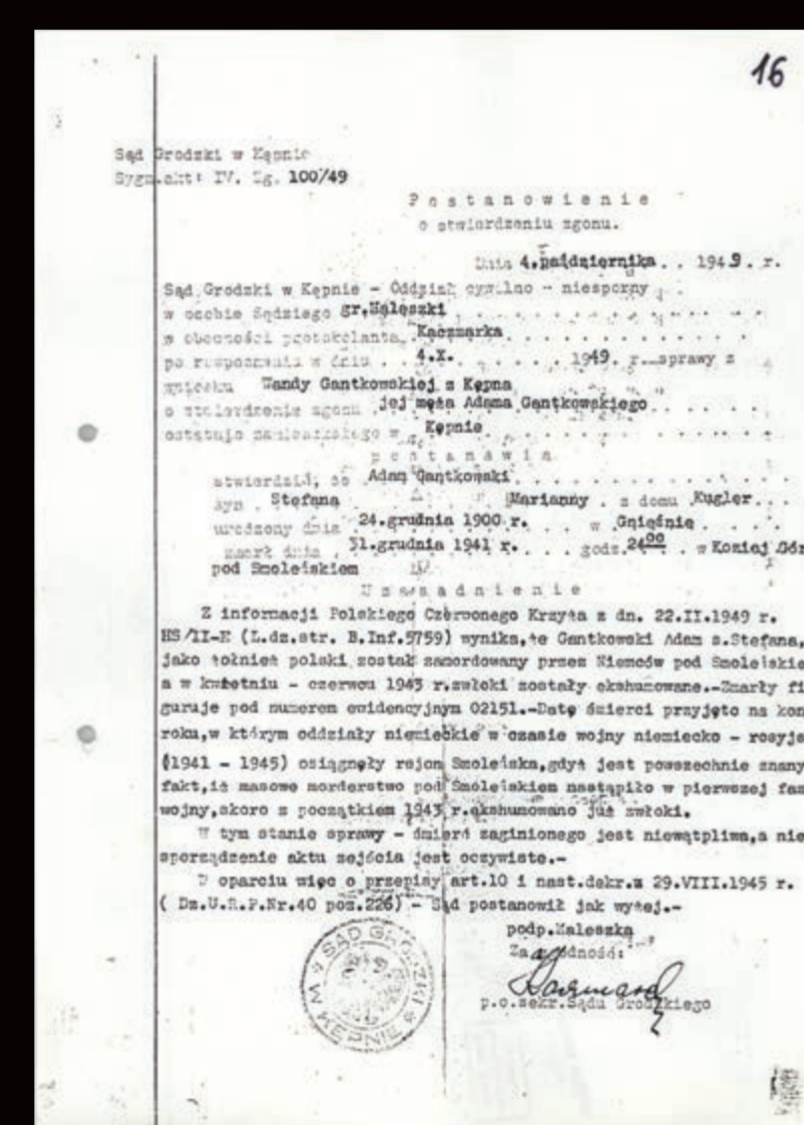
Ręcznie pisane ulotki walczyły z szeryzonym przez państwową propagandę i historiografię kłamstwem katyńskim. (29)

Handwritten leaflets fought the Katyn denial spread by State propaganda and historiography. (29) On the leaflet next to the image of Our Lady of Katyn the information about the murder of Polish officers from the camp in Kozelsk and about the unknown fate of the prisoners of war from Starobilsk and Ostashkov.

Tzw. „Dolinka Katyńska” na warszawskich Powązkach, 1 sierpnia 1986 r. Zebrani wokół „państwowego” pomnika katyńskiego domagają się ujawnienia prawdy o zbrodni katyńskiej. (29)

The so-called „Katyn valley” at the Warsaw's Powązki cemetery, 1st August 1986. Gathered around the „official” monument of Katyn are demanding the truth about the Katyn massacre to be revealed. (29) A banner with an inscription was placed on the fence: „If we forget about them, may God forget us”.

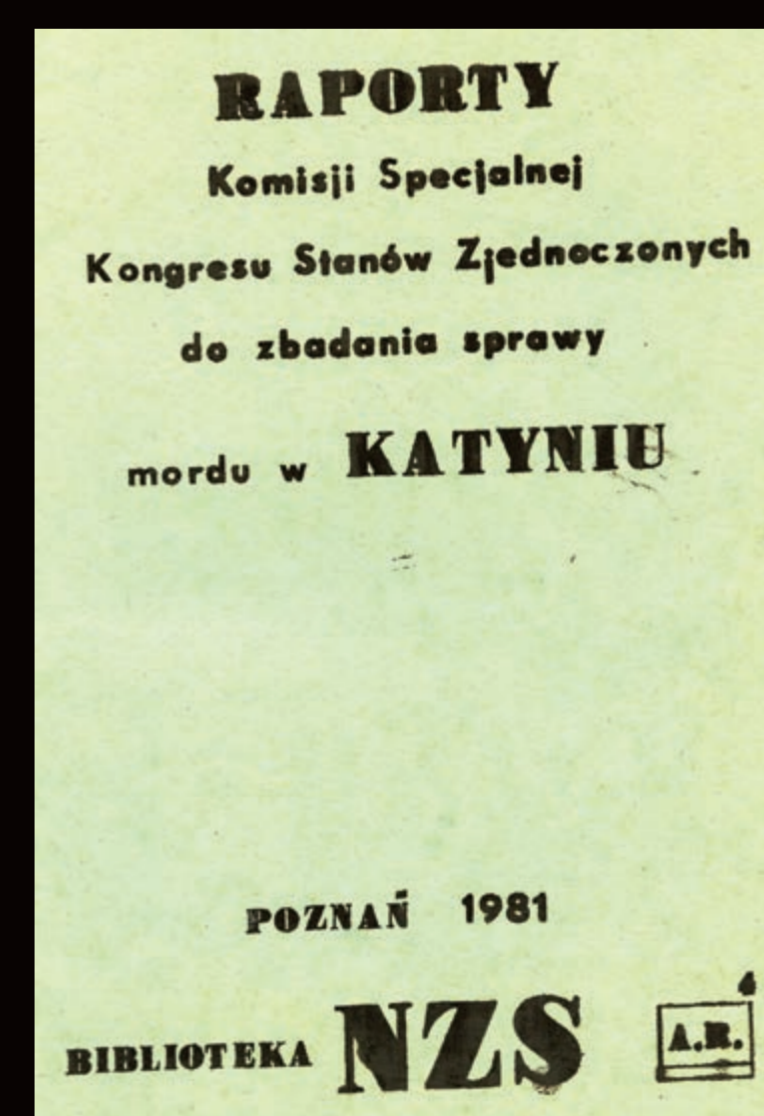

Postanowienie Sądu Grodzkiego w Kępnie o uznaniu za zmarłego Adama Gantkowskiego, zamordowanego przez Niemców w Kozich Górach koło Smoleńska. (1)

A decision of the Municipal Court in Kępno pronouncing Adam Gantkowski, murdered by the Germans in the Kozie Góry (Goat Hills) near Smolensk, dead. (1)

Raporty Komisji Specjalnej Kongresu Stanów Zjednoczonych w sprawie mordu w Katyniu mogły zostać opublikowane w Polsce tylko w tzw. drugim obiegu. (4)

Reports of the Special Committee of the United States Congress on the Katyn massacre could only be published in Poland in the so-called second circulation. (4)

Dwa dni po informacjach niemieckich o odkryciu grobów katyńskich radio sowieckie ogłosiło, że leżą tam zwłoki polskich jeńców wojennych, którzy w lecie 1941 r. wpadli w ręce oprawców niemiecko-faszystowskich. Rząd sowiecki nie zgodził się jednak na zbadanie mogił katyńskich przez ekspertów Międzynarodowego Czerwonego Krzyża. Powołana w styczniu 1944 r. sowiecka Komisja Specjalna potwierdziła winę Niemców. Jednak, mimo wysiłków sowieckiego prokuratora, Międzynarodowy Trybunał w Norymberdze w 1946 r. nie przypisał Niemcom zbrodni katyńskiej.

W grudniu 1952 r. raport Komisji Specjalnej Kongresu Stanów Zjednoczonych wykazał odpowiedzialność NKWD za zamordowanie w Katyniu polskich oficerów, jeńców Kozelska. Stwierdził jednocześnie, że podobny los musiał spotkać jeńców Ostaszkowa i Starobielska, że są jeszcze co najmniej dwa inne Katynie w Rosji.

Wersja sowiecka obowiązywała w Polsce do 1989 r. Po nieudanych próbach wyrzucenia pamięci Katynia ze świadomości Polaków oraz zastraszenia rodzin zamordowanych oficerów, przystąpiono do propagandowego zawłaszczenia sprawy katyńskiej. Na „państwowym” pomniku katyńskim ustawionym w tzw. Dolince Katyńskiej na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie, gdzie ludzie spontanicznie czcili pamięć ofiar sowieckich, widniał rok 1941 jako data mordu. Przekonywano, że w Katyniu Niemcy wymordowali również jeńców z Ostaszkowa i Starobielska.

Po wojnie rodziny zamordowanych oficerów otrzymywały z polskich urzędów dokumenty z datą zgonu 9 maja 1946 r. (9)

After the war, the families of the murdered officers received documents issued by Polish offices with the date of death on 9th May, 1946. (9)

Two days after the German information about the discovery of the Katyn death pits, the Soviet radio announced that the graves contained the bodies of Polish POW's who fell into the hands of German-Fascist torturers in the Summer of 1941. However, the Soviet government did not agree to the examination of the Katyn graves by experts of the International Red Cross. The Soviet Special Commission established in January, 1944 confirmed the guilt of the Germans. Yet, despite the efforts of the Soviet prosecutor, the Nuremberg Tribunal in 1946 did not attribute the Katyn massacre to the Germans.

In December, 1952, the Report of the Special Committee of the United States Congress proved the responsibility of the NKVD for the murder of the Polish officers, prisoners of war from the camp in Kozelsk, in Katyn. At the same time it stated that the prisoners of war from Ostashkov and Starobilsk must have shared the same fate, and that there are at least two other Katyns in Russia.

The Soviet account of events was officially recognized in Poland until 1989. After the initial futile attempts to erase Katyns from the memory of Poles and intimidate the families of murdered officers, the propaganda appropriation of the Katyn case began. On the „official” Katyn Monument set up in the so-called “Katyn valley” at the Powązki Cemetery in Warsaw, where people spontaneously paid homage to the victims of the Soviet killings, the year 1941 was indicated as the date of the massacre. The authorities tried to convince people that the prisoners from Ostashkov and Starobilsk were also murdered in Katyn by the Germans.

The Katyn denial

Prawda i pamięć

Kuropaty – miejsce przypuszczalnego pochówku polskich więźniów z białoruskiej listy katyńskiej. Las śmierci przecina obwodnica Mińska. Fot. A. Siwek. (33)

Kuropaty – the place of the supposed burial of Polish prisoners from the Belarusian Katyn list. The forest of death is crossed by the Minsk ring road. Photo A. Siwek. (33)

Polski Cmentarz Wojenny więźniów z tzw. ukraińskiej listy katyńskiej w Bykowni. Fot. P. Życieński. (31)

The Polish War Cemetery of the prisoners from the so-called Ukrainian Katyn list in Bykivnia. Photo P. Życieński. (31)

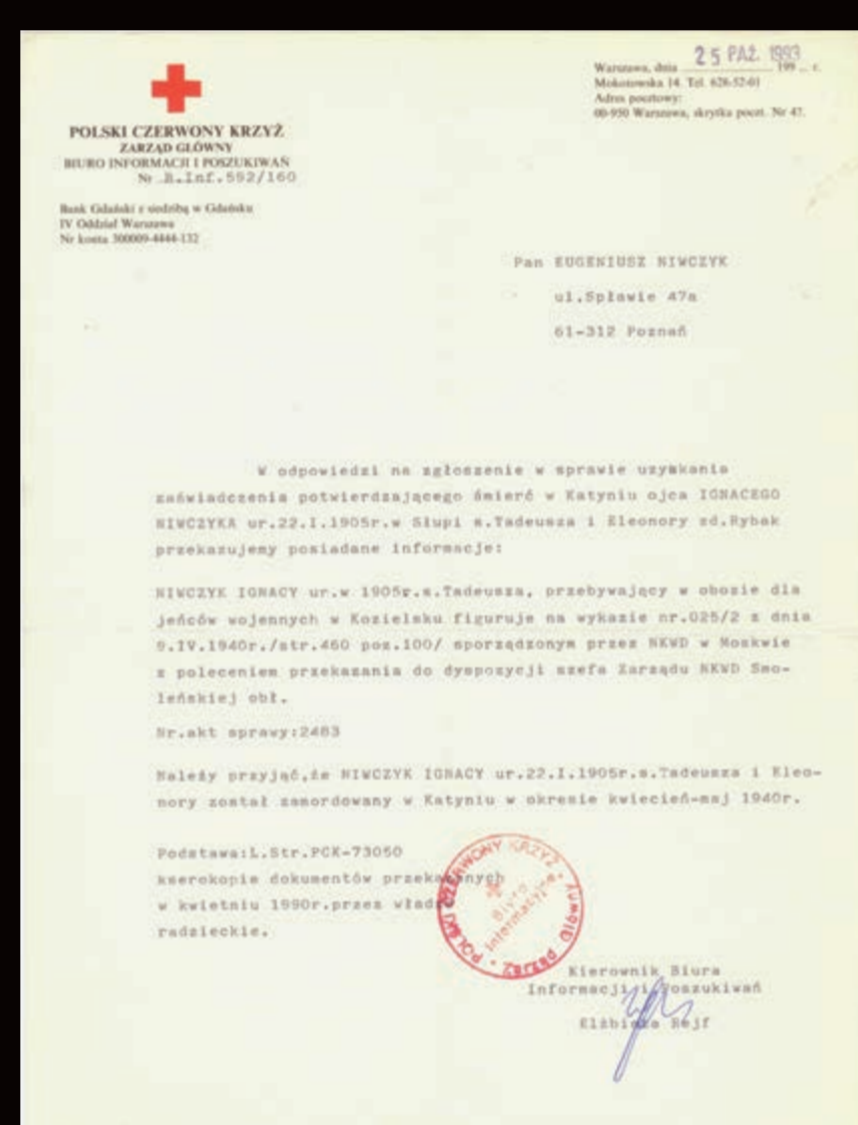
Ponowny pochówek generałów Smorawińskiego i Bohaterewicza w Katyniu odbył się z honorami wojskowymi. (4)

The reburial of Generals Smorawiński and Bohaterewicz took place in Katyn with military honours. (4)

Polski Cmentarz Wojenny jeńców obozu ostaszowskiego w Miednoje. (4)

The Polish War Cemetery of the prisoners from the Ostashkov camp in Mednoye. (4)

Pismo Polskiego Czerwonego Krzyża poświadczające fakt zamordowania Ignacego Niwczyka przez NKWD w Katyniu wiosną 1940 r. (11)

A letter of the Polish Red Cross certifying the murder of Ignacy Niwczyk by the NKVD in Katyn in Spring, 1940. (11)

Dopiero w kwietniu 1990 r. władze ZSRS uznały odpowiedzialność NKWD za wymordowanie polskich jeńców wojennych. W tym czasie oficjalnie znane było tylko jedno miejsce masowych grobów – Katyń. W połowie 1990 r., dzięki poszukiwaniom prowadzonym głównie przez Stowarzyszenie „Memoriał”, ujawnione zostały miejsca straceń i pochówku jeńców ze Starobielska i Ostaszkowa.

W wyniku zabiegów polskiej dyplomacji władze Rosji i Ukrainy wyraziły zgodę na udział polskich ekspertów w pracach ekshumacyjnych, a następnie na utworzenie Polskich Cmentarzy Wojennych w Katyniu, Charkowie i Miednoje. Zostały one uroczystie otwarte w 2000 r.

Dopiero w 1994 r. udostępniona została stronie polskiej tzw. ukraińska lista katyńska, zawierająca nazwiska 3435 polskich więźniów zgładzonych wiosną 1940 r. na sowieckiej Ukrainie. Rozpoczęte w 2001 r. prace archeologiczno-ekshumacyjne w Kijowie-Bykowni doprowadziły do odnalezienia szczątków co najmniej 1980 Polaków. W 2012 r. uroczystie otwarto tam czwarty Polski Cmentarz Katyński.

Nadal nie wiadomo, gdzie pochowano pozostałe osoby z ukraińskiej listy katyńskiej. Nie znane są nazwiska polskich więźniów z tzw. białoruskiej listy katyńskiej - 3870 osób. Być może ciała ich kryją masowe groby w Kuropatach k. Mińska.

Rosyjskie śledztwo katyńskie zostało umorzone w 2004 r., a większość akt objęto klauzulą tajności. Główna Prokuratura Wojskowa Rosji konsekwentnie odmawia rehabilitacji ofiar zbrodni katyńskiej. Parlament Rosji (Duma) uznając w 2010 r., że Zbrodnia katyńska została dokonana na bezpośredni rozkaz Stalina i innych przywódców radzieckich i wyrażając współczucie wszystkim ofiarom nieuzasadnionej represji, ich rodzinom i bliskim, stwierdził, że ofiary zrehabilitowała już sama historia.

Polski Cmentarz Wojenny jeńców obozu starobielskiego w Piatichatkach. (30)

The Polish War Cemetery of the POWs from the Starobilska camp in Piatichatky. (30)

Otwarcie Polskiego Cmentarza Wojennego w Bykowni. Msza święta. Fot. P. Życieński. (31)

The opening of the Polish War Cemetery in Bykivnia. The Holy Mass. Photo P. Życieński. (31)

It was not until April, 1990 that the authorities of the USSR acknowledged the responsibility of the NKVD for the murder of Polish prisoners of war. At that time only one place of mass graves was officially known – Katyn. In the middle of 1990, thanks to the search conducted mainly by the „Memorial” Association, the places of execution and burial of the POWs from Starobilska and Ostashkov were revealed.

As a result of the activities of Polish diplomacy, the authorities of Russia and Ukraine consented to the participation of Polish experts in the exhumation work, and then to the creation of Polish War Cemeteries in Katyn, Kharkov and Mednoye. The official opening ceremony took place in 2000.

It was not until 1994 that the so-called Ukrainian Katyn list, containing the names of 3,435 Polish prisoners, killed in the Spring of 1940 in Soviet Ukraine, was made available to the Polish side. The archaeological and exhumation work, starting in 2001 in Kiev-Bykivnia, led to the discovery of the remains of at least 1,980 Poles. In 2012, the fourth Polish Katyn Cemetery was officially opened there.

It is still unknown where the remaining people from the Ukrainian Katyn list are buried. The names of Polish prisoners from the so-called Belarusian Katyn list – 3,870 people – are unknown. Perhaps their bodies are buried in the mass graves in Kuropaty near Mińsk.

The Russian Katyn investigation was discontinued in 2004 and most of the files were classified as secret. The Chief Military Prosecutor's Office of Russia consistently refuses to rehabilitate the victims of the Katyn massacre. The Russian Parliament (the Duma), recognising in 2010 that the Katyn Massacre was carried out on direct orders from Stalin and other Soviet leaders while expressing its sympathy to all the victims of unjustified repression, their families and relatives, stated that the victims were already rehabilitated by history itself.

The Truth and the Memory

